9- KITÂBU'L-EZÂN
1- Ezanin Baslamasi Babi
2- Bab: Ezan Lafizlari Ikiser Ikiserdir
3- Bab: "Kad Kaameti's-Salatu" Kavli Müstesna Îkaamet Lafizlari Tekrar Edilmez
4- Ezan Okumanin Fazileti Babi
5- Bab: Ezan Okumada Sesi Yükseltmek
6- Ezan Okunmasi Sebebiyle Kan Akitmaktan Alikonacagi Babi
7-Insan Müezzini Isittigi Zaman Ne Söyler Babi
8- Ezan Okunup Tamamlandigi Zamanki Dua Babi
9- Ezan Okumak Hususunda Kur'a Atmak Babi
10- Ezan Okuma Arasinda Kelam Etmek Babi
11- Kendisine Vaktin Girdigi Haber Verecek Biri Bulundugu Zaman Gözlere Kör Olan Kimsenin Ezan Okumasi(nin Cevazi) Babi
12- Ezan, Fecrin Tulu'undan Sonradir Babi
13- Fecrden Evvelki Ezan Babi
14- Bab: Ezan Ile Ikaamet Arasinda Ne Kadar Fasila Vardir?
15- (Ezani Isitmesinden Sonra Namaz Îçin) Ikaameti Bekleyen Kimse Babi
16- Bab: Her Ezan Ile Ikaamet Arasinda Kilmak Isteyen , Için, Bir Namaz Vardir
17- Seferde Bir Tek Müezzin Ezan Okusun Diyen Kimse Babi
18- Cemaat Olduklari Zaman Yolcular Için Dahi Ezan ve Ikaamet Olacagi, Arefe ve Müzdelife'de De Böyle Olacagi, Soguk Yahud Yagmurlu (Gün ve) Gecede Müezzinin "Es-Salatu Fi'r-Rihal." Sözü Babi
19- Bab: Müezzin Ezan Okurken Agzini Saga Sola Döndürür mü ? ve Yine Müezzin Ezan Esnasinda Saga Sola Döner mi?
20- Insanin "Namaz Bizden Kaçti'' Sözü Babi
21-Bab: Insan Namaza Kosmaz. Fakat Sekinet Ile ve Vakaar Ile Gelmelidir
22- Bab: Ikaamet Edilmesi Sikasinda Imami Gördüklerinde Insanlar Ne Zaman Ayaga Kalkarlar?
23- Bab: Insan Namaza Dogru' Acele Edici Olarak Kosmaz, Fakat Sekinet ve Vakaarla Kalkmalidir
24- Bab: Insan (Namaza Ikaametten Sonra) Bir Zarüretten Dolayi Mescidden Disariya Çikar Mi?
25- Bab: Imam "Dönüp Gelinceye Kadar Yerinizde Durun" Dedigi Zaman, Cemaat Onu Beklerler
26- Kisinin "Biz Namaz Kilmadik"' Sözü Babi
27- (Namaz Için) Ikaametten Sonra Kendisine Bir Ihtiyaç Ariz Olan Imam Babi
28- Namaz (Için) Ikaamet Edildigi Zaman Kelam Edip Konusmak Babi
29- Cemaat Namazinin Vacibligi Babi
30- Cemaat Namazinin Fazileti Babi
31- Sabah Namazini Cemaat Içinde Kilmanin Fazileti Babi
32- Ögle Namazini Ilk Vaktinde Kilmaya Davranmanin Fazileti Babi
33- Mescid Yolunda Atilan Adimlar Mukaabilinde Allah'tan Ecir, Sevab ve Riza Niyaz

Eylemek Babi
34- Yatsi Namazini Cemaat Içinde Kilmanin Fazileti Babi
35- Bab: Iki Kisi de, Ikiden Ziyadesi de Cemaattir
36- Namazi Bekleyerek Mescid Içinde Oturan Kimse ve Mescidleri Fazileti Babi
37- Mescide Gidip Gelen Kimsenin Fazileti Babi
38- Bab: Namaz Îkaame Edildigi Zaman, Artik Farz Olan Namazdan Baska Namaz Kilinmaz
39- Hastanin Cemaatte Hazir Olmasi Hususundaki Sinir(in Beyani) Babi
40- Yagmurda ve Diger Bir Illette Kendi Menzilinde Namaz Kilmaya Ruhsat Babi
41- Bab: Imam (Cemaate Gelmeme Ruhsati Varken) Mescide Gelmis Olanlara Namaz Kildirir Mi?
42- Bab: Yemek Hazir Olup Geldigi ve Namaz da Ikaamet Edildigi Zaman (Hangisine Baslanir)?
43- Imam, Elinde Yemekte Bulundugu Birsey Varken Namaza Çagrildigi Zaman (Nasil Yapar)? Babi
44- Ailesinin Ihtiyacinda Mesgul Olan Kimse Namaz Ikaamet Edilince Hemen Çikar Babi
45- Kendisi Namaz Kilmak Arzu Etmedigi Halde Sirf Insanlara Peygamber'in Namazini ve Sünnetini Ögretmek Maksadiyle Halka Namaz Kildiran Kimse Babi
46- Bab: Ilim ve Fazilet Sahibi Olan Kimseler Imamliga (Baskalarindan) Daha Haklidirlar
47- Bir Illetten Dolayi Imamin Yanibasinda Namaza Duran Kimse Babi
48- Bir Kimse Insanlara Imamlik Yapmak Için Namaza Girse, Akabinde de Asil Vazifeli Olan Birinci Imam Gelse. Bu Takdirde Ilk Namazi Baslatan Imam Geri Çekilse de Yahud Çekilmeyip Namazi Kildirsa da Namazi Caiz Olmustur Babi
49- Bab: Namaza Gelenler Kur'an Okumakta Birbirlerine Musavi Olduklari Zaman, En Büyükleri Onlara Imamlik Eder
50- Bab: Imam Bir Kavmi Ziyaret Ettigi Zaman Onlara Imam Olur
51- Bab: Imam Ancak Kendisine Uyulmak Için Imam Edinilmistir
52- Imamin Arkasinda Namaz Kilanlar Ne Zaman Secde Ederler? Babi
53- Basini Imamdam Evvel Kaldiran Kimsenin Günahi Babi
54- Kölenin ve Azad Edilip de Üzerinde Velayet Devam Eden Kimsenin Imamligi Babi
55- Bab: Îmam Namazi Tamam Kildirmadigi Zaman ve Arkasindakiler Tamamladigi Zaman?
56- Fitneye Giren (Veya Fitneye Ma'ruz Kalan) Kimsenin ve Bid'at Isleyenin Imamligi Babi
57- Bab: Imam Ile Me'müm Iki Kisi Olduklari Zaman Me'müm, Imamin Sag Tarafinda Yanibasina, Bir Hizada Olarak Dikilir
58- Bab: Me'müm Olan Kimse Imamin Sol Tarafinda Namaza Durdugu Zaman Imam Onu Sag Yanina Geçirdiginde Her Ikisinin Namazi Bozulmaz
59- Bab: Imam Baskalarina Imam Olmaya Niyet Etmemisken, Sonradan Bir Topluluk Gelip de Onlara Imamlik Ettigi Zaman?
60- Bab: Imam Namazi Uzattigi ve Me'müm Olan Kimsenin de Bir Ihtiyaci Oldugu Zaman, Namazdan Çikip Yalnizca Kilarsa?
61- Imamin Rukü'u ve Sucüdü Tamamlamakla Beraber Kiyamda Hafifletme Yapmasi Babi
62- Bab: Kisi Kendi Kendine Namaz Kildigi Zaman Namazini Istedigi Kadar Uzatsin
63- Kendilerine Namazi Uzattigi Zaman Imamindan Sikayet Eden Kimse Babi

64- Namazi Kemale Ulastirmakla Beraber Namazda Vecizlik (Yani Kisaltma, Hafifletme) Yapmak Babi
65- Çocugun Aglamasi Sebebiyle Namazi Hafif Kildiran Kimse Babi
66- Bir Kimse Namazi Imamla Beraber Kilip da Sonra Baska Bir Topluluga Imamlik Ettigi Zaman(ki Hükmü Beyan) Babi
67- Imamin Tekbirlerini Cemaatteki Insanlara Isittiren Kimse Babi
68- Bab: (Îsittirici Olan) Kimse Imama Uyar, Insanlar da Imama Uymus Olan O Kimseye Uyarlar .
69- Bab: Imam Namazda Sübheye Düstügü Zaman Insanlarin Sözüne Tutunur Mu?
70- Bab: Imam Namaz Içinde Agladigi Zaman?
71- Safflari, Ikaamet Sirasinda ve Ikaametten Sonra (Namaza Baslamadan Önce) Dümdüz Yapmak Babi
72- Safflarin Düzeltilmesi Sirasinda Imamin Insanlara ' Karsi Yönelmesi Babi
73- Birinci Saff Babi
74- Bab: Saffi Dogrultmak, Namazin (Güzel) Tamam Olmasindandir
75- (Namaza Durma Sirasinda) Safflari Tamamlamayan Kimselerin Günahi Babi
76- Saffta Omuzun Omuza ve Ayagin Ayaga Yapistirilmasi Babi
77- Bab: Me'müm Olan Kimse, Imamin Solunda Namaza Durdugu ve Imam da Onu Arka Tarafindan Tutup Sag Yanina Geçirdigi Zaman Namazi Tamam Olmustur
78- Bab: Kadin Tek Basina Bir Saff Olur
79- Mescidin ve Imamin Sag Tarafina Gitmek Babi
80- Bab: Imamla Me'mümlar Arasinda Duvar Yahud Sütre Oldugu Zaman?
81- Gece Namazi Babi

Rahman ve Rahim olan Allah'in ismiyle

9- KITÂBU'L-EZÂN

(Ezan Kitabi)

1- Ezanin Baslamasi Babi

Ve Aziz, Celîl olan Allah'in su kavli:
"Biribirinizi namaza çagirdiginiz zaman onu bir eglence ve oyun edinirler. Bu, kendilerinin hakîkaten akillarini
kullanmaz bir güruh olmalarindandir" (ei-\iaide: 58).
Ve Allah'in su kavli: "Ey îmân edenler, cumua günü namaz için çagirildiginiz zaman hemen Allah'i zikretmeye gidin. Alisverisi birakin. Bu, bilirseniz sizin için çok " (el-Cumua: 9) [1].

1-.....Enes (R) söyle demistir: Ates yakmayi ve çan çalmayi zikr ettiler, Yahûdîler'i ve Hnstiyanlar'i da zikrettiler (yânî bunlarin onlara âit oldugunu düsündüler de onlardan vazgeçildi). Müteakiben Bilâl'e ezan lâfizlarini ikiser ikiser, ikaamet lâfizlarini da birer birer söylemesi emrolundu [2]

2-..... Ibnu Umer (R) söyle der idi: Müslümanlar Medine'ye geldikleri zaman bir araya toplanirlar da, namaz vaktini gözetlerlerdi. O ilk zamanda namaz için nida edilmezdi. Bir gün bu hususta konustular. Bâzilari: Hristiyanlar'm çanlari gibi çan edinin, dediler. Diger bâzilari da, çan olmasin da Yahûdîler'in nefiri gibi boru olsun, dediler. Umer: Namaza çagiracak bir adam niye göndermiyorsunuz? dedi. Rasûlullah bunun üzerine: "Yâ Bilâl, kalk, namaz için nida et (yânî ezan oku)" buyurdu [3].

2- Bab: Ezan Lafizlari Ikiser Ikiserdir

3-.....Enes (R) söyle demistir: Bilâl'e ezan lâfizlarini ikiser ikiser; ikaamet lâfizlarim da birer birer söylemesi emr olundu; yalniz "Kad kaameti's-salâtu" lâfzi müstesna (ki onu iki defa söylemekle emrolundu) [4].
4-.....Enes (R) söyle demistir: Insanlar çogaldigi zaman, namaz vaktini taniyageldikleri bir seyle alâmetlendirmeyi konustular. Bir ates tutusturmayi yâhud da bir çan çalmayi zikrettiler. Nihayet Bilâl'e ezan lâfizlarini ikiser ikiser, ikaamet lâfizlarini da birer birer söylemesi emrolundu [5].

3- Bab: "Kad Kaameti's-Salatu" Kavli Müstesna Îkaamet Lafizlari Tekrar Edilmez

5-.....Bize Hâlid, Ebû Kilâbe'den; o daEnes'ten olmak üzere
tahdîs etti. Enes (R) söyle demistir: Bilâl'e ezan lâfizlarini çiftlemesi, ikaamet lâfizlarini tek tek söylemesi emrolundu [6].
Ismail ibn Uleyye söyle dedi: Ben bu Hâlid hadîsini, Eyyûb es-Sahiyani ye zikrettim deo:Bu ikaamet lâfz, (yânî ‘Kad kaameti’s-salatu sözu) müstesnadir, dedi [7].

4- Ezan Okumanin Fazileti Babi

6-.....(Ebû Hureyre -R- söyle demistir:) Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Namaz için nida edildigi zaman, seytân, ezani isitmemek için yüzgeri dönüp yellene yellene kaçar [8]. Müezzin nidayi bitirince yine gelir. Nihayet namaz için ikaamet edilince yine yüzgeri edip kaçar. Müezzin ikaameti bitirince gelir [9], insan ile nefsi arasina sokulur, fulan seyi hatirla, fulan seyi hatirla diyerek (namazdan evvel insanin) hiç de aklinda olmayan seyleri hatirlatir durur. Tâ insan kaç rek'at kildigini bilmez oluncaya kadar (kendisiyle ugrasir)".

5- Bab: Ezan Okumada Sesi Yükseltmek

Umer ibnu'l-Abdilazîz de (bir müezzine): "Ya külfetsiz ezan oku, yâhud yanimizdan ayril" demistir [10]

.

7-.....Bize Mâlik, Abdurrahmân ibn Abdillah ibn Abdirrahmân ibn Ebî Sa'sa'a el-Ensârî sonra el-Mâzinî'den; o da babasi Abdullah'tan haber verdi. Ona da Ebû Saîd el-Hudrî (R) haber verip söyle demistir: Görüyorum ki, sen davari ve kirlari seviyorsun. Davarlarin basinda yâhud bâdiyende iken namaz için ezan okuyacak oldugun zaman tîz sesle nida et. Zîrâ müezzin, sesinin yetistigi yere kadar insân, cinn, hattâ hiçbirsey yoktur ki, ezani duymus olsun da kiyamet gününde müezzin lehine sahadette bulunmasin. Ebû Saîd (hadîsin sonunda): Ben bunu (yânî müezzinin sesinin yetistigi yere kadar insan ... ifâdesini) Rasûlullah(S)'tan isittim, dedi [11].

6- Ezan Okunmasi Sebebiyle Kan Akitmaktan Alikonacagi Babi [12]

8-.....Enes (R) söyle demistir: Peygamber (S) bizleri bir kavm üzerine gazaya götürdügü vakitlerde sabah olmadikça ve beklemedikçe bize hücum ettirmezdi. Bekler, ezan sesi isitirse onlara saldir-maktan vazgeçerdi. Ezan sesi isitmezse üzerlerine baskin yapardi. Enes dedi ki: BU Hayber'e dogru yola çiktik; nihayet geceleyin onlarin yurduna ulastik. Sabah olup da bir ezan isitmeyince, Rasûlullah hayvanina bindi. Ben de Ebû Talha'nin hayvaninin arka tarafina bindim. Benim ayagim muhakkak surette Peygamber'in ayagina dokunuyordu. Ora halki sepetleri ve çapalariyîe bize dogru çiktilar. Peygam-ber'i gördükleri vakit: Muhammed; vallahi Muhammed ve hamîs yânî ordu! dediler. Enes dedi ki: Rasûîullah onlari görünce: "Allahu Ek-ber. Hayber harâb oldu. Biz bir kavmin yurduna indik mi, itizar edilmis olanlarin hâli yaman olur'1 buyurdu [13].

7-Insan Müezzini Isittigi Zaman Ne Söyler Babi [14]

9-.....(Ebû Saîd -R- söyledemistir:) Rasûiullah (S): "Müezzinin nidasini isittiginiz zaman siz de onun demekte oldugu sözler gibi söyleyiniz" buyurdu [15].

10-.....Bana'îsâibn Talhatahdîs etti. O da Muâviye'den isitmistir. Muâviye bir gün ezan okunurken müezzinin dediklerini "Es-hedu enne Muhammeden rasûlu'llah" sözüne kadar aynen tekrar etmistir [16]
.

11-.....Bize Hisâm, Yahya'dan; geçen hadîs tarzinda tahdîs etti. Yahya ibn Ebî Kesîr söyle dedi: Kardeslerimizin bâzisi bana tahdîs etti ki, Muâviye, müezzin "Hayye ale's-sctlât" dedigi vakit "Lahavle ve/â kuvvete illâ billahi" demis, ondan sonra da: Iste biz Peygamberimizin böyle söyler oldugunu isittik, diye Ilâve etmistir [17].

8- Ezan Okunup Tamamlandigi Zamanki Dua Babi

12-.....Câbir (R)'den: Rasûlullah (S) söyle buyurmustur: "Hekim ezani isittigi zaman [18]: Allâhumme Rabbe hâzihda'vetVt-tâmme ve's-salâtil kaaimeti, âti Muhammeden el-vesîlete vel-fadîlete ve'b 'ashu makaamen Mahmuden ellezî vaattehu (= Yâ Allah, ey bu tam da'vetin ve kilinmak üzere olan bu namazin Rabb'i, Muham-med'e vesileyi, fazileti ihsan et. Bir de kendisine va'd ettigin Makaa-mu Mahmûd'u verip oraya ulastir) derse, kiyamet gününde benim sefaatim ona vâcib olur" [19]

9- Ezan Okumak Hususunda Kur'a Atmak Babi

Ve zikrolunur ki, bir takim topluluklar ezan okumak hususunda ihtilâf etmislerdir. Sa'd ibn Ebî Vakkaas da bunlar arasinda kur'a atmistir [20].

13-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Insanlar ezan okumakta ve birinci saf/ta neler oldugunu bilseler de kur'a atmaktan baska çâre bulamasalar, muhakkak kur'a atarlardi. Yine insanlar her namazin ilk vaktinde olan fazileti bilir olsalardi, ona ulasmak için muhakkak öne geçme yarisi yaparlardi. Yine insanlar yatsi ile sabah namâzlarmdaki sevabi bilselerdi, muhakkak bu iki namazin cemâatine emekleye emekleye (yâhiid kiç üstünde sürüne sürüne) de olsa giderlerdi" [21].

10- Ezan Okuma Arasinda Kelam Etmek Babi

Ve Süleyman ibn Surad (R), ezan okumasi arasinda konusmustur [22]. el-Hasen el-Basrî de: Müezzinin, ezan okurken yâhud ikaamet ederken gülmesinde be's yoktur, demistir [23].

14-.....Abdullah ibnu'l-Hâris söyle demistir: Abdullah ibn Abbas (R) çamurlu bir (cumua) gününde bize hutbe îrâd edecegi sirada, müezzine, ezan okurken "Hayye ale's-salâti" sözüne ulastigi zaman "es-Salâtü fi'r-rihâl (= Namaz evlerde kilinacak)" diye nida etmesini emretti. Bu emirden dolayi insanlarin bâzisi bâzisina bakti. Bunun üzerine Ibn Abbâs: Müezzine böyle nida ettirmeyi Ibn Abbâs'tan çok daha hayirli olan kimse (yânî Peygamber) yapmistir. Bu (yânî cumua namazi) zarurî ve vâcib bir seydir, dedi [24].

11- Kendisine Vaktin Girdigi Haber Verecek Biri Bulundugu Zaman Gözlere Kör Olan Kimsenin Ezan Okumasi(nin Cevazi) Babi

15-.....(Abdullah ibn Umer -R- söyle demistir): Rasûlullah (S)söyle buyurdu: "Bilâl, ezanini gece okuyor. Binâenaleyh sizler îbnu Ümmi Mektûm ezan okuyuncaya kadar yiyiniz içiniz,".
Sonra râvî: Ibnu Ümmi Mektûm gözlen kör bir kimse idi. Kendisine sabah oluyor, sabah oluyor [25]

denilmedikçe. ezan okumazdi, dedi .

12- Ezan, Fecrin Tulu'undan Sonradir Babi [26]

16-.....Abdullah ibn Umer (R) söyle demistir: Bana Hafsa söyle haber verdi: Müezzin sabahi gözetlemek için durup bekledigi ve sabah belirdigi zaman Rasûlullah (S) farz namaz ikaame olunmazdan evvel hafîf iki rek'at namaz kilardi.

17-.....Mü'minlerin annesi Âise (R): Peygamber (S) sabah namazinin nidasi, yânî ezam ile ikaameti arasinda iki hafîf rek'at namâz kilardi, demistir [27].

18-..... Bize Mâlik, Abdullah ibn Dinar'dan; o da Abdullah ibn Umer(R)'den oimak üzere haber verdi ki, Rasûlullah (S) söyle buyurmustur: "Bilâl ezam geceleyin okuyor. Binâenaleyh sizler Ibnu Ümmi Mektûm ezan okuyuncuya kadar yiyiniz, içiniz" [28].

13- Fecrden Evvelki Ezan Babi [29]

19-.....Bize Zuheyr tahdîs edip söyle dedi: Bize Süleyman et-Teymî, Ebû Usmân en-Nehdî'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd'dan olmak üzere tahdîs etti. Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Bilâl'in ezani hiçbirinizi -yâhud: Sizden hiçbir kimseyi- sahur yemeginden alikoymasin. Çünkü o henüz gece iken ezan okur. Onun bu okumasi, ibâdetle kaaim olaninizi (artik sabah yaklasiyor diye) vazgeçirmek, uykuda olaninizi da uyandirmak içindir. Fecr -yâhud sabah-, böyle zahir olmak degildir; tâ böyle olmayinca fecr olmaz"- Râvî Zuheyr dedi ki: Peygamber ("Fecr böyle zahir olmak degildir" derken) parmaklarini yukariya kaldirip bas asagiya dikdi [30]. ("Tâ böyle olmayinca" derken de) Sebbâbelerini yânî sehâdet ve orta parmaklarini üst üste bindirip saga sola uzatmak suretiyle isaret buyurdu [31].

20- Bize Ishâk tahdîs edip söyle dedi: Bize Ebû Usâme haber verdi. Ubeydullah: Bize tahdîs etti, dedi [32]. el-Kaasim ibn Muhammed'den; o da Âise'den ve Nâfi'den; o da Ibn Umer'den: Rasûlullah (S) buyurdu ki; ... H[33] ve yine bana Yûsuf ibn îsâ el-Mervezî tahdîs edip söyle dedi: Bize el-Fadl (ibn Mûsâ) tahdîs edip söyle dedi: Bize Ibnu Umer'in oglu Ubeydullah, el-Kaasim ibn Muhammed'den; o da Âise'den olmak üzere tahdîs etti. Peygamber (S): "Bilâl ezani gece-leyin okur. Binâenaleyh Ibnu ÜmmiMekîûm ezan okuyuncaya kadar yiyiniz ve içiniz" buyurdu.

14- Bab: Ezan Ile Ikaamet Arasinda Ne Kadar Fasila Vardir?

Ve namaz ikaametini bekleyen kimse (ezandan sonra ne kadar bekler)?

21-.....Bize Hâlid, el-Cuveyrî'den; o da Ibn Bureyde'den; o da Abdullah ibn Mugaffel el-Müzenî (R)'den olmak üzere tahdîs etti. Rasülulluh (S) üç kerre: "Her iki ezan (yânî her ezan ile ikaamet) arasinda, kilmak isteyen için bir namaz vardir" buyurmustur [34].

22-.....Enes Ibn Mâlik (R) söyle demistir: Müezzin ezan okudugu vakit, Peygamber, sahâbîlerinden bir takim insanlar acele ile direklere dogru durup namaz kilarlardi. Nihayet Peygamber (S) çiktigi vakit onlari öyle aksam namazinin farzindan evvel iki rek'at kiliyorlar hâlde bulurdu. Hâlbuki ezan ile ikaamet arasinda (çok) bir sey yoktu.
Usmân ibn Cebele ve Ebû Dâvûd da Su'be'den gelen rivayette söyle demistir: Ezan ile ikaamet arasinda ancak az bir müddet vardi [35].

15- (Ezani Isitmesinden Sonra Namaz Îçin) Ikaameti Bekleyen Kimse Babi [36]

23-.....Âise (R) söyle demistir: Rasûlullah (S), müezzin sabah namazinin ilk ezanini okudugunda, sabah namazindan evvel fecr aydinligi iyice belirdikten sonra kalkar, hafîf iki rek'at kilar, sonra sag yani üzerine uzanir, tâ müezzin namaza ikaamet (edecegini haber vermek) için gelinceye kadar beklerdi [37].

16- Bab: Her Ezan Ile Ikaamet Arasinda Kilmak Isteyen , Için, Bir Namaz Vardir

24-.....Abdullah ibn Mugaffel (R) söyle demistir: Peygamber (S): "Her iki ezan (yânî ezan ile ikaamet) arasinda bir namaz vardir. Her iki ezan arasinda bir namaz vardir" buyurduktan sonra, üçüncüsünde: "Isteyen için" sözünü ilâve etti [38].

17- Seferde Bir Tek Müezzin Ezan Okusun Diyen Kimse Babi [39]

25-.....Mâlik ibnu'l-Huveyris (R) söyle demistir: Kavmimden bes on kisilik bir toplulukla beraber Peygamber'inyanma geldim. Yaninda yirmi gece kaldik. Peygamber rahîm ve rafîk tabîatli idi. Ehil ve iyâlimizi özledigimizi görünce bize: "Dönünüz, onlarin yanlarinda bulununuz. Onlara (dîni) ögretiniz. (Beni nasil namaz kilar gördünüz ise öylece) namaz kiliniz. Namaz vakti geldiginde içinizden biri size ezan okusun. En yasliniz da size imâm olsun" buyurdu [40].

18- Cemaat Olduklari Zaman Yolcular Için Dahi Ezan ve Ikaamet Olacagi, Arefe ve Müzdelife'de De Böyle Olacagi, Soguk Yahud Yagmurlu (Gün ve) Gecede Müezzinin "Es-Salatu Fi'r-Rihal." Sözü Babi

26-.....Ebû Zerr (R) söyle demistir: Bizler Peygamber'in maiyyetinde bir yolculukta bulunuyorduk.

Müezzin (ögle) ezanim okumak istedi. Peygamber (S) ona: "Serinligi bekle!" buyurdu. Bir müddet sonra müezzin yine okumak istedi. Peygamber yine: "Serinligi bekle!" buyurdu. Sonra yine ezan okumak istedi. Peygamber de yine: "Gölge tepelerin yüksekligi mikdârina musâvî oluncaya kadar serinligi bekle" buyurdu, müteakiben Peygamber (S): "Sicagin siddeti cehennemin kaynamasindandir" buyurdu [41].

27-.....Mâlik ibnu'l-Huveyris (R) söyle demistir: Iki kimse sefere niyet ederek Peygamber'in yanina (vedâya) geldiler. Peygamber (S): "Buradan çiktiginizda (her namaz vakti geldikçe) ezan okuyunuz. Sonra ikaamet ediniz. Sonra en büyügünüz imâm olsun" buyurdu [42].

28-.....Bize Mâlik ibnu'l-Huveyris (R) tahdîs edip söyle dedi: Bizler Peygamber'in yanma geldik. Biz, yasça birbirine akran gençler idik. Peygamber'in yaninda yirmi gün yirmi gece ikaamet ettik. Rasûlullah çok merhametli ve çok rifkli idi: Ehlimizi arzu ettigimizi yâhud ehlimize istiyak hâsil ettigimizi anlayinca, geride kimleri biraktigimizi bize sordu. Biz de kendisine haber verdik. Rasûlullah: "Haydin (ehillerinizin yanma) dönünüz. Onlarin aralarinda ikaamet ediniz. Onlara ögretiniz, söyleyecek seyleri söyleyip emrediniz" buyurdu. Bir de birçok seyler buyurdu ki, simdi onlari hatirliyorum yâhud hatirlamiyorum (râvî sekk ediyor). Ve o arada: "Benim nasil namaz kilar oldugumu gördünüzse, öylece namaz kiliniz. Namaz vakti geldiginde içinizden biri size ezan okusun. En yasliniz da size imâm olsun" buyurdu [43].

29-.....BanaNâfi' tahdîsedip söyle dedi: Ibn Umer (R), Dacnân'da iken soguk bir gecede ezan okudu. Sonra "Sallû fîrihâlikum = Namazlarinizi oldugunuz yerlerinizde kiliniz" dedi. Daha sonra bize sunu haber verdi: Rasûlullah (S) seferde iken soguk yâhud yagmurlu bir gecede müezzine ezan okumasini ve ardindan da "Elâ sallû fî'r-rihâl (yâni: Haberiniz olsun, namazlarinizi oldugunuz yerlerde kiliniz)" diye nida etmesini emrederdi, dedi [44].

30-.....Ebû Cuhayfe (R) söyle demistir: Ben el-Abtah'ta Rasûlullah(S)'i gördüm. Bilâl yanma geldi de O'na namazi i'lâm etti. Sonra Bilâl bir harbe ile disari çikti, nihayet onu Abtah'ta Rasûlul-lah'm önünde bir yere dikti ve namazi ikaame etti [45].

19- Bab: Müezzin Ezan Okurken Agzini Saga Sola Döndürür mü ? ve Yine Müezzin Ezan Esnasinda Saga Sola Döner mi? [46]

Bilâl'in ezan okurken iki parmagini iki kulagina soktugu zikrolunur [47]. Ibn Umer ise iki parmagini iki kulagina sokmazdi [48].

Ibrâhîm en-Nahaî: Abdestsiz olarak ezan okumakta be's yoktur, demistir [49]. Atâ ibn Ebî Rabâh

ise: Abdest almak dînde sabit olmus bir sünnet ve kaanûndur, demistir [50].

Aise: Peygamber (S) -abdestli, abdestsiz- her hâlinde Allah'i zikrederdi, demistir [51].

31-.....Bize Sufyân, Avn ibn Ebî Cuhayfe'den; o da babasindan olmak üzere tahdîs etti. Ebû Cuhayfe, Bilâl'i ezan okurken gördügünü haber verip: Ben ezan okudugu sirada Bilâî'in agzini su tarafta ve su tarafta ta'kib etmeye basladim, demistir.

20- Insanin "Namaz Bizden Kaçti'' Sözü Babi [52]

Ibn Sîrîn; Namaz bizden kaçti demeyi kerîh görüp; lâkin "Biz namaza erisemedik" desin, demistir. Peygamber(S)'in sözü ise daha sahihtir [53].

32-......Ebû Katâde söyle demistir: Biz Peygamber'le birlikte namaz kilmakta oldugumuz sirada, Peygamber birçok kimselerin kosusma seslerini isitti. Namazi kildirdiktan sonra: "Ne oluyorsunuz?" diye sordu. Namaza yetismek için acele ettik, dediler. Peygamber: "Öyle acele acele kosusmayiniz. Namaza geldiginiz zaman (vakaar
ve) sekinetten ayrilmayiniz (agir agir yürüyünüz). Namazdan yetistiginiz kadarim (imâmla beraber) kiliniz, kaçirdiginizi da (sonra yalnizca) tamamlayiniz" buyurdu [54].

21-Bab: Insan Namaza Kosmaz. Fakat Sekinet Ile ve Vakaar Ile Gelmelidir

Peygamber de: "Namazin erisdiginiz kadarini (imâmla) kiliniz; kaçirdiginiz kismini ise kendiniz tamamlayiniz"
buyurdu. Bu hadîsi Ebû Katâde, Peygamberden rivâvet etti [55].

33-.....VeyineîbnuEbîZI'b, ez-Zuhrî'den; o da Ebû Hureyre'den olmak üzere tahdîs.etti. Peygamber (S): "îkaameti isittiginiz zaman, sekînet ve vakaarla namaza dogru yürüyünüz; sür'at etmeyiniz. Namazin eristiginiz kadarini (imâmla beraber) kiliniz; kaçirdiginiz kismini ise kendiniz tamamlayiniz'1 buyurdu [56].

22- Bab: Ikaamet Edilmesi Sikasinda Imami Gördüklerinde Insanlar Ne Zaman Ayaga Kalkarlar? [57]

34-..... Bize Hisâm tahdîs edip söyle dedi: Bana Yahya (ibn Ebî Kesîr), Ebû Katâde'nin oglu Abdullah'tan yazdi. Babasi Ebû Ka-tâde söyle demistir: Rasûlullah (S): "Namaz ikaame edildigi vakit beni (odamdan çikmis) görmedikçe ayaga kalkmayiniz" buyurdu.

23- Bab: Insan Namaza Dogru' Acele Edici Olarak Kosmaz, Fakat Sekinet ve Vakaarla Kalkmalidir

35- Bize Ebû Nuaym tahdîs edip söyle dedi: Bize Seybân, Yah-yâ'dan; o da Ebû Katâde'nin oglu Abdullah'tan tahdîs etti. Babasi Ebû Katâde söyle demistir: Rasûlullah (S): "Namaz ikaame edildigi vakit, beni (odamdan çikmis) görmedikçe ayaga kalkmayiniz, sekînet üzere olunuz" buyurdu. Bu hadisi Yahya ibn Ebi Kesir'den rivayet etmekte Aliyyu'bnu'l-Mubarek , Seyban'a mutabaat etmistir.[58]

24- Bab: Insan (Namaza Ikaametten Sonra) Bir Zarüretten Dolayi Mescidden Disariya Çikar Mi?

36-.....(Ebû Hureyre -R- söyle demistir:) Rasûlullah (S), namaz ikaamet edilmis ve saflar dümdüz dogrultulmus oldugu hâlde ve hattâ namaz kildiracagi yerde dikeldigi ve biz O'nun tekbîr almasini bekledigimiz zaman yerinden ayrildi ve: "Yerinizde durun" deyip mes-cidden disari çikti. Biz, bulundugumuz vaziyet üzere bekledik. Nihayet yikanmis ve basi su damlatir hâlde bizim yanimiza çikip geldi [59].

25- Bab: Imam "Dönüp Gelinceye Kadar Yerinizde Durun" Dedigi Zaman, Cemaat Onu Beklerler

37-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Bir defasinda namaz ikaame edildi, insanlar saflarini düzelttiler, Rasûlullahodasindan çikti; haddizatinda cünüb oldugu hâlde öne de geçti. Sonra hatirlayarak: "Yerinizden ayrilmayiniz" dedi de odasina döndü ve yikandiktan sonra basi su damlatarak mescide çikti ve saff hâlinde bekleyen insanlara (ikaameti tekrar ettirmeksizin) namaz kildirdi [60].

26- Kisinin "Biz Namaz Kilmadik"' Sözü Babi

38-..... Bize Câbir ibn Abdillah (R) söyle haber verdi: Handak harbi günü Peygamber'in yanina Umer ibnu'I-Hattâb geldi de: Yâ Râsulallah, az kalsin ikindi namazini günes batmadan kilamaya-caktim, dedi. Ve bu oruçlu orucunu bozduktan sonra idi. Peygamber (S): "Vallahi o namazi ben de kilamadim" dedi. Müteakiben Peygamber, Buthân deresine indi. Ben de beraberinde idim. Abdest aldi. Sonra namaz kildi. Yânî günes battiktan hayli zaman sonra O, ikindi namazini kildi, sonra onun ardindan da aksam namazini kildi [61].

27- (Namaz Için) Ikaametten Sonra Kendisine Bir Ihtiyaç Ariz Olan Imam Babi

39-.....Enes (R) söyle demistir: (Bir defa yatsi) namazi ikaame edilmisken, Peygamber (S)

mescidin bir tarafinda biri ile yavas yavas konusuyordu. Cemâat uyuklayincaya kadar (sözü uzatti ve) namaza durmadi'[62].

28- Namaz (Için) Ikaamet Edildigi Zaman Kelam Edip Konusmak Babi

40-.....Bize Humeyd tahdîs edip söyle dedi: Ben, Sabit ibn Eslem el-Bunânî'ye: Insan, namaz (için) ikaame edildikten sonra konusabilir mi? diye sordum. O bana Enes ibn Mâlik'ten su hadîsi tahdîs etti. Enes söyle demistir: Bir kerre namaz (için) ikaame edildi. Derken Peygamber'in karsisina bir kimse çikti ve namaz (için) ikaamet edildikten sonra kendisini namaza baslamaktan habsedip alikoydu [63].

29- Cemaat Namazinin Vacibligi Babi

Hasen Basrî: Bir kimseyi anasi, ona olan sefekatindan dolayi yatsi namazi cemâatine gitmesinden men' ederse, o kimse anasinin bu men'ine itaat etmez, demistir [64]

41-.....Ebû Hureyre'den: Rasûlullah (S) söyle buyurmustur:
"Nefsim elinde olan Allah'a yemin olsun, içimden öyle geçti ki, birçok odun toplanmasini emredeyim. Odunlar yigilsin. Sonra namaz için ezan okunmasini emredeyim; okunsun. Sonra birine emredeyim de o insanlara imâm olsun. Sonra o cemâati birakayim da namaza gelmeyen erkeklerin üzerine gidip evlerini üstlerine yakivereyim. Ve yine nefsim elinde olan Allah'ayemîn ederim ki, onlarin herhangisi (burada) semiz etli bir kemik parçasi yâhud iki tane güzel paça bulacagini bilir olsaydi, muhakkak yatsi namazina gelip hâzir bulunurdu".

30- Cemaat Namazinin Fazileti Babi

Esved ibn Yezîd en-Nahaî, bir cemâati kaçirdigi zaman baska mescide giderdi (de cemâat faziletini kazanmaga çalisirdi) [65].
Enes ibn Mâlik de mescidin birine içinde namaz kilindiktan sonra geldi, ezan okudu, ikaamet etti ve (yanindaki gençlerle birlikte) cemâat namazi kildi [66].

42-.....Bize Mâlik, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer'den olmak üzere haber verdi ki, Rasûlullah (S): "Cemâatle kilinan namaz yalnizin kildigi namazdan yirmi yedi derece faziletli olur" buyurmustur.

43-.....Ebû Saîd (R) Peygamber (S)'den söyle buyururken isitmistir: "Cemâatle kilinan namaz, yalnizin kildigi namazdan yirmi bes derece faziletli olur" [67].

44-.....Ben Ebû Hureyre'den isittim, söyle diyordu: Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Kisinin cemâat içinde kildigi namaz, evinde ve pazarda yalnizca kildigi namazi üzerine yirmi bes misli katlanir. Bu katlamanin sebebi sudur; O abdeste niyet edip abdesti tam alir, sonra kendisine namazdan baska birsey çikarmayarak mescide dogru yola çikarsa, tâ mescide varincaya kadar hiçbir adim atmaz ki, onun için adima mukaabil bir derece yükseltilmesin ve yine adimindan dolayi kendinden bir günâh indirilmesin. Namazi kildigi zaman ise, namaz kildigi yerde kaldigi müddetçe melekler ona su salâti okumaktan ayrilmazlar: Aîlahumme salli aleyhi, Alîahumme irhamhii (= Yâ Allah ona salât et, yâ Allah ona merhamet eyle). Her biriniz namaz kilmayi bekledigi müddetçe bir (nevi') namaz içinde bulunmakta devam eder" [68].

31- Sabah Namazini Cemaat Içinde Kilmanin Fazileti Babi

45-.....Bize Suayb, ez-Zuhrî'den haber verdi. O söyle demistir: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb ile Abdurrahmân oglu Ebû Seleme haber verdi. Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Ben Rasûlullah'tan isittim, söyle buyuruyordu "Cemâatle kilinan namaz, birinizin yalniz basina kildigi namazdan yirmi bes cüz' (yâni derece) daha faziletli olur. Gece melekleri ile gündüz melekleri de sabah namazinda bir araya gelirler". Sonra Ebû Hureyre (bunu takviye ve istishâc için): Isterseniz
Inne Kur 'âne "l-fecri kâne meshûden (= Sübhesiz fecr Kur'ân'i sâhidli-dir)" (ei-isrâ: 78) âyetini okuyunuz, der idi [69].
Suayb söyle dedi: Ve bana Nâfi', Abdullah ibn Umer'den tah-dîs etti. O: Cemâat namazi yirmi yedi derece faziletli olur, demistir [70]

46-..... Bize el-A'mes tahdîs edip söyle dedi: Ben Salim (ibn Ebi'I-Ca'd)'den isittim, söyle dedi: Ben Ümmü'd-Derdâ'dan isittim, söyle diyordu:Ebu'd-Derdâ (R) öfkeli olarak yanima geldi.Seni öfkelendiren nedir? dedim. Vallahi ben Muhammed ümmetinden, onlarin cemâatle namaz kilmalari müstesna, (kusursuz yaptiklari baska) bir sey taniyamiyorum, dedi [71].

47-.....Ebû Mûsâ (R) söyle demistir: Peygamber (S) söyle buyurdu: "Namazdan dolayi insanlarin en büyük ecre hakk kazanani (cemâat mescidine) derece derece uzaktan yürüyüp gelenlerdir. Imâm ile beraber kilayim diye namazi bekleyen kimse de, hemen kilip sonra yaîiverenden daha büyük ecre nail olur" [72].

32- Ögle Namazini Ilk Vaktinde Kilmaya Davranmanin Fazileti Babi

48- Bize Kuteybe, Mâlik'ten; o da Ebû Bekr'in himayesinde olan Sumeyy'den; o da Ebû Salih es-Semmân'dan; o da Ebû Hureyre'den olmak üzere tahdîs etti (O, söyle demistir): Rasûlullah (S) söyle buyurdu:
"(Vaktiyle) bir kimse yolda yürürken, yolu üstünde bir diken dali buldu. Onu yoldan disariya atti. Allah onun bu amelini kabul buyurdu ve onun günâhlarini magfiret etti". Sonra Rasûlullah söyle

buyurdu:
"Sehîdler bestir: Taundan ölen, karin (yânî iç) hastaligindan ölen, suda bogulan, yikinti altinda kalip ölen, bir de Allah yolunda sehîd olan{yzm öldürülen)dir".
Yine Rasûlullah söyle buyurdu:
"Insanlar ezan okumakta ve birinci saffta olan (hayir ve bereketler)/ bilir olsalar da (onlari elde etmek için) kur'a atmaktan baska çâre bulamasalardi, muhakkak kur'a alisirlardi. Onlar namazi ilk vaktinde kilmaktaki fazileti bilselerdi, (ona yetismek için) muhakkak yaris ederlerdi. Yatsi ile sabah namazlarinda olan sevabi bilselerdi, muhakkak bu iki namaza (onlarin cemâatine) emekleye emekleye de olsa gelirlerdi" [73].

33- Mescid Yolunda Atilan Adimlar Mukaabilinde Allah'tan Ecir, Sevab ve Riza Niyaz Eylemek Babi

49-.....Enes (R) söyle demistir: Peygamber (S): "Ey Selime ogullan, mescidyolunda attiginiz adimlarinizin ecrini hesaba katmaz misiniz?" buyurdu.
Ve Mucâhid: " Ve nektubu mâ kaddemû ve âsârahum (= Biz önden gönderdikleri seyleri ve -biraktiklari- eserleri yaziyoruz)" (Yâsîn: 12) âyetindeki "âsâr" lâfzini tefsir edip, "Hutâ = Adimlar" demektir, demistir [74].
Ve Ibnu Ebî Meryem söyle dedi: Bize Yahya ibn Eyyûb haber verip söyle dedi: Bana Humeyd tahdîs edip söyle dedi: Bana Enes söyle tahdîs etti: Ensâr'dan olan Selime ogullari, (mescide uzak düsen) menzillerinden göçüp Peygamber'e yakin bir yere konaklamak istediler. Rasûlullah Medine'yi (koruyan menzillerini) issiz birakmalarini begenmedi de onlara hitaben: "Eserlerinizi (yâni attiginiz adimlarin ecrini) hesaba katmaz misiniz?" buyurdu. Mucâhid: Onlarin eserleri adimlaridir, yeryüzünde yürürken ayaklarinin biraktigi izlerdir, demistir [75].

34- Yatsi Namazini Cemaat Içinde Kilmanin Fazileti Babi

50-.....Ebû Hureyre (R)'söyle demistir: Peygamber (S) söyle buyurdu: "Münafiklar üzerine sabah ile yatsi (cemâat) namazlarindan daha agir hiçbir namaz yoktur. Hâlbuki bu iki namazda olan seyleri bilselerdi emekleye emekleye de olsa, onlara muhakkak gelirlerdi. Yemin olsun içimden öyle geçti ki, müezzine emredeyim namazi ikaame etsin, sonra bir kimseye emredeyim, o da insanlara imamlik etsin, sonra atesli fitilleri alayim, ezani isitmeyi müteâkib namaza çikmayanlarin evlerini baslarina yakayim" [76].

35- Bab: Iki Kisi de, Ikiden Ziyadesi de Cemaattir

51-.....Bize Hâiid, Ebû Kilâbe'den; o da Mâlik ibnu'l-Huveyris (R)'ten olmak üzere tahdîs etti. Peygamber (S): "Namaz (vakti) geldigi zaman ezan okuyunuz ve ikaamet ediniz. Sonra ikinizin en yaslisi size imamlik etsin" buyurmustur [77].

36- Namazi Bekleyerek Mescid Içinde Oturan Kimse ve Mescidleri Fazileti Babi

52- Bize Abdullah ibn Mesleme, Mâlik'ten; o da Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rac'dan; o da Ebû Hureyre'den olmak üzere tahdîs etti. Rasûlullah (S) söyle buyurmustur:
"Sizlerden her biri namaz kildigi yerde bulunmakta devam ettigi ve kendisinden hades vâki' olmadigi müddetçe, melekler ona: Al-lahumme igfir lehu, Allahumme irhamhu (= Yâ Allah buna magfiret et, yâ Allah buna merhamet eyle!) diye salât yâni dua ve istigfar ederler. Sizlerden her biri namaz kendisini habsetmekte devam ettigi müddetçe ve kendisini ancak namaz, ehline dönmesinden men' etmekte devam ettigi müddetçe bir (nevi') namâz'JÇInde bulunmakta devam eder [78].

53-..... Bana Hubeyb ibnu Abdirrahmân, Hafs ibnu Âsim'dan; o da Ebû Hureyre'den olmak üzere tahdîs etti. Peygamber (S) söyle buyurmustur:
"Yedi kisi ki, Allah onlari kendi gölgesinden baska gölge olmayan günde, gölgesi altinda gölgelendirecektir: Adaletli imâm;Rabb'-ine ibâdet içinde yetismis genç; gönlü mescidlere bagli olan kimse; Allah yolunda sevisip, bulusmalari da ayrilmalari da buna müste-nid olan iki kimsenin her biri; mevki' ve güzellik sahibi bir kadin kendisini istedigi hâlde: Ben Allah'tan korkarim diyen erkek; infâk ettiginde, sol tarafinin, sag tarafinin ne infâk etmekte oldugunu bilmeyecegi kadar gizli sadaka veren kimse; tenhâ yerde Allah 't zikr edip de, iki gözü dolup tasan kimse" [79].

54-.....Bize Ismâîl ibn Ca'fer, Humeyd'den tahdîs etti. O söyle,. demistir: Enes ibn Mâlik'e, Rasûlullah mühür-yüzük edindi mi? diye soruldu da Enes söyle dedi: Evet, Rasûlullah bir gece yatsi namazini gecenin yarisina kadar te'hîr etti. Sonra namazi kildirmasinin ardindan yüzünü bize döndürdü de "(Bu saatte) insanlar namazi kilip uyudular, siz ise namaz kilmayi beklediginiz sürece bir (nevi') namaz içinde olmakta devam ettiniz" buyurdu. Enes dedi ki: Peygamber'in yüzügünün pariltisi hâlâ gözümün önündedir [80].

37- Mescide Gidip Gelen Kimsenin Fazileti Babi

55-.....Bize Muhamnied ibn Mutarrif, Yezîd ibn Eslem'den; o da Atâ ibn Yesâr'dan; o da Ebû Hureyre'den olmak üzere haber verdi: Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Her kim (namaz için) mescide gider gelirse, her gidip geldikçe Allah ona cennetteki konagini hazirlar".

38- Bab: Namaz Îkaame Edildigi Zaman, Artik Farz Olan Namazdan Baska Namaz Kilinmaz [81]

56- Bize Abdulazîz ibnu Abdillah tahdîs edip söyle dedi: Bize Ibrâhîm ibnu Sa'd, babasindan; o da Hafs ibnu Âsim'dan; o da Mâlik ile Buhayne'nin oglu olan Abdullah'tan olmak üzere tahdîs etti. Abdullah (R): Peygamber (S) bir adama ugradi, demistir.
Buhârî dedi ki: Ve yine bana Abdurrahmân tahdîs edip söyle dedi: Bana Behz ibnu Esed tahdîs edip

söyle dedi: Bize Su'be tahdîs edip söyle dedi: Bana Sa'd ibn Ibrâhîm haber verip söyle dedi: Ben Ezd kabilesinden olup, kendisine Mâlik ibnu Buhayne dahi denilen bir kimseden isittim (o, söyle demistir): Rasûlullah (S) bir sabah namaz ikaa-me edilmis Iken, bir kimsenin iki rek'at sünnet kilmakta oldugunu gördü. Rasuluîlah namazdan çikinca, oradakiler etrafini sardilar. Rasûlullah (tevbîh olarak) o kimseye: "Sabah namazini dört rek'at olarak mi kiliyorsun? Sabah namazini dört rek'at olarak mi kiliyorsun?" buyurdu.
Bu hadîsi bu isnâdla Su'be'den; o da rvlâlik'ten diye rivayet etmesinde Behz ibn Esed'e Gunder ile Muâz ibn Muâz el-Basrî mutâ-baat etmislerdir.
Muhammed ibn Ishâk da söyle dedi: Sa'd ibn Ibrahim'den; o da Hafs ibn Âsim'dan; o da Abdullah ibn Buhayne'den.
Hammâd ibn Ebû Seleme de söyle dedi: Bize Sa'd ibn Ibrâhîm, Hafs'tan; o da Mâlik'ten diye haber verdi [82].

39- Hastanin Cemaatte Hazir Olmasi Hususundaki Sinir(in Beyani) Babi [83]

57-.....el-Esved ibn Yezîd en-Nahaî söyle demistir: Biz bir gün Âise'nin yaninda idik. Namaza devamli olmayi ve ona ta'zîm eylemeyi zikrettik. Âise söyle dedi: Rasûlullah, vefat etmis oldugu hastaliga tutuldugu zaman (bir kerre) namaz vakti gelmis, ezan da okunmustu. Rasûlullah: "Ebû Bekr'e söyleyin de insanlara namazi kildirsin" buyurdu. Ebû Bekr pek yufka yüreklidir, senin makaaminda durup da halka namaz kildiramaz, denildi. Rasûlullah emrini tekrar etti. Yanindakiler de kendi söylediklerini tekrar ettiler. Bunun üzerine Rasûlullah üçüncü defa yine o emrinijekrâr etti de: "Sübhesiz ki sizler Yûsuf Peygamber'in sahibelerisiniz (yâni onun günündeki kadinlar gibisiniz) [84]. Ebû Bekr'e emredin, insanlara namazi o kildirsin"buyurdu. Bunun üzerine Ebû Bekr (mihraba) çikip namazi kildirdi. (Bu namazlardan biri esnasinda) Peygamber, kendisinde bir hafiflik hissetti de iki kimseye dayanarak namaza çikti. Tâkatsiz-ligindan dolayi yürürken ayaklarini yerlerde sürüdügü hâlâ gözümün önündedir. Ebû Bekr geriye çekilmek istedi. Peygamber (S) ona, yerinde dur, diye isaret etti. Sonra ileriye götürüldü de nihayet Ebû Bekr'in yanina oturdu. Râvî el-A'mes'e: Namazi Peygamber kildiriyordu da, Ebû Bekr O'nun namazina, cemâat de Ebû Bekr'in namazina uyarak (mi) namaz kiliyorlardi? denildi; A'mes, basi ile evet, dedi [85].
Bu hadîsi Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, Su'be'den; o da el-A'mes'ten olmak üzere bir kismini rivayet etti. Ebû Muâviye Muhammed ibn Hazim, el-A'mes'ten yaptigi rivayetinde; Rasûlullah, Ebû Bekr'in soluna oturdu. Ebû Bekr de ayakta olarak namaz kiliyordu, sözlerini ziyâde etmistir.

58-.....ez-Zuhrî söyle demistir: Bana Abdullah ibn Mes'ûcTun oglu Ubeydullah haber verip söyle dedi: Âise söyle dedi: Peygamber (S) agirlasip da agrisi siddetlendigi zaman, benim evimde bakilmak üzere kadinlarindan izin istedi. Onlar da kendisine izin verdiler. Ondan sonra Peygamber bir tarafinda Abbâs, diger tarafinda bir zât oldugu hâlde, ayaklari yerde sürünerek çikti. Ubeydullah ibn Abdil-lah söyle dedi: Âise'nin bu dedigini Ibn Abbâs'a zikrettim. O bana: Âise'nin ismini söylemedigi kimsenin kim oldugunu bilir misin? dedi. Ben: Hayir,dedim. O Alî ibn Ebî Tâlib'dir, [86]

diye haber verdi .

40- Yagmurda ve Diger Bir Illette Kendi Menzilinde Namaz Kilmaya Ruhsat Babi [87]

59-.....(Nâfi- söyle demistir:) Abdullah ibn Umer (R)soguk

60-.....Bana Mâlik, Ibn Sihâb'dan; odaMahmûdibnu'r-Rabî' el-Ensârî'den tahdîs etti (o, söyle demistir): Itbân ibn Mâlik gözleri görmedigi hâlde kendi kavmine imamlik ederdi. O bir defasinda Ra-sûlullah'a: Yâ Rasülallah, karanlik oluyor, seyl oluyor; ben ise gözleri görmez bir kimseyim. Binâenaleyh ey Allah'in Elçisi, benim evimdeki bir yerde namaz kildir da ben orasini namaz kilma yeri edineyim, dedi. Bu müracaat üzerine Rasûlullah ona gitti ve: "Nerede namaz kildirmami istersin?" buyurdu. Itbân, evden bir yeri isaret et-1 ti. Rasûlullah (S) orada namaz kildirdi [88].

41- Bab: Imam (Cemaate Gelmeme Ruhsati Varken) Mescide Gelmis Olanlara Namaz Kildirir Mi?

Ve yine cumua günü yagmur yagar halde (gelmis olan kimselere) hutbe yapar mi?

61-..... Bize Hammâd ibn Zeyd, tahdîs edip söyle dedi. Bize ez-Ziyâdî'nin arkadasi olan Abdulhamîd tahdîs edip söyle dedi: Ben Abdullah ibnu'I-Hâris'ten isittim, söyle dedi: Ibnu Abbâs (R) çamurlu bir günde bize hutbe îrâd etti. (Hutbe öncesi) müezzine "Hayyeale's-salâti"sözüne ulastiginda "es-satâtu fVr-nhâl(= Namaz evlerde kilinacak)" diye nida etmesini emretti. Insanlar bu sözden hoslanmamislar gibi birbirine bakistilar. Bunun üzerine Ibn Abbâs: Sizler bunu begenmemise benziyorsunuz. Hâlbuki bunu -Peygamber'i kasdederek-benden hayirli olan Zât yapmistir. Bu (yânî cumua namazi) kilinmasi lâzim ve vâcib bir seydir. Ben ise sizleri (oldugunuz yerlerden çikararak) günâha sokmak istemedim, dedi.
Ve yine Hammâd'dan; o da Âsim'dan; o da Abdullah ibnu'I-Hâris'ten; o da îbn Abbâs'tan olmak üzere yukariki hadîs tarzinda rivayet etti. Su kadar var ki, bu rivayette Ibn Abbâs: Ben sizleri günâha sokmak istemedim, ki gelecektiniz ve dizlerinize kadar çamura batacaktiniz, demistir [89].

62-..... Bize Hisâm (ed-Destevâî), Yahya ibn Ebî Kesîr'den; o da Ebû Seleme'den olmak üzere tahdîs etti. O söyle demistir: Ben Ebû Saîd el-Hudrî'ye sordum da, o söyle dedi: Bir bulut geldi, yagmur bosandi, hattâ mescidin tavani akti. Mescidin sakfi hurma dallarindan idi. Namaz ikaame edildi. Ben Rasûlullah'i su içinde ve çamur içinde secde ederken gördüm. Hattâ (namazdan bize döndügünde) alninda çamur izini gördüm [90].

63-.....Bize Enes ibnu Sîrîn tahdîs edip söyle dedi: Ben Enes (R)'ten isittim, söyle diyordu: Ensâr'dan bir adam Peygamber'e hitaben: Ben seninle namaz kilmaga gelemiyorum, dedi. O zât sisman bir kimse idi. Iste o zât Peygamber için yemek pisirdi de Peygamber'i evine da'vet etti.

Peygamber'e bir hasir yaydi ve hasirin kenarina su serpti. Peygamber o hasirin üzerinde iki rek'at namaz kildirdi. Âlu Cârûd'dan bunu isiten bir kimse Enes'e: Peygamber (S) duhâ namazi kilar miydi? diye sordu. O da: O günden baska onu kildigini görmedim, dedi [91].

42- Bab: Yemek Hazir Olup Geldigi ve Namaz da Ikaamet Edildigi Zaman (Hangisine Baslanir)?

Ibnu Umer yemege baslar idi [92]. Ebu'd-Derdâ da: Insanin namaza, kalbi farig olarak yönelebilmesi için,
evvelâ kendi ihtiyâcina yönelmesi, fikhinin kemâlindendir, demistir [93].

64-..... Hisâm söyle demistir: Bana babam Urve tahdîs edip söyle dedi: Ben Âise'den isittim, Peygamber (S): "Yemek konuldugu ve namaz da ikaamet edildigi zaman, yemege baslayiniz" buyurmustur [94].

65-.....(Enes -R- söyle demistir:) Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Aksam yemeginiz önünüze konuldugu vakit, aksam namazini kilmadan yemege baslayiniz; acele edip de yemeginizi birakmayiniz [95]

66-.....Ibn Umer (R) söyle demistir: Rasûlullah (S): "Sizden her birinizin yemegi konuldugu ve namaz da ikaamet edildigi zaman, yemege baslayiniz. Yemekten farig oluncaya kadar acele etmesin" buyurdu.
Ibnu Umer, önüne yemek konulur, ötede namaz ikaamet edilirdi; hattâ imâmin kiraatini isitir oldugu hâlde yemegi birakip da namaza gitmezdi.
Zuheyr (ibnu Muâviye) ile Vehb ibn Usmân, Mûsâ ibn Ukbe'-den; o da Nâfi'den olmak üzere söylediler: Ibn Umer söyle demistir: Peygamber (S) söyle buyurdu: "Sizlerden her biriniz yemek üzerinde bulundugu zaman namaz ikaamet edilmis olsa bile isini bitirinceye kadar acele etmesin ". Bu hadîsi Ibrâhîm ibnu'l-Munzir, Vehb ibn Usmân'dan rivayet etti. Bu Vehb ise Medîneli'dir [96].

43- Imam, Elinde Yemekte Bulundugu Birsey Varken Namaza Çagrildigi Zaman (Nasil Yapar)? Babi

67-.....Ibn Siriâb söyle demistir: Bana Amr ibnu Umeyye'nin oglu Ca'fer haber verdi. Babasi söyle demistir: Ben Rasûlullah (S)'i pismis bir koyun bacagindan biçakla etleri kesip yerken gördüm. Bu sirada namaza çagrildi. Bunun üzerine Rasûlullah hemen kalkti, biçagi elinden birakti ve abdest almadan namazi kildirdi [97].

44- Ailesinin Ihtiyacinda Mesgul Olan Kimse Namaz Ikaamet Edilince Hemen Çikar Babi

68-..... el-Esved söyle demistir: Ben Âise'ye: Peygamber (S) evinde ne yapardi? diye sordum. Âise: Kendi ailesinin isinde, yânî kendi evinin hizmetinde bulunurdu. Namaz vakti gelince de namaza çikardi, dedi [98].

45- Kendisi Namaz Kilmak Arzu Etmedigi Halde Sirf Insanlara Peygamber'in Namazini ve Sünnetini Ögretmek Maksadiyle Halka Namaz Kildiran Kimse Babi

69-.....Ebû Kilâbe söyle demistir: Mâlik ibnu'I-Huveyris, bizim su mescidimize -yânî Basra mescidine- geldi ve: Asil arzum namaz kilmak olmadigi hâlde, ben size namaz kildiracagim [99] Peygamber (S)'i nasil namaz kilar gördümse, ben size öyle namaz kildiracagim, dedi. Eyyûb dedi ki: Ben Ebû Kilâbe'ye, Mâlik'in nasil namaz kildirdigini sordum. Bizim seyhimiz olan su Amr ibn Selime gibi dedi. Yine Eyyûb dedi ki: Ve o seyh, birinci rek'atta sucûddan basini kaldirdiktan sonra ve ayaga kalkmadan evvel (birazcik) oturan bir seyh idi [100].

46- Bab: Ilim ve Fazilet Sahibi Olan Kimseler Imamliga (Baskalarindan) Daha Haklidirlar

70-.....Ebû Mûsâ (R) söyle demistir: Peygamber (S) hastaliga tutuldu ve hastaligi siddetlendi. Bunun üzerine Peygamber: "Ebû Bekr'e emredin de o insanlara namaz kildirsin " buyurdu. Âise: Süb-hesiz EbûBekr ince yürekli bir kimsedir. O senin makaammda dike-lip durdugu zaman insanlara namaz kildirmaya muktedir olamaz, dedi. Peygamber: "Ebû Bekr'e emredin de insanlara namaz kildirsin" buyurdu. Âise yine ilk sözünü tekrar etti. Peygamber: "(Ey Âise), sen Ebû Bekr'e emret de, insanlara namazi kildirsin. Sübhesiz siz kadinlar, Yûsuf Peygamber1 in sahibeleri olan kadinlar amindensiniz" buyurdu. Müteakiben Ebû Bekr'e haberci elçi geldi ve Peygamberdin hayâtinda insanlara o namaz kildirdi [101].

71-..... Âise (R) söyle dedi: Rasûlullah hastaliginda: "Ebû Bekr'e emredin, insanlara namaz kildirsin" buyurdu. Âise dedi ki, Ben, Ebû Bekr senin makaammda (yâni namaz kildirdigin mihrâb-da) dikeldigi zaman aglamaktan (kiraati) insanlara isittiremez. Binâenaleyh Umer'e emret de insanlara namazi o kildirsin, dedim. Âise dedi ki: Ben Hafsa'ya da: Ebû Bekr senin makaammda durdugunda aglamaktan (kiraati) insanlara isittiremez. Umer'e emret de insanlara namazi o kildirsin deyiver, dedim. Hafsa dedigimi yapti. Onun üzerine Rasûlullah: "Yeter (sus)! Sübhesiz sizler elbette Yûsuf Peygamber 'in sahibeleri olan kadinlarsiniz. Ebû Bekr'e emredin, insanlar için namazi o kildirsin" buyurdu. Bunun üzerine Hafsa, Âise'ye hitaben: Ben zâten senden bir hayira isabet edecek degildim, dedi (de caninin sikintisini açiga vurdu).

72-.....ez-Zuhrî söyle demistir: Bana Enes ibn Mâlik el-Ensârî (R) haber verdi ki, bu Enes, Peygamber'e tâbi' olup, O'ndan hiç ayrilmamis, O'na hizmet etmis ve O'na sâhib olmustur (O, söyle dedi): Peygamber'in, içinde vefat etmis oldugu hastaliginda sahâbîlere Ebû Bekr namaz kildiriyordu.

Nihayet pazartesi günü olunca sahâbîler saff saff namaza durduklari esnada Peygamber hücrenin perdesini açti da, bizlere bakmaya basladi. Kendisi ayakta duruyor ve yüzü de Mushaf yapragi gibi parliyordu. Sonra tebessüm edip güldü. Peygamber'i görmekle sevincimizden az kalsin namazi bozuyorduk. Ebû Bekr, Peygamber namaza çikiyor zanniyle (ilk) saffa girmek için iki topugu üzerinde geri geri gelmege basladi. Bu sirada Peygamber bizlere namâzi-.nizi tamamlayin diye isaret etti ve perdeyi saliverip Örttü. Iste o gün Pevaamber vefat etti [102].

73-.....Enes (R) söyle demistir: Peygamber (S) üç gün çikmadi. Namaz ikaame edildi. Ebû Bekr ileriye varip mihraba geçti. Peygamber perdeyi eliyle söyle kaldirdi. Peygamber'in yüzü meydana çikti ki, o anda bize görünen Peygamber'in o parlak yüzünden daha hos, daha güzel bir manzara görmüs degiliz. Peygamber, Ebû Bekr'e ileriye geç diye eliyle isaret etti ve perdeyi indirdi. Iste ondan sonra vefat edinceye kadar güzel yüzünü bir daha görmek müyesser olmadi [103].

74-..... Bana Yûnus, Ibn Sihâb'dan; o da (Sâlim'in kardesi) Hamzaibn Abdillah'tan tahdîs etti. O da babasi Abdullah ibn Umer'-den haber yerdi. O söyle demistir: Rasûlullah'in hastaligi siddetlendigi zaman kendisine namaz isi hususunda birseyler söylendi. Bunun üzerine Rasûlullah: "Ebû Bekr'e emredin de insanlara namazi o kildirsin" buyurdu. Âise: Ebû Bekr ince duygulu bir erkektir, okudugu zaman aglamak ona galebe eder, dedi. Rasûllullah: "Ona emredin, o kildirir" buyurdu. Âise (veya yanindaki kadinlar o) sözü tekrar etti. Rasûlullah: "Ona emredin, o kildiracak. Sübhesiz sizler Yûsuf'un sahibeleri olan kadinlarsiniz" buyurdu.
Bu hadîsi ez-Zuhrî'den rivayet etmesinde Yûnus ibn Yezîd'e ez-Zubeydî, Zuhrî'nin kardesinin oglu ve bir de Ishâk ibn Yahya el-Kelbî mutâbaat etmislerdir.
Ve Ukayl ile Ma'mer, ez-Zuhrî'den; o da Hamza'dan; o da Pey-gamber'den seklinde söylediler.

47- Bir Illetten Dolayi Imamin Yanibasinda Namaza Duran Kimse Babi

75-.....Âise (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) hastaligi zamaninda Ebû Bekr'e insanlara namaz kildirmasini emir buyurdu. Artik Ebû Bekr insanlara namaz kildiriyordu. Urve dedi ki: (Bu namazlardan biri esnasinda) Rasûlullah kendinde bir hafiflik hissetti de disariya çikti. Tam bu zamanda Ebû Bekr insanlara imamlik yapiyordu. Ebû Bekr Peygamberdi görünce geriye çekilmeye davrandi. Peygamber ona oldugun gibi yerinde dur diye isaret etti. Sonra Ebû Bekr'in hizasinda, tâ yanibasinda oturdu. Ebû Bekr, Rasûlullah'in namazina uymak suretiyle namaz kildiriyordu, insanlar da Ebû Bekr'in namazina uymak suretiyle namaz kiliyorlardi [104]

48- Bir Kimse Insanlara Imamlik Yapmak Için Namaza Girse, Akabinde de Asil Vazifeli Olan Birinci Imam Gelse. Bu Takdirde Ilk Namazi Baslatan Imam Geri Çekilse de Yahud Çekilmeyip Namazi Kildirsa da Namazi Caiz Olmustur Babi

Bu çekilip çekilmeme hususunda Aise'den; o da Peygamber'den olmak üzere gelen hadîs vardir [105]

.

76-.....Bize Mâlik, Ebû Hazim ibnu Dinar'dan; o da Sehl ibn Sa'd es-Sâidî (R)'den haber verdi (O, söyle demistir): Rasûlullah (S) bir kerre aralarim islâh için Amr ibn Avf ogullari yurduna gitti. Namaz vakti geldi. Müezzin, Ebû Bekr'e geldi de: Insanlara namaz kildirir misin, namazi ikaamet edeyim mi? diye sordu. O da: Evet, dedi. Ebû Bekr namaza basladi. Rasûlullah, insanlar namazda iken geldi. Safflari yara yara birinci saffa vardi. Onu gören cemâat el çirptilar. Ebû Bekr, namazini kilarken basini hiç çevirmezdi. Cemâat el çirpmayi çogaltinca basini çevirdi ve Rasûlullah'i gördü [106]
.
Rasûlullah "Yerinde dur!" diye kendisine isaret etti. Ebû Bekr ellerini kaldirip, Rasûlullah'm kendisine olan bu emrinden dolayi Allah'a hamd ve sena etti. Sonra Ebû Bekr, saffa dümdüz girinceye kadar geri geri gitti. Rasûlullah da ileriye geçip namazi kildirdi [107].
Namazdan çikinca: "Yâ Ebâ Bekr, sana emr ettigim vakit yerinde kalmaktan seni men' eden ne idi? " diye sordu. Ebû Bekr de: Ebû Kuhâfe'nin oglu için Rasûlullah'm önünde durup namaz kilmak lâyik olmaz, dedi. Ondan sonra Rasûlullah cemâate dönüp: "Size ne oluyordu? El çirpmayi neden bu kadar çogalttiniz? Namazda iken her kim bir sey ariz oldugunu görürse tesbîh etsin. Tesbih ettigi vakit elbette kendisine (imâm tarafindan) iltifat ve dikkat olunur. El çirpmak kadinlara mahsûstur" buyurdu [108].

49- Bab: Namaza Gelenler Kur'an Okumakta Birbirlerine Musavi Olduklari Zaman, En Büyükleri Onlara Imamlik Eder

77-.....Mâlik ibnu'l-Huveyris (R) söyle demistir: Bizler Peygamber'in yanma (yaslari birbirine yakin) gençler grubu hâlinde geldik ve yaninda yirmi gece kadar ikaamet ettik. Peygamber merhametli idi. Bize söyle buyurdu: "Kendi memleketinize dönseniz, onlara ög-retseniz- Onlara emredin de/ulan namazi fulan vakitte, fulan namazi Julan vakitte kilsinlar. Namaz vakti geldiginde içinizden biri size ezan okusun, en yasliniz da size imamlik etsin" [109].

50- Bab: Imam Bir Kavmi Ziyaret Ettigi Zaman Onlara Imam Olur

78-..... ez-Zuhrî söyle demistir: Bana Mahmûd ibnu'r-Rabî' haber verip söyle dedi: Ben Itbân ibn Mâlik el-Ensârî'den isittim, söyle dedi: Peygamber evime girme izni istedi, ben O'na izin verdim. Yanima gelince: "Evinin neresinde namaz kildirmami istersin?" diye sordu. Ben O'na arzu etmekte oldugum mekâni isaret ettim. Rasû-lullak namaza durdu. Biz de arkasinda saff olduk. Sonra selâm verdi, biz de selâm verip namazdan çiktik [110].

51- Bab: Imam Ancak Kendisine Uyulmak Için Imam Edinilmistir [111]

Peygamber vefat etmis oldugu hastaligi sirasinda kendisi oturdugu hâlde insanlara (ayakta) namaz

kildirdi.
IbnMes'ûd: "Biri imâmdan önce secdeden basini kaldirdiginda hemen döner, basini kaldirdigi zaman kadar secdede durur, sonra imâma tâbi' olur"demistir [112].
Hasen Basrî, imâmla beraber iki rek'at kilip da secdeye muktedir olamayan kimseler hakkinda: "Böylesi sonuncu rek'at için iki secde yapar, sonra birinci rek'ati secdeleriyle birlikte kaza eder" demistir. [113]
Bir secdeyi unutup da nihayet kiyama baslayan kimse hakkinda da: "(Kiyami atip) secde eder" demistir [114].

79-.....Bize Zaide, Mûsâ ibn EbîÂise'den; o da Abdullah ibn Utbe'nin oglu Ubeydullah'tan tahdîs etti. O söyle demistir: Ben Âi-se'nin yanma girdim de: Rasûlullah'm hastaligindan bana anlatir mi-sin? dedim. Âise: Evet, anlatirim, diyerek söyle devam etti: Peygamber agirlastigi zaman: "Insanlar namazi kildilar mi?" diye sordu. Biz: Hayir (yâ Rasûlallah), onlar seni bekliyorlar, dedik. "Öyleyse benim için legene su koyunuz" buyurdu. Âise dedi ki: Oturup yikandi. Sonra kalkmaya davranirken bayildi. Sonra ayildi. Yine: "Insanlar namazi kildilar mi?" diye sordu. Biz: Hayir yâ Rasûlallah,bnlar seni bekliyorlar, dedik. "Benim için legene su koyun" buyurdu. (Koyduk) oturup yikandi. Sonra kalkmaga davranirken yine bayildi. Senra ayildi. Yine: "Insanlar namazi kildilar mi? " diye sordu. Biz: Hayir yâ Rasûlallah, onlar seni bekliyorlar, dedik. "Benim için legene su koyun" buyurdu. (Koyduk), oturup yikandi. Sonra kalkmaga davranirken bayildi, sonra ayildi. Yine: "Insanlar namazi kildilar mi?" dedi. Biz: Hayir yâ Rasûlallah, onlar seni bekliyorlar, dedik. O sirada insanlar mescidin içinde toplanmislar, .yatsi namazi için Peygam-ber'i bekleyip duruyorlardi. Bunun üzerine Peygamber, insanlara namaz kildirmasi için Ebû Bekr'e haber gönderdi. Haberci elçi Ebû Bekr'e gitti de: Rasûlullah sana, insanlara namaz kildirmani emrediyor, dedi. Ebû Bekr -ki o, yüregi yufka bir zât Idi- Umer'e: Yâ Lfmer, insanlara sen namaz kildir, dedi. Umer ona hitaben: Buna sen daha haklisin, dedi. Sonra Rasûlullah kendinde bir hafiflik hissetti de, birisi Abbâs olan iki adam arasinda ögle namazi için disariya çikti. Ebû Bekr de bu sirada insanlara namaz kildiriyordu. Ebû Bekr, Peygam-ber'i görünce mihrâbdan geri çekilmeye davrandi. Peygamber ona "Geriye çekilme" diye isaret etti, ve: "Beni onun yanibasina oturtunuz" buyurdu. Onlar da kendisini Ebû Bekr'in yanina oturttular. Râvî dedi ki: Ebû Bekr, Peygamber'in namazina, insanlar da Ebû Bekr'in namazina uyarak ayakta, Peygamber de oturdugu hâlde namaz kilmaya basladilar.
Râvî Ubeydullah ibn Abdiltah söyle dedi: Ben Abdullah ibn Ab-bâs'in yanina girdim de: Peygamber'in hastaligi hakkinda Âise'nin bana söylediklerini sana arzedeyim mi? dedim. Söyle, dedi. Ben de Âise'nin hadîsini ona arzettim. Ibn Abbâs o hadîsten hiçbir seyi inkâr etmedi. Su kadar ki, Ibn Abbâs: Abbâs ile beraber olan o ikinci kimsenin ismini Âise sana söyledi mi? dedi. Hayir, dedim. Iste o, Alî ibn EbîTâlib idi, dedi [115].

80-.....Mü'minlerin annesi Âise (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) hasta oldugu hâlde evinde (bir kerresinde) namaz kildirdi idi.
Bu namazi kendisi oturarak, bir topluluk da arkasinda ayakta kildilar. Peygamber onlara:

"Oturunuz" diye isaret etti. Namazdan çiktiktan sonra: "Imâm, ancak kendisine uyulmak için imâm yapilmistir. Öyle o/unca o rukû'a vardigi vakit siz de rukû'a variniz. Basim kaldirdigi vakit siz de basinizi kaldiriniz. Oturdugu hâlde namaz kildigi zaman, sizler de hep oturarak namaz kiliniz" buyurdu [116].

81-.....(Enes -R- söyle demistir:) Rasûlullah (S) bir ata bindi de ondan düstü, bundan dolayi vücûdunun sag tarafi berelendi. Iste o zaman namazlardan birini kendisi oturdugu hâlde kildirdi, bizler de onun arkasinda oturarak kildik. Namazdan çikinca: "Imâm ancak kendisine uyulsun diye imâm edilir, öyle olunca imâm ayakta namaz kildirdigi zaman sizler de ayakta oldugunuz hâlde namaz kiliniz. Imâm rukû'a yardiginda, siz de rukû'a variniz. O kendini kaldirdigi zaman siz de kendinizi kaldiriniz. îmâm Semiallâhu limen hamideh (= Allah kendisine hamd edenin hamdini isitip kabul etti) dedigi zaman, sizler: Rabbena ve leke 1-hamd (= Ey Rabb'imiz, biz sana itaat ettik; yâ Rabb, ibâdetimizi kabul et, itaatimizden ve sana niyazimizdan dolayi da sana hamd olsun) deyiniz. Imâm ayakta olarak namaz kildirirsa, siz de ayakta olarak namaz kiliniz; imâm oturarak namaz kildirdigi zaman, sizler de oturarak kiliniz" buyurdu.
Bu, Peygamber'in eski hastaliginda olmustu. Sonra, bunun arkasindan bir defa da Peygamber oturarak namaz kildirdi. Insanlar O'nun arkasinda ayakta namaz kildilar; Peygamber onlara oturmayi emretmedi. Peygamber'in fiilinden ancak sirasiyle sonunculari alinir [117].

52- Imamin Arkasinda Namaz Kilanlar Ne Zaman Secde Ederler? Babi

Enes:

"Imâm secde ettigi zaman, sizler de secde ediniz" sözünü söyledi [118].

82-..... Bana Abdullah ibnu Yezîd tahdîs edip söyle dedi ki Abdullah: "Bana el-Berâ tahdîs etti" sözünde yalanci degildir- [119]: Bana el-Berâ tahdîs edip söyle dedi: RasüluIIah (S) "Semiallâhu limen hamideh" dediginde Peygamber secdeye varmadikça bizden hiçbir kimse (secdeye varmak için) belini bükmezdi. Biz ondan sonra onun ardindan (O'na tâbi' olarak) varirdik [120].
Bize Ebû Nuaym, Sufyân'dan; o da Ebû Ishâk'tan olmak üzere bu isnâdla bu hadîs tarzinda tahdîs etti.

53- Basini Imamdam Evvel Kaldiran Kimsenin Günahi Babi

83-.....Ben Ebû Hureyre (R)'den isittim, Peygamber (S): "Herhangi biriniz basinizi imâmdan evvel kaldirdigi zaman, Allah 'in onun basini esek basina çevirmesinden -yâhud onun suretini esek suretine çevirmesinden- korkmaz mi kî?" buyurmustur [121].

54- Kölenin ve Azad Edilip de Üzerinde Velayet Devam Eden Kimsenin Imamligi Babi

Aise'ye, kölesi Zekvân Mushaf'tan imamlik eder idi; ve
zina çocugunun (veledi zinanin), bedevinin ve Peygamberin: "Cemâate, Allah'in Kitabi'm en çok belleyip okuyan kim ise, o imamlik eder" sözünden dolayi, henüz ihtilâm olmamis bulunan çocugun imamligi [122].

Köle illetsiz (yânî zaruret olmadan) cemâatten men' olunmaz [123]

84-.....Ibn Umer (R) söyle demistir: Ilk muhacirler, Küba'da bir yer olan el-Usbate denilen mevki'e geldikleri zaman, Rasûlullah'in (hicret edip) gelmesinden önce, kendilerine Huzeyfe'nin himayesin-de olan Salim imamlik eder idi. Salim onlarin, Kur'ân'i en çok belleyip okuyanlari idi [124].

85-.....Bize Su'be tahdîs edip söyle dedi: BanaEbu't-Teyyâh, Enes'ten tahdîs etti. Peygamber (S): "Üzerinize, basi kuru üzüm dâ-nesi gibi olan Ha besi i bir köle de âmil (yânî vâlî ve kumandan) ta'yîn edilmis olsa, onu dinleyiniz ve itaat ediniz" buyurmustur [125].

55- Bab: Îmam Namazi Tamam Kildirmadigi Zaman ve Arkasindakiler Tamamladigi Zaman?

86-..... (Ebû Hureyre -R- söyle demistir:) Rasûlullah (S): "Imamlar sizin için namaz kilarlar. Eger isabet ederlerse (yânî dogru, eksiksiz kilarlarsa) hem sizlere, hem onlara (namaz sevabi) vardir. Eger hatâ ederlerse sizler için sevâb, onlar için ikaab vardir" buyurdu [126].

56- Fitneye Giren (Veya Fitneye Ma'ruz Kalan) Kimsenin ve Bid'at Isleyenin Imamligi Babi

HasenBasrî: Sen bid'atçi imâmin arkasinda namaz kil, bid'atinin günâhi onun boynunadir, demistir [127]

87- Ebû Abdillah Buhârî söyle dedi: Ve bize Muhammed ibn Yûsuf söyleyip söyle dedi: Bize el-Evzâ'î tahdîs edip söyle dedi: Bize ez-Zuhrî, Humeyd ibn Abdirrahmân'dan; o da Ubeydullah'tan; o da Adiyy ibn Hiyâr'in oglu Ubeydullah'tan tahdîs etti. Bu Ubey-dullah, evinde muhasara edilmis hâlde bulunan Usmân ibn Affân'm yanma girdi de: Sen umûmun Imamisin, basina su görmekte oldugun isler geldi. Bize bir fitne imâmi namaz kildiriyor. Biz bundan kaçiniyoruz; ne buyurursun? dedi. Halîfe Usmân: Namaz, insanlarin yapacagi islerin en iyisidir. Insanlar Iyi bir sey yaparlarsa, sen de onlarla beraber onu yap; fena bir sey yaparlarsa sen onlarin fenaliklarindan sakin, dedi [128].
Ve ez-Zubeydî (148) söyle dedi: ez-Zuhrî: Biz kurtulus olmayan bir zaruretten dolayi olmak müstesna, kadinliga Özenen kimse arkasinda namaz kilinmasini dogru görmeyiz, demistir [129].

88-.....Enes ibn Mâlik (R) söyle demistir: Peygamber (S), Ebû. Zerr'e hitaben: "Dinle ve itaat et, velev ki (itaat yâhud emir) basi kuru üzüm dönesi gibi olan Habes/i bir kimse için de olsa" buyurdu [130]
.

57- Bab: Imam Ile Me'müm Iki Kisi Olduklari Zaman Me'müm, Imamin Sag Tarafinda Yanibasina, Bir Hizada Olarak Dikilir

89-.....Ibn Abbâs (R) söyle demistir: Ben teyzem Meymûne'nin evinde kaldim. Rasûlullah (S) -mescidde- yatsi namazini kildiktan sonra evine geldi. Dört rek'at namaz kildiktan sonra uyudu. Sonra kalkti (namaza durdu). Ben de geldim, O'nun sol tarafinda namaza durdum. Beni sag tarafina geçirdi, akabinde bes rek'at namaz kildi. Ondan sonra iki rek'at kildi. Ondan sonra uyudu. Hattâ ben O'nun horultusunu duydum. Ondan sonra (mescidde kildiracagi farz) namaza çikti [131].

58- Bab: Me'müm Olan Kimse Imamin Sol Tarafinda Namaza Durdugu Zaman Imam Onu Sag Yanina Geçirdiginde Her Ikisinin Namazi Bozulmaz

90-.....Bize Amr, Abdu Rabbih ibnu Saîd'den; o da Mahrame ibn Süleyman'dan; o da Ibn Abbâs'm azâdlisi Kurayb'dan olmak üzere tahdîs etti. Ibn Abbâs (R) söyle demistir: Ben -bir gece teyzem- Mey-mûne'nin yaninda uyudum. Peygamber bu gecede Meymûne'nin yaninda bulunuyordu. Peygamber abdest aldi. Sonra kalkip namaza durdu. Ben de O'nun sol yaninda namaza durdum. Peygamber beni tuttu da sag tarafina geçirdi. On üç rek'at namaz kildi. Sonra (uykuya mahsûs) teneffüsü duyulacak kadar uyudu. Zâten uyuyunca seslice teneffüs etmek âdeti idi. Sonra yanina müezzin geldi. Bunun üzerine çikip namaz kildirdi ve abdest almadi [132].

Amr dedi ki: Ben bu hadîsi Bukeyr'e tahdîs ettim. O: Bana bu hadîsi Kurayb tahdîs etti, dedi [133]

59- Bab: Imam Baskalarina Imam Olmaya Niyet Etmemisken, Sonradan Bir Topluluk Gelip de Onlara Imamlik Ettigi Zaman? [134]

91-..... Ibn Abbâs (R) söyle demistir: Ben teyzemin yaninda kaldim. Peygamber geceleyin kalkip namaza durdu. Ben de O'nunla beraber namaz kilmak üzere kalktim ve O'nun sol tarafina namaza durdum. Peygamber (S) basimdan tuttu da beni sag tarafinda dikelt-ti [135].

60- Bab: Imam Namazi Uzattigi ve Me'müm Olan Kimsenin de Bir Ihtiyaci Oldugu Zaman, Namazdan Çikip Yalnizca Kilarsa?

92- Bize Müslim ibn Ibrâhîm tahdîs edip söyle dedi: Bize Su'be, Amr'dan; o da Câbir ibn Abdillah'tan tahdîs etti (O, söyle demistir): Muâz ibn Cebel, Peygamberce beraber namazi kilar,

ondan sonra döner, kendi kavmine imamlik ederdi [136].
Buhârî söyle dedi: Ve bana Muhammed ibn Bessâr tahdîs edip söyle dedi: Bize Gundertahdîs edip söyle dedi: Bize Su'be, Amr'dan tahdîs etti. O söyle demistir: Ben Câbir ibn Abdillah'tan isittim, söyle dedi: Muâz ibn Cebel Peygamber'in maiyyetinde namaz kilar, ondan sonra döner de kendi kavmine imamlik ederdi. Bir defasinda yatsiyi kildirdi da el-Bakara Sûresi'nden baslayarak okumaga kalkti. Cemâatten biri ayrildi. Muâz onun hakkinda fena söz söyler gibi oldu. Bu is Peygâmber'e ulasinca üç defa: "Fettansin, fettansin, fettansin" yâhud "Fâtin oldun, fâtin oldun, fâtin oldun" buyurdu, ve Mufassal bölümünün ortasindan iki sûre ile (kildirmasini) emretti. Amr ibn Dînâr: Ben o iki sûrenin hangi sûreler oldugunu hatirimda tutamadim, demistir. [137].

61- Imamin Rukü'u ve Sucüdü Tamamlamakla Beraber Kiyamda Hafifletme Yapmasi Babi

93-.....Bize Ismâîl (ibn Hâlid) tahdîs edip söyle dedi: Ben Kays'tan isittim, söyle dedi: Bana Ebû Mes'ûd (R) söyle haber verdi: Bir kimse gelip: Yâ Rasûlallah, fulancanin bize namaz kildirirken uzatmasindan dolayi sirf onun yüzünden sabah namazina gitmekten geri kaliyorum, dedi. Rasûlullah'i hiçbir mev'izada o günkü kadar öfkeli görmedim. Sonra Rasûlullah (S): "Içinizden bâzi kimselerde cemâati nefret ettirme hasleti vardir. Herhanginiz namaz kildiracak olursa, kisa ve hafif tutsun. Çünkü cemâatin içinde zaîf olani var, yasli olani var, ihtiyâç sahibi olani vardir" buyurdu [138].

62- Bab: Kisi Kendi Kendine Namaz Kildigi Zaman Namazini Istedigi Kadar Uzatsin

94-.....(Ebû Hureyre -R- söyle demistir:) Rasûlullah (S): "Biriniz insanlara namaz kildiracak olursa, hafif tutsun. Çünkü içlerinde zaîf olani var, hasta olani var, yasli olani var. Kendi kendine namaz kildiginda ise (namazini) istedigi kadar uzatsin" buyurdu [139].

63- Kendilerine Namazi Uzattigi Zaman Imamindan Sikayet Eden Kimse Babi

Ve Ebû Useyd Mâlik ibn Rabîa el-Ensârî el-Bedrî (R) ogluna hitaben: Namazi bize uzun kildirdin, ey ogulcugum, demistir [140].

95-.....Ebû Mes'ûd (R), söyle demistir: Bir kimse: Yâ Rasûlallah, fulancanin bize uzun namaz kildirmasindan dolayi muhakkak sabah namazindan geri kalmaktayim, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah öyle bir öfkelendi ki, ben O'nun hiçbir yerde o günkü kadar öfkelendigini görmedim. Sonra Rasûlullah (S) söyle hitâb etti: "Ey insanlar! Içinizden bâzi kimselerde cemâati nefret ettirme (hasleti) vardir. Her kim insanlara imamlik ederse, namazi hafif tutsun. Çünkü onun arkasindaki cemâatte zaîf olani var, yasli olani var, ihtiyâç sahibi olani vardir".

96- Bize Âdem ibn Ebû Iyâs tahdîs edip söyle dedi: Bize Su'be tahdîs edip söyle dedi: Bize

Muhârib ibnu Disâr tahdîs edip söyle dedi: Ben Câbir ibn Abdillah el-Ensârî'den isittim, söyle dedi: Bir kimse gece karanligi basmis oldugu hâlde iki sulama devesi ile geldi. Muâz'm yatsi namazi kildirmasina tesadüf etti. Hemen devesini birakti, ve Muâz'm yanina geldi. Muâz namazda el-Bakara yâ-hud en-Nisâ sûresini okumaga baslayinca, o zât ayrildi gitti. Akabinde Muâz'in bu zât hakkinda kötü bir söz söyledigi haberi bu kimseye ulasti. Bunun üzerine o kimse Peygamber'e geldi ve O'na Muâz'dan sikâyet etti. Peygamber (S) üç defa: "Yâ Muâz, sen bir fettan misin? -yâhud: Sen bir/âtin misin?-" buyurdu da, akabinde Muâz'a: "Seb-bih isme Rabbike'l-al'lâ, Ve's-semsi ve duhâhâ, Vel~leyli izâ yagsa sûrelerini okuyup namaz kildirmak degil miydin? Su muhakkak ki, se-nin arkandaki cemâatte yasli olan, zaîfolan, is ve ihtiyâç sahibi olan kimseler namaz kilmaktadir'"buyurdu. Su'be: "Su muhakkak ki senin arkanda.." cümlelerinin hadîse dâhil bulundugunu zannediyorum, dedi [141].

Ebû Abdillah Buhârî söyle dedi: Ve Su'be'ye, bu hadîsin aslini rivayet etmekte (Sufyân Sevrî'nin babasi olan) Saîd ibn Mesrûk, Mus'ir ibn Keddâm ve bir de es-Seybânî Ebû Ishâk mutâbaat etmislerdir.

Amr ibn Dînâr, Ubeydullah ibnu Miksem ve Ebu'z-Zubeyr, Câbir'den olmak üzere: Muâz yatsi namazinda el-Bakara Sûresi'ni okudu, demislerdir. Ve Su'be'ye, Muhârib'den rivayet etmekte el-A'mes-mutâbaat etmistir [142]

64- Namazi Kemale Ulastirmakla Beraber Namazda Vecizlik (Yani Kisaltma, Hafifletme) Yapmak Babi

97-.....Enes (R): Peygamber (S) namazi hem kisa kildirir, hem de kemâle ulastirirdi, dedi [143].

65- Çocugun Aglamasi Sebebiyle Namazi Hafif Kildiran Kimse Babi

98-.....Bize el-Velîd ibn Müslim haber verip söyle dedi: Bize el-Evzâî, Yahya ibn Ebî Kesîr'den; o da Ebû Katâde'nin oglu Abdullah'tan; o da babasi Ebû Katâde'den oltnak üzere tahdîs etti. Peygamber (S): "Ben namaza, içinde kiraati uzatmak niyetiyle dururum da geriden bir çocugun aglamasini duyunca, anasina mesakkat vermek istemedigim için, namazimi kisa keserim" buyurmustur [144].

Bu hadîsi el-Evzâî'den rivayet etmekte, el-Velîd ibn Müslim'e Bisr ibnû Bekr, Abdullah ibnu'l-Mubârek, Bakiyye ibnu'l-Velîd el-Kelâî (197) mutâbaat etmislerdir.

99-..... Bize Serîk ibnu Abdillah tahdîs edip söyle dedi: Ben Enes ibn Mâlik'ten isittim, söyle diyordu: Ben asla, Peygamber (S) kadar tamâm ve hafif namaz kildiran bir imâmin arkasinda na-maz kilmis degilim. Su muhakkak ki, Peygamber çocuk aglamasi isi-tirdi de, çocugun anasinin fitneleneceginden (yânî üzülüp sikilacagindan) korktugu için hemen namazi hafifletirdi.

100-..... Bize Katâde tahdîs etti. Ona da Enes ibn Mâlik (R) tahdîs etmistir. Peygamber (S) söyle

buyurdu: "Ben namazi uzatmak istegiyle namaza giriyorum, derken bir çocuk aglamasini isitiyorum; çocugun aglamasindan anasinin hissedecegi siddetli üzüntüyü bilmekte oldugumdan, hemen namazimda hafifletme yapiyorum".

101-.....Bize Ibnu Ebî Adiyy, Saîd'den; o da Katâde'den; o da Enes ibn Mâlik'ten olmak üzere tahdîs etti. Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Ben namazi uzatmak istegiyle namaza girerim, derken bir çocuk aglamasini isitirim; çocugun aglamasindan anasinin hissedecegi üzüntünün siddetini bilmekte oldugumdan, hemen namazi kisaltir, hafifletirim" [145].
Ve Mûsâ ibn Ismâîl söyle dedi: Bize Ebân ibn Yezîd tahdîs edip söyle dedi: Bize Katâde tahdîs edip söyle dedi: Bize Enes Peygam-ber'den bu hadîsin benzerini tahdîs etti [146]

66- Bir Kimse Namazi Imamla Beraber Kilip da Sonra Baska Bir Topluluga Imamlik Ettigi Zaman(ki Hükmü Beyan) Babi [147]

102-.....Câbir (R) söyle demistir: Muâz ibn Cebel, Peygamber (S)'in maiyyetinde namazi kilardi da, sonra kendi kavmine gelir ve onlara (kilmis oldugu bu) namazi kildirirdi [148]

67- Imamin Tekbirlerini Cemaatteki Insanlara Isittiren Kimse Babi

103-.....Bize Abdullah ibn Dâvûd tahdîs edip, söyle dedi: Bize el-A'mes, Ibrahim'den; o da el-Esved'den; o da Âise'den tahdîs etti. Âise (R) söyle demistir: Peygamber (S), içinde vefat etmis oldugu hastaliga tutuldugu zaman, Bilâl O'na gelir, namaz vaktini bildirirdi. Peygamber: "Ebû Bekr'e emredin de namazi kildirsin" buyurdu. Ben: Sübhesiz Ebû Bekr ince kalbli bir insandir. Eger senin makaa-mina geçip dikelirse aglar ve okumaya muktedir olamaz, dedim. Peygamber yine: "Ebû Bekr'e emredin, namazi kildirsin" buyurdu. Ben de o söyledigim sözün benzerini söyledim. Peygamber üçüncü yâhud dördüncü defasinda: "Sübhesiz sizler Yûsuf Peygamber'in sahibesi olan kadinlarsiniz (yâni onlar cinsinden kadinlarsiniz). Ebû Bekr'e emredin de namazi kildirsin" buyurdu. Bunun üzerine Ebû Bekr namazi kildirmaga basladi. Peygamber de iki kisiye dayanarak çikti.
Peygamber'in iki ayagi ile yerde çizgi çizerek çikisi hâlâ gözümün Önündedir. Ebû Bekr, Peygamber'i görünce geri çekilmeye davrandi. Peygamber; namazi kildir, diye isaret etti. Fakat Ebû Bekr Imamlik makaammdan geriye çekildi. Peygamber Ebû Bekr'in yanibasina oturdu. Ebû Bekr, tekbîrleri insanlara isittiriyordu [149].
Bu hadîsi el-A'mes ibn Süleyman'dan rivayet etmekte Muhâdir el-Hemedânî el-Kûfî (206), Abdullah ibn Davud'a mutâbaat etmistir.

68- Bab: (Îsittirici Olan) Kimse Imama Uyar, Insanlar da Imama Uymus Olan O Kimseye Uyarlar [150].

Ve Peygamber(S)'den: "Sizler banci uyunuz, sizin arkanizdaki kimseler de size uysunlar" sözü zikrolunur [151] -

104-.....Âise (R) söyle demistir: Rasûlullah'in hastaligi agirIastigi zaman Bilâl gelip namaz vaktini bildiriyordu. Rasûlullah: 'Ebû Bekr'e insanlara namaz kildirmasini emredin" buyurdu. Ben: Yâ Rasûlallah, sübhesiz Ebû Bekr hisli, gamli bir insandir. Muhakkak ki o senin makaaminda durdugu zaman insanlara isittiremeyecektir. Bu isi Umer'e emretsen, dedim. Rasûlullah: "Ebû Bekr'e emrediniz, o insanlara namaz kildirir" buyurdu. Ben Hafsa'ya da: Sübhesiz Ebû Bekr hüzünlü bir kimsedir. Muhakkak ki o senin makaamina durdugu zaman kiraati insanlara isittiremez. Umer'e emir buyursan, deyiver dedim. (Hafsa dedigimi yapti.) Rasûlullah: "Yûsuf Peygamber'in sahibeleri sübhesiz ki siz kadinlarsiniz- Ebû Bekr'e, insanlara namaz kildirmasini emrediniz" buyurdu. Ebû Bekr namaza girince, Rasûlullah kendinde bir hafiflik hissetti de kalkti ve iki adam arasinda dayanarak, iki ayagi yerde sürüne sürüne götürüldü. Nihayet mescide girdi. Ebû Bekr O'nun gelisteki hafif sesini isitince, gerilemeye davrandi. Rasûlullah ona isaret etti. Akabinde Rasûlullah geldi, nihayet Ebû Bekr'in soluna oturdu. Ebû Bekr ayakta namaz kiliyordu. Rasûlullah ise oturarak namaz kiliyordu. Ebû Bekr, Rasûlullah'in namazina uyuyordu, insanlar da Ebû Bekr'in namazina uyuyorlardi [152].

69- Bab: Imam Namazda Sübheye Düstügü Zaman Insanlarin Sözüne Tutunur Mu?

105-.....(Ebû Hureyre -R- söyle demistir): Rasûlullah (S), iki rek'at kildirip namazdan çikti. Zu'1-Yedeyn O'na: Yâ Rasûlallah, namaz kisaldi mi, yoksa unuttun mu? diye sordu. Rasûlullah oradakilere: "Zu'l-Yedeyn dogru mu söyledi?" diye sordu. Onlar: Evet, dediler. Bunun üzerine Rasûlullah ayaga kalkti ve iki rek'at daha namaz kildirdi. Sonra tekbîr alip daha önceki sucûdu gibi yâhud biraz daha uzun (iki) secde yapti [153].

106-..... Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Peygamber (S) bir defa ögle namazini iki rek'at kildirdi. Kendisine: Iki rek'at kildirdin, denildi. Bunun üzerine iki rek'at daha kildirdi. Sonra selâm verdi, sonra iki secde daha yapti [154].

70- Bab: Imam Namaz Içinde Agladigi Zaman? [155]

Ve Abdullah ibn Seddâd söyle demistir: Ben safflarin sonuncusunda bulundugum hâlde 'L Umer'in feryâd etmeyerek için için aglamasini isittim. O, "Ben kederimi, mahzunlugumu yalniz Allah'a sikâyet ediyorum... " (Yûsuf: S6) âyetini okuyordu [156].

.

107-.....Mû'minlerin annesi Âise(R) söyle demistir: Rasûlullah (S) hastaligi içinde: "Ebû Bekr'e insanlara namaz kildirmasini emredin" buyurdu. Âise dedi ki: Ben: Ebû Bekr senin makaaminda (yânî namaz kildirdigin mihrâbda) durdugu zaman aglamaktan kiraati insanlara isittiremez. Umer'e emret de, insanlara o kildirsin, dedim. Rasûlullah: "Ebû Bekr'e emredin, insanlar için namaz kildirsin" buyurdu. Âise Hafsa'ya da: Ebû Bekr senin makaaminda durursa, aglamaktan insanlara isittiremez, Umer'e emret de insanlara o namaz kildirsin deyiver, dedi. Hafsa dedigini yapti. Bunun üzerine Rasûlullah: "Yeter, sübhesiz sizler elbette Yûsuf'un sahibeleri olan kadinlarsiniz. Ebû Bekr'e emredin, insanlar için namazi o kildirsin" buyurdu. Hafsa, Âise'ye: Zâten ben senden bir hayra nail olacak degildim, dedi (de caninin sikintisini ifâde etti) [157].

71- Safflari, Ikaamet Sirasinda ve Ikaametten Sonra (Namaza Baslamadan Önce) Dümdüz Yapmak Babi

108-..... Ben en-Nu'mân ibn Besîr(R)'den isittim, söyle diu: Peygamber (S): "Safflarinizi ya dümdüz yaparsiniz, ya Allah yüzlerinizi muhakkak ayri ayri taraflara çevirecektir" buyurdu [158].

109-.....Bize Abdu'l-Vâris, Abdulazîz'den; o daEnes(R)'den tahdîs etti. Peygamber (S): "Namazsafflarini dogrultunuz. Zîrâ ben sizleri arkamdan da görüyorum" buyurmustur [159].

72- Safflarin Düzeltilmesi Sirasinda Imamin Insanlara ' Karsi Yönelmesi Babi

110-.....Bize Enes (R) tahdîs edip söyle dedi: Bir defa namaz ikaamet edilmisti. Rasûlullah (S) yüzünü bizlerden tarafa döndürdü de: "Namaz safflarinizi dogrultunuz ve simsiki birbirinize yapisiniz. Çünkü ben sizleri sirtimin arkasindan da görürüm" buyurdu [160].

73- Birinci Saff Babi

111-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Peygamber (S) söyle buyuruyordu: "Sehîdler; suda bogulan, taundan ölen, karin illetinden ölen, yikik altinda kalip ölen (bir de Allah yolunda ölen) dir." Yine buyurdu ki: "Ilk vakitte olani bilselerdi, muhakkak (ona yetismek için) yaris ederlerdi. Yatsi ile 5ööâ/i(cemâatlann)<ia olan fazileti bilselerdi, emekleye emekleye de olsa muhakkak bu iki namaza gelirlerdi,Birinci saffta (bulunmakta) neler oldugunu bilselerdi (onlara nail olmak için) muhakkak kur'a atarlardi" [161].

74- Bab: Saffi Dogrultmak, Namazin (Güzel) Tamam Olmasindandir

112-.....Bize Ma'mer, Hemmâm'dan; o da Ebû Hureyre'den haber verdi. Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Imâm ancak kendisine uyulsun diye imâm edilir. Binâenaleyh imâma muhalif is yap-

mayiniz. O rukû'ya varinca rukû'a variniz. Basini kaldirdigi zaman siz de kaldiriniz. Semiallahu limen hamideh dedigi zaman Rabbena leke H-hamd deyiniz. Secdeye gittigi zaman siz de secdeye gidiniz. Oturdugu hâlde namaz kildigi vakit sizler de hep oturarak namaz kiliniz. Namazda saffi dogrultunuz. Çünkü saff dogrultmak namazin güzelligindendir" [162].

113-.....Bize Su'be, Katâde'den; o da Enes(R)'ten tahdîs etti. Peygamber (S): "Safflartmzi dümdüz yapiniz. Çünkü saff lan dümdüz yapmak, namazi ikaame etmek(islerin)dendir" buyurmustur [163].

75- (Namaza Durma Sirasinda) Safflari Tamamlamayan Kimselerin Günahi Babi

114-..... Bize Saîd ibn Ubeyd et-Tâî, Buseyr ibn Yesâr el-
Ensârî'den; o da Enes ibn Mâlik'ten söyle haber verdi: Enes ibn Mâ-lîk (R) Basra'dan Medine'ye geldi. Kendisine: RasûluIlah(S)'in ahdinden (zamanindan) beri bizde begenmedigin seyler nelerdir? Diye soruldu. Enes: Sizin begenmedigim bir seyiniz yok; su kadar var ki, sizler safflari dogrultmuyorsunuz, dedi.
Ve Ukbetu'bnu Ubeyd: Buseyr ibn Yesâr'dan, Enes ibn Mâlik Medine'ye bizim yanimiza geldi., deyip bu hadîsi rivayet etti [164].

76- Saffta Omuzun Omuza ve Ayagin Ayaga Yapistirilmasi Babi

Ve Nu'mân ibn Besîr: Ben bizden olan kimsenin kendi topugunu yanindaki arkadasinin topuguna yapistirdigini gördüm, demistir [165].

115-.....Bize Zuheyr, Humeyd (et-Tavîl)'den; o da Enes'ten tahdîs etti. Peygamber (S): "Namaz saff/arinizi dogrultunuz. Çünkü ben sizleri sirtimin arkasindan da görürüm" buyurdu. Yine Enes: Bizim herbirimiz kendi omuzunu arkadasinin omuzuna, ayagini da arkadasinin ayagina yapistirirdi, dedi [166].

77- Bab: Me'müm Olan Kimse, Imamin Solunda Namaza Durdugu ve Imam da Onu Arka Tarafindan Tutup Sag Yanina Geçirdigi Zaman Namazi Tamam Olmustur

116-.....Ibn Abbâs (R) söyle demistir: Ben bir gece Peygamber'Ie beraber namaza kalktim da O'nun sol tarafina durdum. Rasû-lullah (S) arka tarafimdan basimi tuttu ve beni sag tarafina geçirdi. Böylece namazi kildi ve uyudu. Müteakiben O'na müezzin geldi, kalkip abdest almadan namaz kildi [167]

78- Bab: Kadin Tek Basina Bir Saff Olur

117-.....Enes ibn Mâlik (R): Ben bir yetîm ile beraber bizim evde Peygamber(S)'in arkasinda

cemâatle namaz kildik; annem Üm-mü Süleym de bizim arkamizda (namaz kildi) demistir [168].

79- Mescidin ve Imamin Sag Tarafina Gitmek Babi [169]

118-.....Bize Âsim, es-Sa'bî'den; o da Ibn Abbâs(R)'dan tahdîs etti. O söyle demistir: Ben bir gece, namaz kilmak üzere Peygam-ber'in solunda durdum. Peygamber (S) benim elimi yâhud pazumu-tuttu da, eliyle arkamdan isaret ederek nihayet beni sag tarafina dikeltti.

80- Bab: Imamla Me'mümlar Arasinda Duvar Yahud Sütre Oldugu Zaman? [170]

Ve Hasen Basrî (110): Seninle imâm arasinda bir nehir bulundugu hâlde (imâma uyup) namaz kilmanda
be's yoktur, demistir [171].
Ebû Miclez (101) de: Aralarinda yol yâhud duvar bulunsa da, imâmin tekbîrlerini isittigi zaman insan
imâma uyabilir, demistir [172].

119-.....Âise (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) gece vakti olunca kendi hücresinde namaz kilardi. Hücrenin duvari alçak oldugu için, insanlar Peygamber'in (namaz kilarken) sahsim, yâni karaltisini gördüler. Bir takim insanlar kalktilar ve O'nun namazina uyup, namaz kildilar. Sabah olunca bu yaptiklarini aralarinda konustular. Ertesi gece Peygamber yine namazina kalkti. Yine bir takim insanlar kendisine uyarak namaz kildilar. Bu isi iki yâhud üç gece tekrar ettiler. Ondan sonraki gece olunca Rasûlullah evinde oturdu ve oraya çikmadi. Sabah olunca bâzi kimseler (sebebini anlamak için) bunu Ra-sûlullah'a arzettiler. Rasûlullah cevaben: "Gece namazi sizin üzerinize farz yazilacak diye- korktum" buyurdu [173].

81- Gece Namazi Babi [174]

120-.....Âise (R) söyle demistir: Peygamber (S)'in bir hasiri vardi ki, onu gündüzleri yayar, geceleri de hücre hâline kordu (da orada namaz kilardi). Iste insanlar oraya döndüler de, O'nun arkasinda namaz kildilar.

121- Bize Abdu'1-A'lâ ibn Hammâd tahdîs edip söyle dedi: Bize Vuheyb tahdîs edip söyle dedi: Bize Mûsâ ibn Ukbe, Salim Ebu'n-Nadr'dan; o da Busr ibn Saîd'den; o da Zeyd ibn Sâbit'ten olmak üzere tahdîs etti (O, söyle demistir):
Rasûlullah ramazânda, zannederim hasirdan bir hücre edindi de birkaç gece namaz kildi. Sahâbîlerinden bir takim insanlar da O'nun namazina uyarak namaz kildilar. Rasûlullah onlarin yaptiklarini bilince oturmaga basladi. Müteakiben onlarin yanma çikti da söyle buyurdu:

"Yaptiginizi gördügüm su isi taniyip begendim. Lâkin ey insanlar, siz (bu nafileyi) evlerinizde kiliniz. Çünkü farz olani müstesna, insanin namazinin en faziletlisi kendi evinde kildigi namazdir" [175].

Affân ibn Müslim söyle dedi: Bize Vuheyb tahdîs edip söyle dedi: Bize Mûsâ ibn Ukbe tahdîs edip söyle dedi. Ben Ebu'n-Nadr'dan isittim, o da Busr'dan; o da Zeyd'den; o da Peygamber'den [176].

---

[1] Buhârî bu âyetleri Ezan Kitâbi'nin basinda hem teberrük için, hem de ezanin Kur'ân'in nassi ile sabit oldugunu göstermek için zikretmis gibidir.

[2] Ebu's-Seyh ibn Hibbân'in KitâbiTI-Ezâirinda Enes'ten söyle rivayet edilmistir: Rasûlullah zamaninda namaz vakitleri geldikçe birisi sokaklarda kosa kosa dolasip "esSctlâte, es-Salâte" diye nida ederdi. Bu halka agir geldi. Bir çan edinsek, dediler. Rasûluilah: "O, Hrisüyanlar'a mahsûstur" buyurdu. Boru çal-sak dediler, "O, Yahûdîler'e mahsûstur"buyurdu. Yüksek bir yerde ates yak-sak, dediler. "O, Mecûsîler'e mahsûstur" buyurdu... Bu hadîs, metindeki hadîsin daha tafsîllisidir.
Ezan, lügatte i'Iâm demektir. Seriat Örfünde ise özel vakitlerde özel lâfizlarla yapilan özel bir I'Iâmdir. Bu vakitler namaz vakitleri, bu lâfizlar da Sâri'in ta'yîn ettigi tekrarli lâfizlardir. Ezan, ihtiva ettigi az ve kisa cümlelerle Islâm'in i'tikaadî ve amelî esaslarinin hemen hepsini özet olarak toplamaktadir.
"Allahu Ekber" cümlesi Allah'in varligini tasdike delâlet ettigi gibi, bütün kemâl sifatlarini da isbât eder.
"Eshedu en lâ ilahe ille'Hah" cümlesi, tevhîde ve sirkin nefyine;
"Erine Mu hammeden Rasûlullah" cümlesi de Muhammed'in peygamberligine ve onun zimninda bütün nebiler ve rasûllerin mutlak olarak nübüvvet ve risâletlerinî tasdike delâlet eder.
"Hayye ale's-salât" emir sîgasi, ancak Rasûl sayesinde bilinmis olan ilâhî tâate da'vettir.
"Hayye ale'l-felâh " sîgasi da, daimî bekaa demek olan felah ve necat yoluna çagirmaktir ki, bu da maâd ve ukbâyi tasdikten ileri gelir.
Bu lâfizlarin tekrar edilmesi, mazmunlarini te'kîd içindir
Ezânin fâideleri namaz vaktinin girdigini haber vermek; halki cemâatle namaz kilmaya çagirmak; Islâm seâirini izhâr gibi pek mühim seylerdir. Bu i'lâm Için fiilin degil de sözün tercih edilmesinin hikmeti, sözün kolayligi, herkes Için her zaman ve mekânda kolayca yapilabilmesidir.(Ibn Hacer, Aynî).
Ezan 'in Baslamasi
Ezanin baslamasi hakkinda birçok sahâbîlerIn rivayetleri vardir. Bunlarin lâfizlari ayriliklar gösterse de ma'nâlan birbirine yakindir. Bunlar içinde en câ-mIâli olanlardan birisi de, Abdullah ibn Zeyd'in kendi rivayetidir. Bu, Enes ibn Mâlik tarafindan da rivayet edilmistir:
Abdullah ibn Zeyd (R) söyle dedi: Rasûlullah (S) namâzin^cemâatle kilinabilmesi için çan (nâkûs) yapilip çalinmasini emrettigi sirada idi.Uykuda iken bana elinde nâkûs bulunan biri ugradi. Ona: Ey Allah'in kulu, su nâkûsu satar misin? dedim. Ne yapacaksin? dedi. Bununla insanlari namaza çagiririz, dedim. Sana daha hayirlisini göstersem olmaz mi? dedi. Hay hay dedim. Bunun üzerine, söyle dersin, dedi:
Allahu Ekber Allahu Ekber Allahu Ekber Allahu Ekber
Eshedu en lâ ilahe ille'Hah Eshedu en lâ ilahe il/'Hah
Eshedu enne Muhammeden rasûlu'llah Eshedu enne Muhammeden rasûlu'llah
Hayye ale's-salât Hayye ale's-salât
Hayye ale'l-felâh Hayya ale'l-felâh
Allahu Ekber Allahu Ekber
Lâ ilahe ille'Hah.
Sonra biraz geri çekildi, sonra yine bana dönüp: Namaza davrandigin vakit de
söyle dersin, dedi:
Allahu Ekber Allahu Ekber
Eshedu en lâ ilahe ille'Hah
Eshedu enne Muhammeden rasûlu'llah
Hayye ale's-salât
Hayye ale'l-felâh
Kad kaameti's-salâtu Kad kaameti's-salâtu
Allahu Ekber Allahu Ekber
Lâ ilahe ille'Hah.
Sabah olunca Peygamber'in yanina geldim ve gördügüm rü'yâyi kendisine haber verdim. "însâallah hakk ru'yâdir. Bilâl ile beraber kalk da gördügünü ona ögret, ezani okusun; çünkü sesi senden daha yüksektir" buyurdu. Bilâl ile beraber kalktik, ben ona ögretmeye, o da okumaga basladi. Bu sirada Umer ibn Hattâb bunu evinden duydu. Elbisesini (ridâsini) sürüyerek acele çikti ve: Yâ Rasûlaliah, seni hakk Ile gönderen Allah'a yemîn olsun ki, onun gördügünü ben de gördüm, dedi. Rasûlullah: "Öyle olunca Allah'a harn'd ve sena olsun!" buyurdu (Ebû Dâvûd, es-Sünen).
Bu hadîsi bâzi farklarla Tirmizî es-Siinen'de, Ahmed Ibn Hanbel el-Müsned'dc, Ibn Hibbân es-Sahih'dc rivayet etmislerdir.

[3] Ezan'm Lâfizlari ve Sifati; Bunu gösteren hadîs sudur:
Muâz ibn HIsâm söyle haber verdi: Bana babam, Âmir el-Ahvel'den; o da MekhûFden; o da Abdullah ibn Muhayriz'den; o da (Peygamber'in müezzini) Ebû Mahzûre(R)'den tahdîs etti ki, Allah'in Peygamberi (S) Ebû Mahzûre'ye su ezani: Iki kerre "Allahu Ekber", iki kerre "Eshedu en lâ ilahe ille'Hah", iki kerre "Eshedu enne Muhammeden rasûlu'llgh" diye telkin buyurduktan sonra, yine iki kerre "Eshedu en lâ ilahe ille'Hah", iki kerre "Eshedu enne Muhammeden rasûlu'llah", iki kerre "Hayye ale's-salât", iki kerre "Hayye aie'l-felâh"; Ishâk'in rivayetinde iki kerre "Allahu Ekber", bir kerre "Lâ ilahe ille'Hah", diye ögretmistir (Müslim, Es-Salât; "Ezanin Sifati babi", II, 11).

[4] Ezan lâfizlarinin çogu ikiser olarak tekrarlandigi için, Enes böyle demistir. Yoksa ezanin evvelindeki tekbîrlerin dört oldugu bilinmektedir

[5] Bu hadîslerde mechûl sîgasiyle Bilâl'e emrolundu, denilmistir. Hiç sübhe yok ki, bu emri veren Rasûlullah'tir.
Ezan cümlelerinin ikiser, ikaamet cümlelerinin birer defa söylenmesinin hikmeti su denildi: Ezan gâiblere i'lâmdir. Binâenaleyh gâiblere daha çok ulasici olmasi için cüzleri tekrar edilir. Ikaamet ise hâzirlar içindir. Iste bundan dolayi ezâmn, ikaamet hilâfina yüksek bir yerde okunmasi, ezanda sesin ikaametten daha yüksek olmasi, ezanin

tertilli; ikaametin ise sür'atli olmasi müstehâb olmustur (Ibn Hacer).

[6]

Ezanda cümleleri ikiser Ikiser söylemek, ikaamette teker teker söylemek mes'e-lesinde üç imâm ile Hanefîler arasinda görüs ayriligi vardir. Safiî, Ah'med ibn Hanbel, Mâlik'in hüccetleri_bu hadîs ile yukarida geçen Abdullah Ibn Zeyd ibn Abd Rabbih hadîsi ve Peygamber'in Ebû Mahzûre'ye ezan lâfizlarini ikiser, ikaamet lâfizlarini birer olmak Üzere okumasini emir-buyurmasina dâir olan Bu-hârî'ninEPâlu'l-IbâdKitâbi'ndaki diger hadîsidir. Medine ahâlisinin amelinin de böyle olmasi ve Hicaz, Sâm, Misir ve Magrib diyarina kadar uzak Islâm memleketlerinde bu amelin câri olmasi, hüccetlerine daha ziyâde kuvvet vermistir. Hanefîler ise, gerek hacc mevsimlerinde, gerek diger günlerde bütün Islâm yurd-lan ahâlîsinin toplanti ve bulusma yeri olan Mekke'de amelin ikaamet lâfizlarini ikiser söyleme olduguna bakarak, diger üç imâma muvafakat etmezler. Ve ezan ile ikaamet cümleleri ikiserdir derler. Onlarin da kendilerine göre delilleri vardir.

Ezanin evvelinde tekbîri dörtlemek, Abdullah ibn Zeyd ile Ebû Mahzûre'-nin sahîh rivayetlerine muvafiktir. Bununla beraber bu hadîsler yirie sahîh olan diger vecihlerden ikiser tekbîr ile de rivayet edilmis olduklarindan, Imâm Mâlik bunlara tutunarak tekbîri iki defa söylemeye kaail olmustur.

Peygamber'in müezzinleri dört zât idi: Medine'de Bilâl ibn Ebî Rebâh ile Amru'bnu Ümmi Mektûm, Küba'da Sa'du'l-Karaz yâhud Sa'du'l-Karazî, Mekke'de Ebû| Mahzûre'dir.[Bunlarin içinde Ebû Mahzûre gibi ezanda tere? edenler oldugu gibi, ikaamette tesnîye edenler de vardir. Bilâl ise ezanda tercî' yapmaz, ikaametle lâfizlari birer defa söylerdi. Imâm Safiî ile Mekke ahâlîsi Ebû Mahzûre'nin ezani ile Bilâl 'In ikaametine futundular. Ebû Hanîfe ile Irak ahâlîsi Bilâl'in ezani ile Ebû Mahzûre'nin ikaametini aldilar. Ahnied ibn Han-bel ile Medîne ahâlîsi Bilâl'in ezani ile ikaametini aldilar. Imâm Malik ise, iki cihetten bunlara muhalefet etti: Ikaamet cümlelerini Ikiser söyledigi gibi, tekbîrleri de Ikiser söyledi. Netîce olarak bu okuyuslarin hepsi de sahihtir ve delilleri vardir.

[7]

Yânî ikaametle bu "Kad kaameti's-salâtu" cümlesi iki kerre söylenir. Çünkü ikaametten bizzat kasdolunan, odur.

[8]

Burada bir temsil vardir: Seytanin kaçarken hâli, apansizin büyük bir korku ve dehsete kapilmis kimsenin hâline benzer demek istenir ki, böyle olan kimsenin nasil dizlerinin bagi çözülür, eklemleri gevser ve sinirleri bosanip sidik ve diski mahreçlerini tutamaz olursa, o da öyle olur. Bu takdirce seytâna, böyle siddetli korkuya düsmüs kimse gibi yellenme isnâd edilmis demektir. Sârih Taybî: Seytân, ezani isitimemek için kendi sesi ile kendisini isgal eder ki, bu ses, takbih olarak, yellenmeye benzetilmistir, der. Bununla beraber kendisine keyfiyyeti bilinmeyerek- hakîkat ma'nâsinca yellenme isnâd edenler de vardir. Müslim'in Ebû Hureyre rivayetinde " Ve lehu husâsun" ta'bîrî her iki ma'nâyi muhtemildir. Husâs; yellenme ma'nâsma geldigi gibi, hizli kosup kaçma ma'-nâsina da gelir. Binâenaleyh seytanin "siddetli kaçmasi, yellenme ile kaçma ma'-nâstna ikaame edilmis oluyor

[9]

Bu metindeki "Müezzin ezani bitirdigi zaman" ve "Müezzin ikaameti bitirdigi zaman" cümleleri böyle ma'lûm sîga ile geldigi gibi, mechûl sîgasi ile de gelmistir. Bu hadîs, ezanin ve ezan okumanin büyüklügünü i'lâm ediyor. Çünkü seytân ezandan kaçiyor da, namaz içinde daha faziletli olan Kur'ân okunurken kaçmiyor. Tabîatiyle müezzin ezani Allah rizâsi için okursa, bu büyük faziletten nasîblenecektir.

[10]

Bu ta'lîki, Ibn Ebî Seybe mevsûlen rivayet etmistir. Müezzinin kim oldugu zab-tedilmemis ise de, hâdise Umer ibn Abdilazîz'in Medîne valiligi zamanina tesadüf ettigine göre, bu zâtin, Peygamber'in müezzini olan Sa'du'î-Karaz'in çocuklarindan biri olmasi gâlib zanndir. Külfetsiz ezandan maksad, tatrîb külfetinden âzâde, gamgamasiz ezandir. Yoksa sesi uzatmak degildir.

Bu ta'lîkin bir benzerini Dârakutnî, hafif bir sened ile Ibn Abbâs'ian söyle rivayet ediyor: Rasûlullah'm tatrîb ile ezan okur bir müezzini vardi. Peygamber kendisine: "Müezzin dedigin sehl ve semh olur, yânî suhulet ve semaha! i/e külfetsiz ezan okur. Ya ezanin sehl ve semh olsun, ya ezan okuma" buyurdu.

Anlasilan Umer ibn Abdilazîz'in müezzini de ezan kelimelerini behi etmeyecek derecede nagme-perdâzlik ediyormus. Bu ise "Fasih o/andan, yânî ezan lâfizlarini açik söyleyenden baskasi size ezan okumasin" hadîsiyle nehyedilmistir.

[11]

Bu hadîsten, müezzinin sesini uzaklara eristirmek için tîz perdeden ezan okumasi ve yüksek yere çikmasi mendûb oldugu ve münferiden de ezfin okuyabilecegi hükümleri çikarilir.

[12]

Bâb basligindaki "el-Hakn", alikomak ma'nâsinadir; birinci ve ikinci bâblar-dandir. Kati olunacak adamin kanini akitmayip, kailden azade kilmak ma'nâsinadir ki, heder eylemenin mukaabilidir (Kaamûs Ter.).

[13]

Buhârî bu hadîsi, uzun ve kisa metinlerle, ilgisi bulunan fikhî meS'elelere delîl olmak üzere birçok yerlerde zikretmistir. Nitekim evvelce KItâbu's-Salât'ta uylugun avret sayilip sayilmayacagi mes'elesini tahkik münâsebetiyle zikretmisti. Burada ise bir memlekette ezan okunmasinin -Islâm'a delâlet etmesi dolayisiyle «kan dökülmemesine sebeb oldugunu anlatmak istemis ve buna delîl olarak sev-ketmistir. Ileride Cihâd, Magâzî ve Nikâh Kitâblarinda da gelecektir.

Hadîsin son fikrasi es-Saffât: 177. âyetine meâlen yakin bir ifâdedir.

Ezan, Islâm Dîni'nin siari oldugu için, terk edilmesi caiz olmayan hükümlerdendir.

[14]

Buhârî bu hususta ihtilâf oldugu için, müezzini isitenin söyleyecegi sözü baslikta açiklamadi. Lâkin babin altinda biri Ebû Saîd'den, digeri Muâviye'den olmak üzere iki hadîs zikretti. Ebû Saîd'inki âmmdir. Ikincisi, bu umumîligi tahsîs etmektedir. Buhârî bununla, kendi tercîhinin ve cumhurun tercihinin "fiayy'a-le"\cr müstesna, müezzinin sözlerini aynen söylemek olduguna isaret etmis gibidir.(Aynî).

[15]

Cumhura göre, müezzinin söyledigi "Hayye ale's-sa/ât" ve "Hayye ale'l-/i?/â/î'1ardan mâadâki lâfizlari söylemesinin ardindan, peyderpey ve aynen tek-râr etmek lâzimdir. Bu iki lâfizdan sonra da "Havka/e" yânî "Lâ havle velâ kuvvete illâ billahi" demekle icabet olunur

[16]

Bu hadîse göre amel edip, yalniz tekbîrlerle tesehhüdlere icabet edenler oldugu gibi, "Havkale"\erden sonra sükût edenler de vardir, ondan sonrakileri de tek-râr edenler vardir

[17]

Havkale; "Allah'a ma'siyetten tahavvül ancak Allah'in verdigi ismet ile, tâate kuvvet ve iktidar da ancak O'nun yardimi ile hâsil olabilir" ma'nâsmadir. Da'-vetI isiten mü'min bunu söylemekle, icabetle hâsil olacak ni'metin, icabet etme-mekle de edilecek ma'siyetin azametini hatirliyarak, Ilâhî lütfün ancak Ilâhî tevfîkle müyesser olabilecegini söylemis oluyor.

Ezani isiten herkes, mâni'i olmadikça müezzine icabet eder. Kur'ân okumak, zikr ve tesbîh gibi fiillerle mesgul iken ezani duyarsa, kiraati, zikri, tesbîhi geri birakarak dinler ve kelime kelime cevâb verir. Icabetten baska hiçbir isle mesgul olunmaz.

[18]

Ezanin tamâmini isittigi zaman demektir. Niîekim Müslim'in Abdullah ibn Amr rivayetinde: Müezzinin demekle oldugunu deyin, sonra bana (asliye edin, sonra benim için Allah'tan vesile isteyin" lâfziyle gelmesi de bunu te'yîd eder

[19]

Davet, ezan lâfizlaridir ki, tevhide da'vettir. Tam olmasi da sözlerin en tamâmi olan Tevhîd kelimesini müstemil oldugu içindir. Tam ve kâmil olmasinin bir vechi de, tebdil ve tagyîre ma'rûz olmamasi ve kiyamet gününe kadar bakî ve akaaIdi tamamen cami' olmasidir. es-Salâtu'!-Kaaime, su kilinmak üzere olan namaz demek oldugu gibi, dâim, yer ve gökler bakî kaldikça nesh ve tebdile ugramiyacak olan namaz ma'nâsina gelir. Vesile, lügat yönünden, bir büyüge yakinlasmaya sebeb olacak sey demektir. Buradaki örfî ma'nâsini, Müslim.'in

Abdullah Ibn Amr'dan rivayet ettigi su mealdeki hadîs tefsîr etmektedir: "Sonra bana sala t ve selâm getirin. Zîrâ her kim bana t asi iye ederse, ondan dolayi Allah ona on

kerre tas/iye buyurur. Sonra benim için Allah 'tan vesileyi dileyin, çünkü o cennette bir menziledir ki, Allah kullarindan yalniz bir kuldan baskasina lâyik olmaz. Umarim ki, o kul ben olayim. Öyle ise benim için vesileyi her kim Allah'tan dilerse, sefaati hakk eder".
Makaamu Mahmûd, her lisânin hamd ve senasina lâyik makaam demektir ki, o makaamda olani bütün evvelkiler ve sonrakiler medh ve sena eder. Bu makaam "Ütnîd edebilirsin, Rabb'in seni bir Makaamu Mahmûdfa gönderecek-fr>"(el-Isrâ:79) âyetinde Peygamberimize va'd olunan makaamdir.
Beyhakî'nin rivayetinde duanin sonunda:" Hiçsübheyok ki Sen va'dinden dönmezsin" ziyâdesi vardir
[20]
Bu ta'lîki, Seyf ibnUmer el-Futûh'ta ve Taberî, Abdullah ibn Subrume'den mev-sûlen rivayet etmislerdir. Bu, Umer ibn Hattâb zamaninda 15. hicret yilinda Ka-dîsiye fethinde olmustur. Bu rivayete göre Kadîsiye ögleden evvel f'eth olunmustur. Herkes yerli yerine döndügü vakit müezzinin sehîd oldugu meydana çikmis. Birçok kimseler ezani ben okuyayim diye niza7 etmisler. Baskumandan Kadisiye fâtihi ve Sâsânî Devleti'ne son veren Sa'd ibn Ebî Vakkaas'a gelinmis. O da kur'a ile birini müezzin ta'yîn edip, nizâ'i bertaraf etmistir.
[21]
Habvun, ellerini ve dizlerini yere basarak emeklemek ma'nâsina ve kiçüstü sürüne sürüne gitmek ma'nâsina gelir. Bu hadîs sanlari müsâvî olan hakk sahihlerinden birini veya birkaçini tcrcîh etmek için kur'a çekmenin mesruluguna delâlet eder
[22]
Buhârî bu ta'lîki tarih'inde mevsûlen rivayet etmistir. Bu zâtin adi Câhiliyyei devrinde Yesâr idi. Peygamber ona Süleyman ismini verdi. Hicretin 65. yilinda 4.000 kisinin kumandani olarak Hüseyin'in intikaamini almak mücâdelesinde iken, Cezîre'de sehîd edilmistir. Bu sahâbV, asker içinde ezan okurken, ezân arasinda hizmetçisine bir ihtiyâç için emir verirdi. Bunu Buhârî'nin lâfzi ile Ibn Ebî Seybe de rivayet etmistir
[23]
Bu ta'iîki deÜbn Ebî Seybe el-Musannaf'inda rivayet etti.
[24]
er-Rahl, insanin meskeni ve esyasinin bulundugu yere denir. Bu, ister bInâ ister binasiz bir yer olsun, seferde hazarda insanin duragi, menzili ra/j/'dir. Ibn Abbâs, cemâate gelmis olanlarla yetinerek cumuayi ikaame etmek; gelmemis olanlari da zahmetten kurtarmak istemistir. Cemâate gelemeyenler tabiî olarak" evlerinde ögle namazini kilmakla yetinirler
[25]
"Esbahle" ta'bîrleri "Sabaha girdin" seklinde degil de, "Sabaha giriyorsun; sabah oluyor" seklinde terceme edilmesi, fecrin tulû'undan sonra yemek ve içmenin Ittifakla haram olmasindan dolayidir. Kendisine vakti haber verenler, vaktin evvelinden biraz Önce, vakiin yaklastigini hab'cr vermis oluyorlar.
Buhârî bunu, a'mânin ezaninin sahîh olabilecegine delîl olarak sevk etmistir
[26]
Yânî sabah namazi için mu'teber olan ezan, fecrin tulû'undan sonradir
[27]
Sabah namazinin râübesini hafîf kilmak müstehâbdir. Peygamber bu râtibenin Ukrek'atindaf&iAaiie "Kul yâ eyyühe'l-kâfirûn'\ ikinci rek'ai £a Fatiha ile"Kul huve'flâhu ahad" ve diger rivayetlerde de diger âyetleri okumustur.
[28]
Bilâl'in vaktinden evvel ezan okumasi, namaza da'vet için degil, -bundan sonra gelecek hadîste beyân edilecegi üzere- uytaida olan uyansin, oruç tuîacak olan sahurunu hemen yesin, gece namazinda olan namazini kisa kesip vitir namazina baslasin içindir, demislerdir
[29]
Yânî mesru' mudur, degil midir; fecrden sonraki ezan yerine geçer mi, geçmez de tekrar ediür mi?
Buhârî buradaki Abdullah ibn Mes'ûd hadîsini fecrden evvel czân okunabilecegine delîl olarak getirmistir.
[30]
Bu, fecri kâzib'i ta'rîf içindir. Beyân edilen Peygambcr'in bu isareti, ufuktan bas semtine dogru uzanan mustatîl nuru gösterir
[31]
Bu da fecri sâdiki ta'rîf içindir. Peygamber'in isareti sâdik sabahta ufukta görünen yaygin nuru gösterir. Her iki fecri anlatmak için, bu iki türlü isaretten daha uygunu olamaz. Her Ikisi de Peygamberler ve rasûllere hass bir beyân ve îzâh kudreti ile, en anlamaz kimselere anlatabilecek vech ile ta'rîf buyurulmus-tur. Fecri kâzib dediginiz ve fikih kitâblarinda oruç ve namaz mes'eleleri arasinda ehemmiyetle bahsedilen ziya' hâdisesi, sabahlan dogu tarafindan -tabani ufukta, mihveri göge dogru uzanmis ve ziyasi saman yolu ziyâsma benzer- akçil, donuk ve pek uzun bir nûrânî ehram (piramit) suretinde zahir olur ki, bu ehramin tabam ufukta ve günesin bulundugu cihette oldugu ve nûrânî bir sütün gibi ufkun üstünde basa dogru gittikçe incelerek göründügü Için, fakîhler dilinde buna "beyaz mustatîl" nâmi verilir. Bu beyaz mustatîlin dagilip zail olma-siyle beraber ufukta bütün dogu tarafina boydan boya uzanmis bir çizgi gibi subhu sâdik zuhur eder ki, bu "beyaz musta'rîd", oruçlu için yeme ve içmenin haram, müslümân için sabah namazinin farz oldugu zamanin nihayeti ve baslangicidir.. (Ahmed Naîm, Tecrîd Tercemesi, II, 478-480).
[32]
"Bize tahdîs etti" sözünde takdîm-te'hîr vardir. Terkibin asli: Ebû Usâme: Bize Ubeydullah el-Kaasim'dan tahdîs etti, seklidir. Sanki râvî burada asli üzere zikretmemis olan seyhinin lâfzini gözetmis gibidir
[33]
Bu "H", hadîsin metninin zikrinden önce bir Isnâddan diger isnada tahvîle isarettir. Hâil'e veyâ hadîs'e isarettir de denilmistir
[34]
Buhârî bu hadîsi ezan iie ikaamel arasinda ne kadar fasila birakmak gerekecegini bildirmek için sevketmistir. Bu isarete göre, Ikisi arasinda bir namaz kilacak kadar fâsiia birakmak lâzim gelir. Tâ ki bu müddet zarfinda eemâat hazirlansin, abdestlerini alip toplanabilsinler
[35]
Bu, üst tarafta geçen "Ezan ile ikaamet arasinda (çok) bir sey yoktu" tarzindaki mutlakligm takyididir. Yâhud da geçen ibarede menfî olan sey çokluktur, burada müsbet olan ise azliktir. Binâenaleyh çoklugun nefyedilmesi, azligin is-bâtini gerektirir (Kastallânî).
Yânî bu sonuncusu, üst taraftaki "... bir sey yoktu" ibaresini "az bir sey vardi" seklinde bir tefsîrdir.
[36]
Bu basligin konulmasindan, bunun ekseriya imâma mahsûs olduguna isaret edildigi anlasiliyor
[37]
Burada ilk ezandan maksad, ya vakti ilân için okunan ezandir, ki namaza baslanacagini haber vermek için yapilan ikaamete nazaran ilk sayilir; yâhud da bundan evvelki ve sonraki hadîslerde fecru sâdikin girmesinden evvel okunan ezandir. Bu, iki rek'at sabah namazinin râtibesidir; farzdan evveldir. Farzdan sonra kilinmaz. Bunun hafîf kilinmasi müstehâbdir
[38]
Buhârî bu rivayeti de ezan ile ikaamet arasinda bir nafile namaz, yâhud vakit râtibesi kilinabilecegini anlatmak için sevk etmistir. Müslim ile IsmâîrTde "Isteyen, için" kaydi dördüncü defasinda îrâd edilmistir. Ebû Davud'un rivayetinde ise bu kelâm iki defa söylenmistir. Aksamdan baska vakitlerin farzlarindan evvel râtibeler ve sünnetler kilinabileceginde sübhe yoktur. Yalniz aksam namazindan evvel tatavvû' kilinmasinda, fakîhler arasinda görüs ayriligi vardir.
[39]
Seferde bir tek müezzin.." sözü için mefhûm yoktur; yânî hazarda birden çok olsun ma'nâsi yoktur. Çünkü hazarda da böyledir, bir tek müezzin ezan okur. Sehirlerin kuturlari birbirinden uzaklasmasi sebebiyle birkaç müezzin olmasina ihtiyâç duyulursa, her biri bir cihete ezan okur, toplu hâlde okumazlar, denildigine göre toplu hâlde ezan okumayi ilk ihdas edenler Umeyye ogullan'dir. Safiî, Kitâbu'l-Umm'de: "Bir müezzinin diger müezzinden sonra ezan okumasini hos görürüm. Lâkin birçok müezzinin hep birden okumasini hos görmem; meger ki mescid büyük olsun. Bu suretle her müezzin kendi cihetinde olanlara ezani duyurmus olur" demistir (Ibn Hacer.).
[40]

Ebû Davud'un Sünen'inde Ebû Mes'ûd Bedrî'den nierfû olarak rivayet edilen su hadîste: "Bir kavm içinde Allah 'in Kitabim en çok okuyup belleyen, kiraate en evvel Baslamis olan her kim ise, .o kavme o imâm olsun. Kiraat hususunda musâvî iseler, hicreti en kadîm olan hangisi ise o; hicrette de musâvî Iseler en yaslilari hangisi ise o imamlik etsin" buyuruimustur. Metindeki hadîste, gelen hey'etin hep yirmiser gece Peygamber'in yaninda kalmis ve Kur'ân ögrenme hususunda aralarinda farklilik bulunmamis ve hicretleri de bir günde baslamis olmasindan, ifk iki fazîlet sebebinde aralarinda musâvât bulununca, yalniz yas üstünlügü mes'elesi kalir ki, iste bu hadîste ona riâyete nie'mûr olmuslardir.

[41] Bu hadîs, Kitâbu Mevâkîîi's-Saiât'in 19. babinda da geçmisti

[42] Bu hadîslerden ezan Ile cemâatin yolcular hakkinda da mesru oldugu ve birisinin ezaninin bir cemâat için kifayet ettigi Istidlal olunur

[43] Bu hadîsteki "Benim nasil namaz kilar oldugumu gördünüzse, öylece namaz kiliniz" düstûru, bu en birinci Islâm ibâdeti olan namazin kiyamete kadar devam edecek ve hiçbir degistirmeye imkân ve ihtimâl birakmayacak kesinlikte seklinin muhafazasini te'mînât a-itina alan ebedî bir düstûrdur.

[44] Bu hadîsin benzeri ayni kitabin 10. babinda da geçmisti.

Buhârî bunu kâh ezan arasina söz karistirmak, kâh özürden dolayi cemâate gelmemek ruhsatini beyân Için müezzinin "Elâ sallû fi'r-nhâl" riidâsiyle key-fiyyeti i'lân etmesinin cevazi bahislerinde sevk etmistir. Binâenaleyh burada da ezana baska söz karistirmanin cevazina îmâ ediyor.

Daha önce geçen 10. bâbda Süleyman ibn Surad(R)'m ezan esnasinda konustugu ve Hasen Basrî'nIn ezan ok'ur yâhud ikaamet ederken gülmekte be's yoktur dedigini ta'lîkan zikretmekle bu re'yini te'yîd etmis oluyor.

Hasen Basrî gibi Ahmed ibn Han bel, Urvetu'bnu'z-Zubeyr, Katâde, Atâ ibn Ebî Rebâh da Buhârî'nIn bu hadîslerine tutunarak, ezan esnasinda mutlak olarak kelâma ruhsat vermislerdir. Nahaî ile Ibn Sîrîn ve Evzâî ise, bunu mekruh görmüslerdir... Safiî'ye göre sözün azina ruhsat varsa da, çoguna yoktur. Mâlikîler'e göre memnu'dur. Lâkin söz söylemeyi gerektirecek mühim bir is zuhur ederse söylenebilir...

[45] Bu hadîs de daha önceki kitâblarda birkaç defa geçmisti. Hadîsteki hâdise Mekke'ye olan seferlerden birinde vâki' olmustur. Abtah, Mekke'de Minâ'ya yakin bir yer ismidir. Rasûlullah orada konak ederdi.

[46] Müslim Sahîh'mdt de Ebû Cuhayfe'den Bilâl'in ezan okurken (Hayy'ale'Ierde) agzini saga sola döndürdügü; Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve digerlerinde de müezzinin ezan esnasinda saga sola döndügü rivayet edilmistir

[47] Bunu Abdurrazzâk ve digerleri rivayet etmistir

[48] Bunu da Abdurrazzâk ve Ibn Ebî Seybe rivayet etmistir

[49] Bunu da Ibn Ebî Seybe Miisannafmâa Cerîr'den; o da Mansûr'dan olmak üzere rivayet etti

[50] Bunu Abdurrazzâk, Ibn Cureyc'den mevsûl olarak, Ibn Ebî Seybe ve digerleri de mevsûl olarak rivayet etmislerdir.

[51] Bunu Müslim, Abdullah el-Behiyy tarîkinden mevsûlen rivayet, etti. Yâni Peygamber, abdestü olsun olmasin musâvî olarak her hâlinde Allah'i zikrederdi. Ezan da bir zikr'dir. Binâenaleyh ezan için abdest ve kibleye yönelme sart kilinmaz. Nitekim diger zikirlerde de sart kilinmaz. O zaman namaz, abdest ve kibleye yönelme hükümlerinde ezana muhalif olmasindan dolayi, ezan namaza katilmaz.

Buhârî'nin bâb basligi akabinde bu haberleri zikretmesinin münâsebeti bu noktalardan taninir. En az münâsebet de kâfidir. Âlimlerin bu mes'elelerdeki ihtilâflarindan dolayi Buhârî kesin söylemeyip, istifham lâfziyle zikretti (Ibn Hâ-cer, Aynî, Kastalîânî).

Buhârî'nin maksadi, ezanin, hükümlerde namaza mülhak olmadigi ve do-layisiyle ezanda kibleye yönelme sart kilinmayacagim isbat etmektir. Bununla da bâb basligi ile burada gelen haberler arasindaki münâsebet tahakkuk etmektedir (Sâh Veliyyullah).

[52] Yâni bu söz mekruh olur mu, yâhud olmaz mi?

[53] Ibn Sîrîn'in bu sözünü Ibn Ebî Seybe Musanriafinda mevsûlcn rivayet etmistir. "Biz erisemedik" sözünde "Namaz bizden kaçti" ta'bîrinin hilâfina, eriseme-meyi kendisine nisbet etme inceligi vardir.

"Peygamber'in sözü ise daha sahihtir" kelâmindaki esahh lâfzi ile, cf'alu't-tafdîl murâd edilmemistir. Çünkü onunla ef'alu'i-tafdîl murâd edilirse, Ibn Sîrîn'in sözü sahih, Peygamber'in sözü ondan daha sahîh olmak lâzim gelir. Hâlbuki böyle degildir. Esahh ile sahîh murâd edilmistir. Çünkü bâzan ismi tafdîl zikr olunur da, onunla tafdîl degil, tavzih irâde edilir-. Bu kelâm Buhârî'den Ibn Sîrîn'e bir reddir. Çünki Sân' fevât lâfzini kullanip cevaz vermis, Ibn Sîrîn ise onu kerîh görmüstür (Aynî).

[54] Demek iftitâh tekbîrini kaçirmak korkusu olsa da, olmasa da, herhalde namaza sekînet ve vakaar ile gitmek gerekiyor. Ebû Hureyre'den rivayet edilen bir hadîste de: Biriniz cemâat namazina niyeî edip gittigi vakitte agir agir yürüsün. Çünkü o artik namaz içindedir. Yetistigi kadarini imâm ile birlikte kilsin. Kaçirdigini da sonra yalnizca kaza etsin" denilmistir (el-Muhallâ).

[55] Bu, Buhârî'nin bundan önce geçen 20. bâb altinda rivayet ettigi hadîsin bir kismidir. Buhârî hadîsi burada iki senedle getirmistir

[56] Sekînet, sükûn ve itmi'nân, sebat ve temkin ma'nâsina masdardir ki, nefisteki telâs ve helecanin kesilmesiyle hâsil olan kalb oturmasi, yürek isinmasi, gönül rahati ia'bîr olunan huzur ve sükûn hâline veya onun mcnseine isim dahi olur. Hafifligin ve telâsin ziddidir..

Vakaar; sehâb vezninde agir mesreblilige. denir, hafiflik mukaabilidir; nâ-mûsu muhafazayi mûcib haslettir..,

[57] Bu bâb basliginin altindaki hadîs, gereken cevâbi umûmî olarak beyân etmektedir. Imâm Mâlik e/-Mitvat/a'\nda: "Namaza ikaame edilirken cemâatin ayaga kalkacagi zaman hakkinda hiçbir sinirin ta'yîn edildigini isitmedim. Su kadar ki, ben bu, insanlarin takatine göre olur derim. Içlerinde agir davranan da bulunur, hafif davranan da" demistir.

Enes'In, müezzin "Kad kaameti's-salâtu" dedigi vakit kalkdigi rivayet olunur. Bu konuda baska görüsler de vardir.

[58] Buhârî bu mutâbaati Kitâbu'l-Cumua'da mevsûlen rivayet etti. Bu mutâbaat in buradaki fâidesi üstündeki hadîsi takviyeden ibarettir.

[59] Buhârî bu hadîsi, degisik lâfiz ve degisik tarîklerden Kitâbu'l-Gusl'de ve burada birkaç yerde tahrîc etmistir.

[60] Bu hadîs de imâmin bir zaruretten dolayi ikaametten sonra disariya çikabilecegine ve kendisinin beklenecegine delâlet ettigi gibi, ikaamet ile ihram tekbîri arasinda kelâmin cevazina da deiîldir.

[61] Buhârî bu hadîsi, biraz degisik lâfizla, Kitâbu Mevâkîti's-Salât'in 38. babinda ve daha baskalarinda tahrîc etmistir. Kitâbu'l-Magâzî'de de gelecektir.

Burada "Mâ sallayim" ta'bîrini isbâta ihtimamin sebebi, bâzi âlimlerin "Fâtetnâ's-salâtu =Namâz bizden kaçti"yâhud "Mâ sallaynâ-Namaz kilmadik" gibi sözleri tekellüm

etmenin kerâhatine kaail olmalaridir. Nitekim bunun misâli geçmisti. Lâkin Buhârî buna Peygamber'in "Mâ satleytuhâ = Onu ben de kilmadim" kavliyle istidlal edeydi, daha münâsib olurdu. Çünkü Peygamber bu lâfzi tasrîh etmisti. Maamâfih bu da onun hâsilidir (Sâh Veliyyullah)

[62] Bu namazin yatsi namazi oldugu Müslim'in rivayetinde tasrih edilmistir. Bu hadîs "Kadkaameti's-salâiu"denince ihram tekbîri imâma vâcib olur diyenlerin aleyhinedir

[63] Hanefîler'e göre ikaamet ile iekbîr arasinda zaruret olmaksizin konusmak mekruhtur.

[64] Bu, vücûbu'1-ayn irâde etmekte oldugunu Is'âr ediyor. Çünkü Allah'a ma'siyet olmayacak hususta ana-babaya itaat vâcibdir. Binâenaleyh cemâati terk ona göre bir ma'siyettir. Buhârî bu haberi yakin bir ma'nâ ile mevsûlen Kitâbu's-Siyâm'da tahrîc etmistir (Kastallânî),

Bu konuda Safiî'nin mezhebi cemâat namazinin kifâye ile farz, ve her bir kimse için de zât üzerine müekked sünnet olmasidir. Babin maksûdu bu olmak muhtemildir.Buhârî Hasen'in sözü ile cemâatin vucûbuna istidlal etti. Çünkü Hasen, ma'siyette olmak müstesna, anaya itaat vâcib oldugu hâlde, ona cemâati terkle emrettiginde anaya itaat etmemeyi emretmistir. Bundan cemâati terk etmenin, anaya itaat edilmeyecek bir ma'siyet oldugu bilindi (Sah Veliyyullah).

Cemâati namazini terk eden hakkindaki vaîde dâir istisnasiz bütün hadîs kitaplarinda çesitli lâfizlarla birçok hadîsler vardir. Bu hadîslerin mecmuundan fakîhlerin cemâat hakkinda çikardiklari hüküm, özet olarak üçtür:

a. Cemâat farzu ayn'dir. b. Cemâat farzu kifâye'dir. c. Cemâat müekked sünnet'tir.. Ebû Hanîfe ile Mâlik'e göre müekked sünnet'tir.

[65] Bu ta'lîki Ebû Bekr ibn Ebî Seybe sahîh bir isnâdla mevsûlen rivayet etmistir.

[66] Bunu da ibn Ebî Seybe ve Ebû Ya'lâ kendi Müsnedberinde mevsûlen rivayet etmislerdir.

Buhârî'nin maksadi, bir mescidde cemâat namazi kilindiktan sonra, bir daha orada cemâatle namaz edâ etmenin - bugünkü ta'bîr ile son cemâatin- cevazi hakkindaki ihtilâfa ve kendisinin tecvize meyyal olduguna isaret etmektir. Ibn Mes'-ûd, Ata, Hasen Basrî, Aihmed ibn Hanbel, Ishâk ibn Râhûye'ninictihâdlan da bu merkezdedir. Delilleri buradaki hadîstir.

Bir mescidde namaz kilindiktan sonra bir daha ayni vaktin cemâat namazi kilinamaz diyen bir taife de vardir. Abdullah ibn Umer'in oglu Salim, Ebû Bekr'In torunu Kaasim ibn Muhammed, Ebû Kilâbe bu zümredendirler.... Bu ictihâd-lari da müslümânlarin kelime birliginin, firka firka olup ayrilmasi korkusun-dandir. Bunu tecvîz etmekle bid'at ehlinin cemâate muhalefete yol açip bunu vesile edinmekle namazi ayrica kilmalanndan sakinmak istemislerdir.

[67] Derecelerin fazlaligi hakkindaki hadîslerin kiminde yirmi bes, kiminde yirmi yedi adedi bildirilmistir. Ibn Umer hadîsinde yirmi yedi, Ebû Saîd Hudrî ile Ebû Hu-reyre hadîslerinde yirmi bestir. Bu iki rivayet arasini, azin zikri çogu nefyetmez, çünkü adedin mefhûmu mu'teber degildir. Yâhud Peygamber evvelâ 25'I haber verdi, sonra Allah ona fazilet ziyâdeligim bildirmis, o da 27'yi haber vermistir seklinde cem' edenler olmustur.

Bâzilari da sevâb nevi'lerini takdîr eden sayilarin sirri ancak peygamberlik nuru ile açiklanabilecek hususlardan oldugu için, bu iki sayinin vechini beyân sadedindeki tevcihlerden bahsetmek abes olur demislerdir.

[68] Buhârî bu hadîsi Kitâbu's-Salât'in "Çarsi mescidinde namaz kilmak" unvanli 87. babinda farklica bir lâfizla rivayet etmisti.

[69] Fecr Kur'ân'indan maksad, sabah namazidir. Namaz içinde Kur'ân okundugu için Kur'ân denilmistir. Nitekim rükû' ve sucûd'u sâmil oldugu için namaza rükû' ve sucûd da denir. Namazda okunan Kur'ân'in kendisi olmak da miihtemildir. Bu namazin yâhud bu Kur'ân'in sâhidli olmasi da, gündüz meleklerinin namazda hâ/.ir olmasi i'tibâriyledir. Bu hususta baska türlü tefsirler de vardir.

[70] Bu, Mâlik ve digerlerinin Ibn Umer'den gelen rivayetlerine uygundur. Bu Suayb tarîki, ta'lîk degil, mevsûldür.

[71] Hadîsin bâb ismine uygunluk ciheti sudur: Cemâatle namaz kilanlarin diger islerinde eksiklik ve degistirmeler vâki' olmustur. Bundan cemâatle namaz kilmalari hâriçtir. Onda bu kabilden hiçbir sey vâki' olmamistir. Bu da cemâatle namaz kilmanin faziletinin azîm olduguna delâlet etmektedir (Aynî).

[72] Cemâate uzak mesafeden gelmekteki büyük ecr, adimlarin çoklugundan ve her adima ecr terettüb etmesinden; hulâsa ecirlerin mesakkat nisbetinde olmasindan ileri geliyor. Mesakkat ziyâdeligi, ecr" ve fazîlet ziyâdeligine sebeb oluyor.

Hadîsin son kismi uykusunu cemâate tercîh ederek, yatsiyi hemen kihp yatan kimse hakkindadir.

Bu hadîsten, dîn islerinden herhangi birinin degistirilmesi sirasinda elinden bundan fazlasi gelmedigi zaman öfkelenmenin ve öfke ile o münker isi reddetmenin cevazi istinbât edilir.

[73] Buhârî bu hadîsi Kitâbu's-Salât,Kitâbu's-Sahâdet, Kitâbu'l-Cihâd gibi ayri ayri yerlerde degisik râvî ve lâfizlarla rivayet etmistir.

Buradaki rivayet bes hadîsi bir arada toplamaktadir. Diken dali hadîsi, sehîdler hadîsi, kur'a atma hadîsi, namazi vaktinin evvelinde kilma hadîsi, emekleme hadîsi. Buhârî bunlarin arasini âdeti oldugu gibi bâb basliklari için ayirmamistir. Çünkü Kuteybe bu hadîsi Mâlik'ten böyle topluca tahdîs etmistir' (Aynî).

Bu hadîsin bas kismindan, yolculara zahmet verecek seyi yoldan kaldirip atmaktaki fazîlet anlasiliyor. Memleket halkinin rahat yolculuk edebilmeleri için umûmî yollar insâsi ile bunlari güzel muhafaza etmek de elbette bu fazîle-tin en yükseklerinden sayilmalidir.

[74] Mucâhid'in bu "âsâr" lâfzi hakkindaki tefsirini Abd ibn Humeyd, Ibnu Ebî Nucayh ve digerleri tarîkinden mevsûlen rivayet etmistir. Buhârî iki defa sevk ettigi bu ta'lîk Ile Selime ogullan kissasinin o âyetlerin tefsirine tatbik edildigini isaret etmek istemistir.

[75] Bu Selime ogullari'na mensûb olan Câbir ibn Abdillah: Evlerimiz mescidden uzakta idi. Bunlari satip mescide yakin yerlere gelmeye niyet ettik idi. Rasûlullah (S) bizi bundan nehyedip: " U-ji ;>^ j^. '<M öl = Attiginiz her adima mu-kaabil size bir derece verilir" buyurdu, dedigini Müslim rivayet ediyor. Diger bir rivayette Selime ogullan yurdunun Sel'de oldugu tasrîh ediliyor ki, bu Sel' denilen yer, Medîne'nin takriben bir mil uzagindadir.

Bu hadîs de namaz için atilacak ziyâde adimlarin ecir ziyâdeligini mûcib olduguna delâlet ettigi gibi, mescid yakininda ikaametin de müstehâb olduguna delâleti tazammun eder. Çünkü Peygamber onlarin asil maksadlarmi begenme-mezlik etmemis, yalniz Medine civarinin bos birakilmasini askeri bakimdan, yâni emniyet cihetinden uygun görmemistir.

[76] Buradaki münafiklik, amel ve ma'siyet nifakidir, kâfirlik nifaki degildir. Yâni bu hadîste kötülenenler, mü'minlerin cemâate devam hususunda tenbel davranan zümresidir. Bunlar, îmândan büsbütün soyulmus kâfir münafiklar gibi degildir. Bunlar îmânsiz münafiklarin hâllerine benzedikleri için, zecr, maksadiyle böyle münafiklikla vasiflandirilmislardir. Bunlar evlerinde namaz kiliyorlar. Hakîkî münafik ise kâfir oldugundan elbet evinde namaz kilmaz. Çünkü mürailik ihtiyâcini bile duyacak kadar bir iztirâri yoktur. Münafiklarin ta'rîfi hakkinda nazil olan: Namaza kalktiklarinda tenbel tenbel kalkarlar" {en-Nisâ: 141) Namâza gelisleri behemahal tenbel olaraktir, zekât verisleri de behemahal istemi-yerekür.. " (et-Tevbe: 54) âyetlerine nazaran, bariz vasiflari namazda tenbellik, zekât ve harcamada isteksizlik oldugundan, bu gibi kötü sifatlarla bir derece u sifatlanan mü'minler de münafiklar zümresine mülhak gösterilmislerdir.

Bu iki vaktin cemâatine gelmenin bu kadar agir olmasi, sabah namazinin tatli uyku zamanina, yatsi namazinin da istirahat vaktine tesadüf etmesinden-dir. Hadîste bu maksadin "eskale= en agir" lâfziyle îrâd edilmesi, diger namazlara da gelmenin kendilerine agir geldigine, su kadar ki, en agiri bu iki namaz olduguna delâlet eder.

Buhârî bu hadîsi biraz degisik bir lâfizla ayni kitabin "Sabah namazini cemâat içinde kilmanin fazileti" unvanli 31. babinda da tahrîc etmisti.

[77] Buhârî bu hadîsi, daha mufassal bir lâfizla, ayni kitabin 18. babinda da zikretmisti. Buhârî burada, iki kisiye hitâb eden bu hadîsi, namaz kilan iki kisiye, yâni imâm ile me'mûma da cemâat denilmesinin dogruluguna delîl için getirmistir. Bâb ismi hadîs metnindeki tesniye zamirlerinden alinmistir.

[78] Bu hadîs, Kitâbu's-Salât, "Mescid içinde hades" unvanli 62. babinda daha kisa bir lâfizla geçmisti.

[79] Bu hadîsin bas tarafinda gölgenin Allah'a izafeti, mülk izafetidir. Bu i'tibâr ile her gölge, Allah'in gölgesi olmus olur.

Hadîsin bâb basligina uygunluk ciheti "gönlü mescide bagli olan kimse" kelâmidir. Eger mescidlerde bu fazîlet olmayaydi, kalbi oralara bagli kimsede bu büyük fazîlet bulunmazdi.

[80] Bu hadîs, Kitâbu'Mevâkîti's-Salât, "Yatsi namazinin vakti gece yansina kadardir.." unvanli 27. bâbda da geçmisti

[81] Sabah namazi ikaamet olunurken mescide giren kimse, sabah namazinin râti-besi olan iki rek'ati kilar mi, kilmaz mi? mes'elesinde imamlar ihtilâf etmislerdir. Bir taife, imâm sabah namazina basladiktan sonra bu iki rek'ati kilmayi buradaki hadîsle ihticâc ederek mekruh görmüslerdir. Diger taife de son rek'at-ta imâma yetisebileceginrkestirebilirse,mescid disinda o iki rek'ati kilmasinda be's yoktur, demislerdir. Bu da Ebû Hanîfe;ile Evzâî'nin kavlidir...

[82] Ikisinde de "semi'tu raculen mine'1-Ezdi yukaalu lehu Mâliku'bnu Buhaynete" suretinde sevkedilmistir. Demek ki, hadîsin râvîlerinin bâzisi "Abdullah ibnu Mâlikin ibnu Buhaynete" diyecek yerde yanlislikla "Mâlik ibn Buhayne" de mislerdir. Mâlik ise Buhayne'nin oglu degil, kocasidir. Iste Buhârî'nin ayri ayri dört sened ile sevk ettigi bu hadîs, bu yanilmayi meydana çikaracak surette sevkedilmis olmaktadir. Hadîs lâfizlarinin ve sarihlerinin bu sened hakkinda haylî sözleri vardir. Mâlik'in sahâbîligi hafizlar arasinda ihtilaflidir. Buhayne, MâIik'in degil, Abdullah'in anasi oldugu için, Ibn Buhayne'deki "ibn" lâfzini hemzesiz yazmak ve Mâlik lâfzini tenvînsiz okumak kaaideten yanlistir.

Râvî Abdullah, Mâlik ile Buhayne'nin evlenmelerinin mahsûlüdür. Bundan dolayi anasina da nisbet edilmistir. Kendisi de, anasi da ilk devirlerde müs-lümân olanlardandir. Abdullah ibâdete düskün, faziletli bir zât idi; hicrî 56 yilinda vefat etmistir. Abdullah Kureys'ten degil, Kureys'in halîfi olan Ezdu Senûe'-den oldugu için, bâzi râvîler onu Ezd'den bir adam diye kayidlamislar, bununla onun Kureysî olmadigina ve yalniz Kureys içinde bulunduguna isaret etmislerdir.

[83] Buhârî buradaki hadîsi, hastanin cemâate hâzir olmasi hangi sinira kadar mesru' oldugunu anlatmak için sevketmistir. Rasûlullah'in iki kisiye yaslanarak namaza çikmakla, cemaata devam hususunu ne kadar büyük tutmus ve bu konuda siddeti, ruhsata tercih eylemis oldugunu göstermis oluyor.

[84] Yânî içlerinde gizledikleri fikrin hilafini izhâr etmeleri cihetinden Yûsuf Pey-gamber'le maceralari anlatilan kadinlar gibisiniz, demis oluyor. Ma'lûm oldugu üzere Zuleyhâ, hakikatte Yûsuf'a askindaki ma'zeretini, Misir'in büyük kadinlarina göstermek istedigi hâlde, onlara ziyafet çekip, kendilerine son derece ikramda bulunmustur. Hakîkî maksadi onlara ziyafet degil, bunu vesile ederek Yûsuf'u onlara gösterip, âsikliktaki Özrünü isbât etmekti (Yûsuf: 23-53).

Iste Âise de hakîkî maksadi babasini insanlarin nefret ve ugursuz saymalarindan korumak oldugu hâlde, bundan hiç bahsetmeyip, babasinin yufka yürekli oldugunu, sesini cemâate isittiremiyecegini söylüyordu. Maksada erismek Için israri artirmakta Zuleyhâ'ya benzediginden, buradaki tesbih daha kuvvetli düsmüstür. Yânî "Sizler Yûsuf'un sahibesi Zuleyhâ cinsinden kadinlarsiniz" denilmis oluyor.

[85] el-A'mes'in bu sözünden ve Âise'nin diger hadîsinden bu namazda imâmin Pey-gamber oldugu, gelisinden sonra Ebû Bekr'in hizmetinin yalniz tebligden ibaret kaldigi anlasiliyor.

Demek ki Peygamber bu derece bir beden zaîfligi hâlinde bile evinden mescide çikip namaz kaldirmistir. Iste hadîsin bu fikrasi, bâb basligina uygunluk noktasidir. Hastalik aralarindaki hafiflemeler ve yardimlasma ile çikabilmeler bile -hastaligi artirmaz ise-... cemâate çikmayi mesru kilmaktadir. Bu hududu geçen rahatsizliklarda ise, cemâatte hâzir bulunmak mesru olmaz.

[86] Âise'nin ikinci sahsin ismini sarahatle söylememesi, muhtemîl ki, Mü'minlerin Emîri Alî ibn Ebî Tâlib ile aralarinda geçmis olan hâdiselerden dolayidir.

[87] Yâni, yagmurda ve cemâatte hâzir bulunmaya mâni' olucu diger herhangi bir illette, kendi menzilinde namaz kilmanin mesrulugu. Burada ânim, yâni umûmî olan illet lâfzi, hâss olan yagmur lâfzi üzerine atf edilmistir.

[88] Bu-zâtta, Müslim ile Ismâîlî'nin rivayetlerine nazaran, yalniz görme zaîfligi vardir. Burada ise bizzat kendisi: "Ben gözleri görmez bir kimseyim" demistir. Herhalde a'mâ degilse bile a'mâya yakin bir hâlde görme azligi olmus olacaktir.

[89] Ibn Abbâs cemâate gelmis olanlarla yetinerek cumuayi ikaame etmek gelmemis olanlari da zahmetten kurtarmak istemistir. Cemâate gelmeyenler tabîî olarak evlerinde ögle namazini kilmakla yetinirler.

Bu Ibn Abbâs hadîsi, bâb ismindeki sorulara müsbet cevâb teskil etmektedir.

[90] Buhârî bu hadîsi Salât, Savm, I'tikâf Kitâblari'nda da ayri ayri râvîlerden ikiser kerre tahrîc etmistir

[91] Bu hadîsten, cemâate gidemiyecek kadar sisman olanlarin da özürlüler sinifina girdigi anlasiliyor.

Ibn;Hibbân,es-Sû/n7i'indebu özürleri sünen kitâblarindan arastirdigini ve hepsinin on adedine vardigini söyler: Gidemiyecek kadar hasta olmak, aksam namazi kilinirken aksam yemegi hâzir olup önüne konmus olmak, bâzan insana ariz olan unutkanlik, çok sismanlik, insanin nefsince haceti olmak, mescide giderken nefs ve mali için korkmak, siddetli soguk, ezâ verecek derecede yagmur, siddetli karanlik, sarmisak, sogan, pirasa yemis olmak (Aynî).

[92] Ibn Umer'in bu hâli, bu bâb altinda yazilan üçüncü rivayet içinde zikredilmektedir

[93] Ebu'd-Derdâ'nm bu sözünü Abdullah ibnu'l-Mubârek, Kitâbu'z-Zühd'de, Mu-hammed ibn Nasr el-Mervezî tarîkinden mevsûlen rivayet etmistir.

[94] Bu hadîste namaz lâfzi mutlaktir. Aksam namazindan baskasina da masruf olabilir. Ancak hadîs hadîsi tefsîr edici oldugu ve bundan sonraki hadîste mukay-yed bulundugu Için bazilarinca mutlaki mukayyede hami etmek râcih olur. Digerlerine göre ikinci hadîste âksâm namazinin zikri hasr ifâde etmez. Çünkü oruçsuz olan aç kimsenin oruçludan ziyâde istahi olabilir.

[95] Bu hadîs, bir görüse göre, üst tarafindaki hadîsi tefsîr ve takyîd edici mâhiyettedir. Namaz kilmayi yemekten önce yapmaktaki kerahet de mutlak degildir. Bu kerahet namaz vakti genis olduguna göredir. Yemek yedigi takdirde namaz vakti geçecek derecede dar olursa, namazi te'hîr etmek caiz olmaz.

[96] Metnin en sonundaki iki zât, yânî îbrâhîm ibnu'l-Munzir ile Vehb ibnu Usmân, Buhârî'nin üstâdlarindandir.

"Bu konudaki hadîsler müteârizdirlar. Bunlar .arasim cem', söyle olur: Yenilmesi geri birakilmakla yemegin bozulmasi yâhud açlik iztirâbi yâhud buna benzer'suretlerde yemege baslamak evlâdir. Bu islerden hiçbiri bulunmadigi zaman, namazla baslamak evlâdir. Her hadîs ve her haber kendi mahmilIne hamledilir. Müellif Buhârî de bu

babi îrâdi ve baba lâhik olanlari îrâdi ile bu konudaki delillerin tearuzuna isaret etmistir. Aralarini cem' ise, biraz önce zikrettigimiz tarzdir" (Sâh Veliyyullah)

[97]

Bu hadîs Kitâbu'1-Vudû', "Koyun etinden... abdesi almayan kimse" unvanli 53. bâbda da geçmisti.

Rasûlullah namaz kilmayi yemekten öne aldi. Hâlbuki baskalarina yemegi öne almayi emretmisti. Muhtemil ki, kendi hususiyetinden dolayi azimeti aldi da baskalarina ruhsatla emretti. Çünkü baskasi belki sehvetinin itelemesine kuvvet yetiremez. Bu hadîsle, Peygamber'in "yemekle baslayin" emrinin vucûb için degil, nedb için oldugu da istidlal edilir. Zîrâ yemegi öne geçirme vâcib olsaydi, Peygamber yemegi birakip namaza kalkmaz idi (Kastallânî)

[98]

Bu hadîs, evinin isi ile mesgul olan kimsenin hamâz ikaamei edilince hemen çikmasi lâzim gelecegini anlatmak için sevk edilmistir.

Bu arada Peygamber'in kendi ailesinin hizmeti ile mesgul olmakla gösterdigi en yüksek tevâzû' da meydana çikiyor. Aise'nin Tirmizî'nîn Semâi/'\ndek\ lâfzi sudur: " ^i .^Jj *îCi ^UJj îsj JII ^ Vi Jir £ = O da her beser ferdi gibi bir ferd idi. Elbisesini temizler, davarim sagar, kendi hizmetçigini görürdü." Diger rivayetlerde "Elbisesini diker, na'leynlerinI diker", "Mesin kovasini yamardi" müsahedeleri nakledilmistir

[99]

"Namaz kilmak arzum olmadigi hâlde" sözünden, takarrub niyeti olmaksizin namaz kilmak gibi bir ma'nâ seziliyorsa da, maksad o degildir. Çünkü böyle olan namaz sahîh olmaz. Farz edâ edilecek zaman olmadigi, yâhud vakit farzini kilmis oldugum hâlde sirf size ögretmek için bir namaz kilip, bunu Allah'a yaklasma vesilesi edecegim, demek istemistir.

[100]

Ebû Kilâbe'nin bu seyhi, Ebû Bureyd yâhud Ebû Yezîd Amr ibn Selime(R) oldugu Buhârî'nin diger rivayetinde gösterilmistir. Onun Için ismini tercemeye koyduk.

Bu hadîsten, söylendigi gibi ögretme maksadiyle namaz kildirmanin ve bunu Allah'a yaklasma vesilesi edinmenin sahîhligi anlasilir. Bir de bu hadîste dikkat çekici olan "Istirahat celsesi" mes'elesi vardir. Bu, birinci ile ikinci, üçüncü ile dördüncü rek'atlar arasinda secdeden basini kaldirdiktan sonra biraz oturup, ondan sonra ayaga kalkmaktir. Bâzi Sâfiîler "Ihtiyar, yâhud zaîf olursa istirahat oturusu yapar ve ellerini yere dayayip kalkar" demislerdir. Digerleri bu celseyi tanimazlar. Ibn Mes'ûd, îbn Abbâs, Umer, Alî ile Mesrûk, Mekhûl, Atâ, Hasen Basrî de oturduktan sonra dayanip .kalkmak taraf daridirlar. Istirahat cel sesi taraftarlarinin hücceti Mâlik ibnu'l-Huveyris'in bu hadîsidir. Muhalifleri de: "Medine'de Rasûlullah on sene Ebû Bekr, Umer, Usmân, birçok sahabe ve tabiî senelerce namaz kilmis ve kildirmis olduklari hâlde, nasil olur da Medî-ne ahâlîsi topu topu yirmi gün orada kalmis olan Mâliku'bnu'I-Huveyris'in haber verdigi bu mes'eleden habersiz olurlar? Bu olsa oisa, Mâlik'In IktIdâsi, Rasû-lullah'in bir beden arizasina ugradigi bir zamana tesadüf etmis olmasiyle te'vîl olunabilir" diyorlar {Tecrîd Ter., II, 525-526).

[101]

Hadîsin bâb basligina uygunlugu zahirdir. Çünkü Ebû Bekr sahâbîlerin en fazî-letlesi, en âlimi, en fakîhidir. Peygamber'in israrla onun kildirmasini emretmesi de buna delâlet eder. Ebû Musa'nin son sözü de Ebû Bekr'in ümmetin en faziletlisi olduguna isaret ettigini gösterir. Ebû Mûsâ bu sözü, Ebû Bekr'in küçük imamete takdiminden, büyük imamete ehakkiyyetini istidlal ettigini anlatmak için söylemistir.

[102]

Peygamber'in tebessüm edip yüzünün sevinçten parlamasi, ümmetinin namazda bulusup bir kelime birligi üzere bulunduklarindan ve dîn emrinin yerine getirilmekte olmasindan ileri geliyordu

[103]

Bu hadîs, Ebû Bekr'in Peygamber'in vefatina kadar Rasûlullah'in halîfesi oldugunu gösterir. Sîa'nin iddia ettigi gibi imamliktan az! de etmemis oldugunu isbât eder. Bu sabah namazi, Peygamber vefat etmezden evvelki namazlarin sonuncusudur. Küçük imamet ise, büyük imâmet'e delâlet eder.

[104]

Bâzi râvîler Peygamber'in oturdugu yerde imâm olarak, diger râvîler de yine oturdugu yerde me'mûm olarak namaz kildigini söylüyorlar. Her iki taraftaki râvîlerin hifz ve itkaan ehli olduklarina bakanlar, Peygamber'in son hastaligi esnasinda mescide iki defa çikmis olup, birinde imâm, digerinde me'mûm olmus oldugu cihetini daha kuvvetli görürler.

Gazvelerinin sonu olan Tebük gazvesinde Peygamber'in bir defa sabah namazini Abdurrahman ibn Avf'm arkasinda kilmis oldugunu Müslim rivayet ediyor.

Bu hadîsten, herhangi bir illetten dolayi imâmin yanibasinda namaza durmanin caiz oldugu anlasilir. Meselâ imâm zaîf olur, sesini uzaktakiler isitemez-se, biri onun yanibasinda durur ve imâmin tekbîrlerini insanlara isittirir. Yâhud da yer darligi sebebiyle ve daha baska bir sebeble imâmin yanibasinda namaza durulmak caiz olabilir.

[105]

Buhârî bununla bundan önce geçen bâbda Urve'nin Aise'den rivayet ettigi hadîse isaret etmistir.

[106]

Amr ibn Avf ogullari, Evsliler'den bir koldur. Meskenleri Küba'da Idi. Buhâ-rî'nin baska yerdeki rivayetinde: Kubâhalki bir defa kavga etmisler, birbirlerine girip tas atismisîardi. Keyfiyyet Rasûlullah'a haber verildi. Bunun üzerine Peygamber: "Haydin gidelim de onlari baristiralim "buyurdular denilmistir.!Bu haber yine Buhârî'nin diger rivayetine göre, Ögle namazi kilindiktan sonra ulasmistir.

Ebû Davud'un Sünen 'indeki rivayet de sudur: "Amr ibn Avf ogullari'nda bir kital oldu. Peygamber bunu haber aldi. Aralarini düzeltmek.için oraya ögleden sonra gitti. Giderken de Bilâl'e: ikindi namazina kadar sayet geteinezsem Ebû Bekr'e söyle, namazi kildirsin, buyurdu.."

Bundan râtib imâmin, yâni cemâate temelli imâm olan kimsenin ihtiyâç hâlinde yerine halef ta'yîn edebilecegi istidlal edilmistir.

[107]

Bu kissadan bir tek namazi birbiri arkasindan öne geçen iki Imâmin arkasinda kilmanin cevazi istinbât edilmistir. Bu, üzerinde ittifak edilmis bir husustur. Imâmda meselâ hades vâki' olur, yerine bir halîfe geçirir, halîfe namazi tamamlarsa namaz sahihtir. Iste bu namazda Ebû Bekr, namazin bir kisminda imâm iken, diger bir kisminda me'mûm olmasi da bunun gibidir. Burada bir mes'ele de sudur: Vazîfeli imâm, vekilini namaza baslattiktan sonra namaz tamâm olmadan gelirse, ona uymada yâhud kendi imamete geçip vekilini me'mûm sirasina geçirmekte muhayyer olur. Bu surette namaz kesilmez, me'mûmlann namazi da bozulmaz.

[108]

Namaz içinde hamd ve tesbîh etmek caizdir. Imâmin namaz fiillerinde yâhud kiraatte yanildigini kendisine bildirmek için cemâatin tesbîh etmesi caiz oldugunda ittifak vardir.

[109]

Bu Mâlik ibnu'l-Huveyris hadîsi Kitâbu'1-Ezân'in "Seferde bir tek müezzin ezan okusun diyen kimse" unvanli 17. babinda da geçmisti. Ilgili açiklamalar için oraya bakilsin

[110]

Bu hadîs de daha mufassal bir lâfizla Kitâbu's-Salât, "Evlerindeki mescidler..." unvanli 46. babinda geçmisti. Burada Peygamber'in ev sahibine "Nerede namaz kildirmami istersin?" suâli, ev sahibinin iznini tazammun ediyor.

[111]

Bu söz, bâb altinda gelecek olan Âise hadîsinde Peygamber'in söyledigi bir sözdür.

[112]

Ibn Mes'ûd'un bu sözünü ma'nâ olarak îbn.Ebî Seybe sahîh bir isnâd ile mev-sûlen rivayet etmistir.

[113]

Hasen Basrî'nin bu sözünü, Ibnu'l-Munzir, kendi kitabinda mevsûlen rivayet etmistir

[114]

Bunu da ma'nâsiyle Ibn Ebî Seybe mevsûlen rivayet etmistir. Yânî, secdeyi unutan kimse namaz nizâmina uymayarak yaptigi kiyâmi atar ve onu yapilmamis kilar da secde eder, demis oluyor.

Hasen Basrî'nin bu dedigi vaziyet, çok kalabalik ve izdihamda kilman cu-niua ve bayram gibi namazlarda olabilir.

[115]
Bu hadîs ile, özürlü oturanin kendi gibi özürlü oturanlara da, ayakta ofunlara da imamliginin sahîh olduguna istidlal edilmistir. Bâzi âlimler ayakta olanin, oturanin arkasinda namaz kilmasini tecviz etmisler ve buradaki Âise hadîsiyle ihticâc eylemislerdir. Zîrâ bu hadîs, Peygamber'in imâm oldugu namazlarin sonuncusudur. Bunda kendisi oturmus, cemâat ayakta kilmislar, hâzir olanlara oturun diye emretmemistir. Bundan dolayi amel bunun üzerine olmak gerekir.

[116]
Bu hadîsteki hastalik, bundan evvelki hadîslerde bahsedilen ve Peygamber'in vefâtiyle neticelenen son hastaligi degildir. Bundan sonraki hadîste açikça görülecegi üzere, bu daha eski bir rahatsizliktir ki, attan düsmek sebebiyle vücûdu incinmis, bundan dolayi mescide çikmadigi gibi, namazi oturarak kilmaya mecbur kalmisti.

[117]
Buhârî'nin kendi seyhi Humeydî'den naklettigi bu son fikralar, bundan önceki hasiyede belirtilen görüslerin dayanagi ve delilidir. Humeydî bu son sözleriyle sunu demek istemistir: Peygamber daha önceki attan düsme rahatsizliginda oturarak namaz kilip, arkasinda ayakta kilanlara oturun diye isaret etmisti. Vefâ-tiyle neticelenen son hastaliginda ise, kendisi oturarak namaz kildirdi, arkasindakiler ayakta namaz kildiklari hâlde Peygamber onlara oturun diye emretmedi. Binâenaleyh bu hususta Peygamber'in bu son ameli alinir.

[118]
Bu ta'lîk,yânîEnes'in naklettigi bu söz, bundan önceki babda geçen hadîsinin -bâzi tarîklerinde bulunan- bir tarafidir (Ibn Hacer).

[119]
"Ki o yalanci degildir" sözünden murâd, o, hadîste vehm edici degildir, bil'a-kis o güzel zabteder bir zabittir, demektir. Bundan söylenecegi her yerde kasde-dilen ma'nâ budur. Sahâbî hakkinda da böyledir. Çünkü onlarin hepsi makbuldürler, hakîkî yalandan emîn sayilmislardir. Onlar hakkinda yalan te-vehhümüne hiçbir mecal yoktur (Sâh Veliyyullah).

[120]
Bundan, imâmin fiillerine uymanin vâcib oldugu istidlal olunur. Ibu'f-Cevzî'nin bundan me'mûm olan kimse imâm rüknü tamamlamadikça o rükne baslayamaz ma'nâsini çikarmis ve bu görüsü ile cumhura muhalefet etmistir. Zîrâ bu takdirde imâma mutâbaat mutasavver degildir. Herhalde râvînin maksadi Ra-sûlullah secdeye vardiktan sonra ve secdeden kalkmadan secdeye inerdik demektir. Ayri ayri lâfizlarla gelen birçok rivayetlerin hepsi de bu ma'nâyi bildirir. Bundan maksad mutâbaati ta'rîftir. Ve imâmdan evvel hiçbir rükne baslamanin câIz olmadigini anlatmaktir.

[121]
Hadîsteki sekk, râvî Su'be'dendir. Bu kabahati isleyen basin tahavvülünü söylemek ile suretin tahavvülünü:yâhud yüzün tahavvülünü söylemek hep bir ma'-nâya dönücüdür. ,

Bu hadîs imâmdan evvel davrananlar hakkinda siddetli bir tehdîd ihtiva etmektedir. Imamina mutâbaat etmeyenin sureti esek suretine çevrilmesi mecazîdir. Böyle olan kimse iktidâya niyet etmisken, iktidâ etmiyor ve iktidâ etmemesiyle beraber kendini muktedî bilecek kadar eseklik gösteriyor. Peygamber'in bu sözü, esek sîretini ihtiyar eden bu kimselere yakisan suret, esek suretidir., gibi bir tevbîh ve sakindirmayi tazammun etmis oluyor.

Bâzi âlimler hadîsi mecazî ma'nâya hamletmeyip, çevrilmenin(meshin) bilfiil vâki' olmasindan korkulur, demisler. Mecazî ma'nâya gidenler, çevrilmenin Mu-hammed Ümmeti hakkinda vukûunun caiz olmadigina ve Muhammed Ümme-ti'nin meshten yânî baska kiliga çevrilmekten emîn kilinmis olduguna dayanirlar. Bu hadîsi Alî, Ebû Hureyre, Imrân Ibn Husayn da rivayet etmislerdir

[122]
Buhari bu baslik içinde, Hz. Âise'iiIn, kölesi Ebû Amr Zekvân henüz çocuk iken ona ramazânda Mushaf açtirip, arkasinda namaz kildigini misâl olarak zikrederek ve yine Peygamber'in ayni bâb basligi içindeki hadîsi sebebiyle kölenin, himayede bulunan azâdlinin, veledi zinanin, bedevinin, bulûg çagina varmamis mümeyyiz çocugun imametlerine, hem de yüzünden ve Mushaf'tan okumakla, namazin sahih olacagina isaret etmis oluyor.

Mushaf'tan okumakla narnâz kilmaga Ibn Sîrîn, Hasen Basrî, Hakem ve Atâ da kaail olmuslardir. Imâm Mâlik, bunu yalniz ramazân kiyaminda tecvîz etmistir. Ibrâhîm en-Nâhaî, Saîd ibn Müseyyeb, Sa'bî, Süleyman Ibn Hanzale, Mucâhid Ibn Cubeyr, Hammâd ve Katâde ise caiz görmezler. Ebû Hanîfe, Safiî ve Ahmed ibn Hanbel de bunlardandir. Çünkü Mushaf'tan okumak, ameli kesirdir. Ameli kesir ise, namazi bozar.

Ebû Yûsuf ile Muhammed ibnu'l-Hasen es-Seybânî'ye göre caizdir. Çünkü Mushaf'a bakmak da ibâdettir. Yalniz Hristiyanlar'a benzemek dolayisiyle bunu kerahetle tecvîz ederler.

Kölesi Zekvân'in ramazânda Âise'ye imamlik ettigi haberini, Ibn Ebî Sey-be ile digerleri mevsûlen rivayet etmislerdir.

Buhârî'nin bu basliktan maksadi, bunlarin cevazini isbât etmektir. SâfIî de buna kaafldir. Ebû Hanîfe bunu kerîh görür. Imâm'in Mushaf'tan okumasi Ebû Hanîfe'ye göre namazi bozucudur. Safiî'ye göre bunda be's yoktur.

Aise'den ta'lîkan nakledilen haberin zahiri Sâfiîler'in görüsünü te'yîd ediyor. Hanefi'ler onu te'vîl ediyorlar ve "Âise'ye Mushaf'tan imamlik ederdi" sözünün ma'nâsi, Âise'nin beraberinde olan Mushaf'a yakin bir yerde, ona bakarak namaz kildiriyordu; noksanlik imâmin namâzindadir, diyorlar (Sâh VeliyyuIIah).

[123]
Bu kisim hadîsten degil, Buhârî'nin sözündendir.

Kölenin cemâatte hâzir bulunmaktan men' edilemeyeceginin vechi ibâdet konusunda Allah hakkinin efendi hakkindan önde tutulmus olmasindandir.

[124]
Bu hadîsin bâb basligina uygunluk ciheti, Sâlim'in henüz azâd edilmeden önce - o cemâate imamlik etmesidir. Huzeyfe ailesi, sonra Sâlim'I azâd edip ogul edin-mislerdi. Bu ogul edinme hususu da bilâhare Kur'ân-i Kerîm'de el-Ahzâb: 4-5. âyetlerinde, ogul edinilenin nesebi kanstinlmiyacak sekilde düzeltilmisti

[125]
Bu hadîsin namaz ile münâsebeti, kendisine amel yânî me'mûriyet verilmis olan emîr vâlî gibi kimselerin namazlarda imâm olmalari sünnet geregi olmasidir. Kölenin emirlik ve valiligi sahih olunca, arkasinda namaz kilmak da sahih olmak lâzim gelir. (Âmil için asagida 130. hasiyeye bakiniz).

Kölenin, veledi zinanin, bedevinin imametleri cumhura göre sahihtir. Yalniz Imâm Mâlik: "Köle olan, hürrlere imâm olamaz. Su kadar ki, hürrler içinde okuyucu bulunmazsa, cumuadan baska namazlarda köleye iktidâ edilebilir. Çünkü cumuua, köleye vâcib degildir" der.

Âise veledi zinanin imametinde be's görmemis, hattâ "Ana-babasinin günâhindan ona birsey yok" der imis. Ümer ibn Abdilazîz Ile Mücâhid ve Mâlik, veledi zinanin râtib imam olmasini mekruh görmüslerdir. Sebebi de aleyhinde söz söylenir makûleden oldugu için, onun yüzünden halkin günâha girmesidir. Imâm Sâfiî: "Babasi belli olmayan kimseyi imâm ta'yîn etmek istemem" demistir. Hanefîler ise, kolejle veledi zinanin imamliklarini -halkin istihfafina hedef olduklari için- mekruh görürler. Lâkin bunlardan biri imamete geçti mi, arkasinda kilmabilir, derler...

[126]
Bu hadîsteki imamlar, mutlaka namaz kildiran Imamlar oldugu gibi, valiler ve emirler ma'nâsma da gelir. Çünkü namaz kildirmak asil onlarin vazîfesidir.

Isabetin ma'nâsi, en kuvvetli kavle göre, namazi eksiksiz kilmaktir. Bâzilari isabetten murad, vakte isabet etmek, yânî namazi vaktinde kilmaktir, demislerdir.

Hadîsteki hatâ, amd mukaabIH olan hatâ degildir. Çünkü kasidsiz vâki' olan eksikligin günâhi yoktur. Bu, Isabet mukaabili olan hatâdir ..»Buna göre ma'nâsi "namazi eksik yâhud vaktinden geri birakmis yâhud rükünler, sartlar ve sünnetlerce kemâlden ârî olarak kildirirlarsa" demek olur.

Bu hadîs, imâmin taksirinden dolayi muktedîye birsey terettüb etmeyecegine delîl edinilmistir. Imâmin bâzi islerde hatâsi, dogru kilmakta oian me'mumun namazinin sahîhiigine müessir olmaz. Meselâ imâm abdestsiz yâhud cünüb olur, yâhud üzerinde göze görünmeyen bir pislik bulunursa me'mûm namazi iade etmez. Hanefîler'e göre ise, imâm da, me'mûm da o namazi iade eder. Mâlik ile Safiî ve Ahmed ibn Hanbel'in mezheblerine göre, muktedî yalniz muvafakat cihetinden imâma tâbi'dir. Yânî yalniz onun icra etligi fiilleri ve hareketleri icra etmekle mükelleftir, imâmin namâzindaki sahinlik ve bozukluk ile alâkadar olmaz. Hanefîler'e göre ise sihhat ve fesad cihetinden de imâma tâbi'dir.

[127]
Hasen Basrî'nin bu sözünü Saîd ibn Mansûr mevsûien rivayet etmistir.

[128] Fitne imâmi, fitne önderi ve ihtilâl reîsi demektir. Bunun Hz. Usmân'i muhasara eden Misirhlar'in reislerinden bîri olan Abdurrahmân ibn Adîs yâhud Kinâ-ne ibn Bisr oldugu söylenir

[129] Zuhrî'nin bu sözünü Ma'mer ile Abdurrazzâk tahrîc etmislerdir.

Muhannes, huyu, kadin huyu olan, kadinliga özenen erkek demektir. Iki türlü olur: Biri bu huy hilkaten olur; kendisinin bunda bir sun'u olmaz. Böylesine bir günâh ve kötüleme olmaz. Digeri de, hilkî olmayarak, kendisi kadinliga özenen ve kadinlik külfetine girendir, böylesi kötülenmistir.

[130] Benzeme ciheti, saçlarinin kara, kivircik, kisa ve basinin küçük olmasi gibi seylerdir.

Âmil -büyük, küçük- bir yeri idareye hükümet tarafindan ta'yîn edilen vâlî ve emîre denir.

Bu hadîs, bundan biraz önce geçen 54. babin hadîslerinden biri olarak, küçük lâfiz farkiyle tahrîc edilmisti.

[131] Hadîs ayri ayri mes'elelere delîl olmak üzere bâzi lâfiz farklariyle bundan önce birkaç yerde geçmisti. Burada tekrar edilmesinden maksad, bâb basligina delîl olmasidir. Ibn Abbâs çocukluk haliyle yalniz basina iktidâeyledigi zaman imâmin neresinde durulacagini bilmeyerek sol tarafina geçmisken, Peygamber'in onu sag tarafa geçirdigi beyân edilmistir. Me'mûm tek olursa imâmin hizasinda ve sag tarafinda durmak lâzimdir. Bu, Umer, Ibn Umer, Enes, Ibn Abbâs ile imamlardan Sevrî, Mekhûl, Sa!bî, Urvetu'bnu'z-Zubeyr, Ebû Hanîfe, Mâlik, Evzâî ve Ishâk'in kavilleridir/ Muhammed ibnu'l-Hasen: Ayaklarinin parmaklarini imâmin ökçesi yanma kor, diyor. Safiî'ye göre musâvât hizasindan biraz gerilemesi müstehâbdir. îbrâhîm Naharye göre, rukû'a varincaya kadar imâmin arkasinda durur. O vakte kadar biri daha gelmezse imâmin sagina geçer. Ahmed ibn Hanbel, muktedî imâmin solunda durursa namazi bozulur, der.

[132] Bu hadîs Abdest Alma Kitâbi'nda ve diger yerlerde geçmisti.Uzanip uyuduktan sonra abdest almadan namaz kilabilmek, Peygamberlik husûsiyetlerindendir. Peygamberlerin gözleri uyusa da, kalbleri uyumaz.

Bu hadîste Peygamber'in sabah namazi sünnetiyle beraber on üç rek'at kildigi bildiriliyor. Buna göre bu gecede vitirle birlikte onbir rek'at gece namazi kilmis oluyor. Baska sayilarda da kilmistir.

Peygamber'in Ibn Abbâs'i namaz içinde tutup sol tarafindan sag tarafina geçirmesi ve namaza böylece devam etmeleri, namazlarinin bozuJmadigmin delilidir. Bu noffia, hadîsin bâb basligina uygunluk ve delîl teskîl eden yeridir.

[133] Amr bu sözü ile, kendisinin Bukeyr'den yaptigi rivayetinin senedinin, yukarida zikredilmis olan birinci rivayetinin senedinden daha yüksek oldugunu ten-bîh etmistir.

[134] Buhârî "iza"nin cevâbini zikretmedi. Çünkü bu mes'elcde görüs ayriligi vardir. Yânî Imâmin imamliga niyet etmesi sart olup olmamasinda farkli görüsler vardir. Bâzilari: Iktidânin sahîh olmasinda imâmin imamliga niyet etmesi sart degildir; imâma cemâat faziletine nail olmasi için niyet miistehâb olur, dediler. Kaadi Hüseyin: Münferid olarak namaz kilan kimseye bir topluluk iktidâ etse, kendisi bunlari bilmemis olsa, yine cemâat faziletine nail olur. Çünkü onlar da onun sayesinde bu fazilete nâIl olmuslardir, dedi. Ahmed, farz ile nafile arasini ayirdi. Nafilede degil de, farzda niyeti sart kildi.. Ebû Hanîfe: Imâmin imamete niyet etmesi erkekler hakkinda sart degil, kadinlar hakkinda sarttir. Çünkü kadinin imâmin yaninda durmasi ile imâmin namazinin bozulmasi ihtimâli vardir, demistir. (Aynî, Kastallânî).

[135] Hadîsin bu baslik altinda sevkinden maksad, imâmin bir topluluga imâm olmaya dönüsmesi, namazdan evvel kendisinde bunun için bir niyet bulunmasina ihtiyâç olmayacagini bildirmektir (Sâh Veliyyullah).

[136] Müslim'in rivayetinde Rasülullah'in arkasinda kildigi namazi kavmine kiîdirirdi" ziyâdesi vardir ki, zahir ma'nâsi, farzi Peygamber ile birlikte kildiktan sonra henüz kilmamis olan kavmine imâm olur, kendi nafile kilici iken, arkasindaki cemâat farz kilici olurlardi. Bu mes'eîede Hanefîler ve Mâlikîler Ile digerleri arasinda büyük görüs ayriligi vardir.Onlar, farz kilan kimsenin nafile kilana iktidâsi sahîh degildir, derler. Sâfiîier ile Hanbeltler ise bunu tecviz ederler. Delillerinden biri de Muâz ibn Cebel'in bu fiilidir.

[137] Fâtin, ezâ ve azâb veren, iskence yapan ma'nâsina geldigi gibi, nefret ettirici; dîni sevmeye mâni' olucu ma'nâsina da gelir. Fettan da bunun mubâlaga sîgasi-dir.

[138] Sikâyet eden zât bazilarinca Hazm ibn Ebî Ka'b'dir. Sikâyet olunan bu fulan-ca, Muaz ibn Cebel ile Ubeyy ibn Ka'b'dan biridir. '

[139] Bu hadîslerden imâm için namaz, hafif tutmanin mendûb oldugu anlasilir hata bazilarinca bu emir vâcib say.hr. Uzatmaya râz, olan sayis, mahdûd kim ct rejcildiran kimsenm uzun sureler okumasinda, rükû' ve sücûdda tesbihleri çogaltmasinda ise be's yoktur. Nitekim Peygamber, sahâbîlerin bu husûstak riza ve ragbetlerini bildigi için, bâz, kerreler böyle yapardi. Herhalde namazda naiitletme yapacagim diye namaz rükünlerinin hiçbirini eksik yapmamak gerekir '

[140] Bu ta'lîki, Ibn Ebî Seybe mevsûlen rivayet etmistir. Bu Ebû Useyd Mâlik ibn Rabîa el-Ensârî es-Sâidî, Bcdr harbine istirak eden bahtiyarlardandir. Onlardan en son vefat eden oldugu nakledilir. Oglunun ismi eI-Munzir'dir.Ebû Useyd1-in ogluna karsi söyledigi söz, oglunun yânî imâmin namazi uzatmasindan sikâyetidir.

[141] Müslim'de Biri ayri bir tarafa çekildi, selâm verip namazi yalniz basina kildi"; Nesâî rivayetinde: - O adam çekilip mescidin bir tarafinda namaz kildi"; Ibn Hibbân'da da "Bir adam el-Bakara Sûresi'nden basladigini görünce ayri bir tarafa çekilip yalnizca kildi" denilmistir. Bu hadîslerden o zâtin namazi kesip yeni bastan namaz kildigi anlasiliyor. Bundan, Sâfiîlcr bir özürden dolayi namazi kesmek ve ibtâl etmenin cevazini istidlal etmektedirler. Hanefîler ile Mâlikîlcr ise bunu, ameli bâtil kilmaktir diyerek, asla tecviz etmezler.

Bâzilari bu zâtin ancak iktidâyi kesmis oldugunu ve namazini bozmaksizin, selâm vermeksizin münferiden tamamlamis oldugunu söylerler; bu, Sâfiî-ler'e göre caizdir. Ancak özürsüz olursa mekruhtur.

[142] Buhârî'in haber verdigi bu ayri ayri mutâbaatlar, hadîsin tarîklerinin çoklugunu gösterdigi gibi, hadîsin kuvvet ve saglamligini da göstermektedir. Ayni zamanda hadîsin iyi anlasilmasi ve hüküm istinbâtinda gerekli olan tamamlayici bilgilerin kaynaklan da gösterilmis olmaktadir. Çünkü bu tarîklerin bâzilarinda hadîs, daha mufassal lâfizlarla ve ziyâdelerle rivayet edilmis olabilmektedir

[143] Yânî cemâatin hâline merhameten namazi kisa tuttugu hâlde, namaz rükünleri ve sünnetlerinden hiçbirini de eksik birakmazdi, demek istemistir.

[144] Bu hadîsi Buhârî ile Müslim, müteaddid tariklerle Enes'ten rivayet etmislerdir. Peygamber'in ümmetine olan re'fet ve sefekatinin sayisiz delillerinden biri de budur. Çocugu aglayan kadinin kalbi çocugu ile mesgul olacagindan, gönül durulugu Ile namaza devam edemez. Yâhud namazim bozup çocugu ile mesgul olur. Her iki suretle ya cemâat, ya husu faziletlerinin birinden mahrum kalmis olur. Bunlar imâmin namazi hafifletmesi için kâfî sebeblerdir. Peygamber bir defasinda birinci rek'atta altmis âyet kadar okumusken, bir çocugun aglamasini isitince ikinci rek'atta yalniz üç âyet ile yetinmistir.

[145] Arka arkaya siralanan bu hadîslerle, çocuklarin ve çocuklu kadinlarin mescide girmesinde be's olmadigi, kadinlarin erkek saftlarinin arkasinda cemâate katilmalarinin caiz oldugu istidlal olunur. Bir de Peygamber'in bu sözü, namazda iken müstehâb olan bir seyi yapmaya niyet eden kimseye, o müstehâbi yapmak vâcib olmadigina

delildir.

[146] Bu ta'lîkm fâidesi, hadîsi Katâde'nin Enes'ten isitmis oldugunu beyândir (Aynî).

[147] Buhârî, hakkinda görüs ayriligi bulunan mes'elede kesin hüküm vermeyi terk etmek hususundaki âdeti üzere yürüyerek "izâ"nin cevâbini zikretmemistir. Bununla beraber Buhârî'nin meylinin bunun cevazina oldugu zahirdir. Öyleyse mukadder cevâb "Bu caiz olur" yâhud "Bu kâfî olur" sözüdür (Aynî).

[148] Bundan önce geçen 60. babin 136 rakamli hasiyesinde, bu konu ile de ilgili gerekli açiklama geçmisti. Bu mes'elede Hanefîler ile Mâlikîler bir tarafta, Sâfiî-ler ile Hanbelîler diger taraftadir. Hanefîler ile Mâlikîler, farz kilan kimsenin nafile kilana iktidâ etmesi sahîh degildir, derler. Sâfiîler ile Hanbelîler ise, bunu caiz görürler. Delillerinden biri de Muâz ibn Ccbel'in bu fiilidir.

[149] Bu hadîs ayni kitabin 39. ve 46. bâblarmda da geçmisti. Burada bâb basligina sâhid olan kisim "Ebû Bekr tekbîrleri insanlara isittiriyordu" ifadesidir. Bu ifâde, cumhura göre, geçen rivâyetlerdeki "Ebû Bekr, Peygamber'in namazina uyarak namaz kiliyor, insanlar da Ebû Bekr'in namazina uyarak namaz kiliyorlardi" sözlerinden kasdedilen ma'nâyi tefsîr edicidir... (Ibn Hacer).

Bu hadîsten ve diger hadîslerden, Peygamber'in gelmesinden sonra o namazi Peygamber'in imâm olup kildirdigi, Ebû Bekr'in hizmeti yalniz teblîgden ibaret kaldigi anlasiliyor.

[150] Ibn Battal: Bu, Mesrûk ile Sa'bî'nin cumhura muhalif olarak "Saftlarinin bir kismi diger kismina uyar" sözlerine muvafiktir, dedi. Sa'bî'nin sözünü Abdur-razzâk ile îbn Ebî Seybe mevsûlen rivayet etmislerdir.

Buhârî bu mes'elede kendi tercihini açikça beyân etmedi. Çünkü, bâb basligina "Insanlar Ebû Bekr'e uyuyorlardi" kavline delâlet edici bir sekilde basladi. Sonra insanlarin Ebû Bekr'e iktidâsini ihtiva eden bu rivayeti tekrarladi. Bunun zahiri, muallak hadîsin zahirini gösteriyor. Buhârî'nin, Sa'bî'nin kavline gider olmasi ve ilk rivayetteki "Tekbîrleri insanlara isittiriyordu" kavlinin, Insanlarin Ebû Bekr'e uymalarini nefyetmedigini düsünmesi muhtemildIr. Çünkü tekbîrleri insanlara isittirmesi, kendisine uymakta olduklari seyin bir cüz'üdür. Bunda ise, digerleri için bir nefiy yoktur. Bunu da Ismâîlî'nin "Insanlar Ebû Bekr'e uyuyorlar. Ebû Bekr de oniara Isittiriyordu" rivayeti te'yîd eder (Ibn Hacer).

Bu baslik iki ma'nâya gelir: Biri, kisi imâma uyar, insanlar da me'mûma uyarlar; yânî insanlar tekbîrleri o sahistan isitirler, böylece imâm, hakikatte her biri için imamdir. Ikincisi, Insanlar hakîkaten o kimseye uyarlar. Müellif Buhârî, Peygamber'in Ebû Bekr'e imâm olmasi ve Ebû Bekr'in de insanlara imâm olmasinda her iki ihtimâle gitmistir. Peygamber'in Ebû Bekr'e uymus olmasi görüsü -ki bu üçüncü ihtimâldir ve Imâm Ahmed'in görüsüdür-; müellif bunu söylemedi (Sâh Veliyyullah

[151] Bu ta'lîki, Müslim Sah fh'inde Ebû Saîd Hudrî'den söyle tahrîc etmistir: Rasûlullah (S) sahâbîlerinde bir gerileme gördü de onlara: "Ilerleyiniz, bana uyunuz, arkanizda olanlar da sîze uysunlar. Bir kavin (namazda) geri kalmakla devam ederlerse nihayet Allah onlari (herseyde) geriletir" buyurdu. Bu hadîsi Sünen sahihleri de tahrîc etmislerdir.

[152] Buhârî bu hadîsi, simdiye kadar degisik tarîklerden bâzi lâfiz farklanyle 39., 46., 67. bâblar gibi birçok yerlerde tahrîc etmistir. Her tahrîc ettigi yerde de o baslikta bulunan mes'elenin delilini göstermek istemistir. Hadîsin bu 68. bâbdaki basliga delîl olan kismi "Ebû Bekr, Rasûlullah'in namazina uyuyordu, insanlar da Ebû Bekr'in namazina uyuyorlardi" seklindeki bu son fikrasidir.

"Rasûlullah geldi, nihayet Ebû Bekr'in soluna oturdu.." ifâdesi de Pey-gamber'In imâm, Ebû Bekr'in mc'mûm olduguna delâlet eder.

[153] 153 Bu hadîs daha önce, Kitâbu's-Salât, "Her nerede olursa kibleye yönelme" unvanli 31. babinda Abdullah ibn Mes'ûd'dan; yine Kitâbu's-Salât, "Mescidde parmaklan birbirine geçirmek" unvanli 88. bâbda Ebû Hureyre'den olmak üzere geçmisti.

Burada "Namaz mi kisaldi, yoksa unuttun mu?" suâli üzerine, isin hakî-katini ve künhünü cemâatten arastirip ögrendikten sonra, namazi tamamlamistir. îste Rasûlullah'm arastirip, mes'eleyi tahkik eylemesi, bâb basligindaki suâlin cevâbi oluyor

[154] Müslim'de Ebû Saîd Hudrî'den rivayet edilen hadîs söyledir:

Biriniz, namazinda sekk edip de, üç mü yoksa dört mü kildi bilemezse,' sübheyi atip, yakin Üzerine namazi bina etsin"

[155] Yânî aglamak namazi bozar mi, bozmaz mi? Abdullah ibn Seddâd'm haberi ile bâb altindaki hadîs, aglamanin cevazina delâlet etmektedirler. Bu hususta bâzi tafsilât da vardir (Ibn Hacer).

[156] Bu haberi Saîd ibn Mansûr ile.ibnu'l-Munzir mevsûlen rivayet etmislerdir. Bunda Umer namaza Yûsuf Sûresi ile baslamis, isaret edilen âyete kadar okumus, orada için için agladigi Isitilmistir.

Bu haberdeki nesîc lâfzinin ma'nâsi söyle açiklanmistir: en-Nesic, nûn'un fethiyle, sesini çikarmayip feryâdsizca, bogularak, ve bukâ' bogazda tikanip kisilarak aglamak ma'nâsinadir... (Kaamus Ter.).

[157] Hadîsin bâb ismine uygunluk ve delîllik ciheti, Âise, babasinin duygulu bir insan oldugunu, Kur'ân okurken agladigini daha önceki müsâhadelerinden bildigi Için, Peygamber'in makaamina geçtiginde de duygulanip aglayacagim ve Kur'ân'i insanlara isittiremiyecegIni israrla söyledigi hâlde, Peygamber yine Ebû Bekr'in irnâmiiginda israr etmis olmasidir (Aynî).

[158] Safflari dümdüz yapmaktan maksad, saffa girenlerin bir hizada bulunmasi, saff-ta aralik bulunuyorsa kapatilmasidir. Safflar dolu, araliksiz ve boydan boya tamâm olmalidir. Öndeki saff bu sekilde dolmadikça ikinci saffta, o da böyle dolmadikça üçüncü saffta bulunmak olmaz.

Hadîsin son fikrasi "Allah kalblerinizi muhakkak ayri ayri taraflara çevirecektir" seklinde de rivayet edilmistir. Yüzlerin ayri ayri taraflara çevrilmesi, kalblerin birbirine karsi dönük olmasi, yânî müslümânlar arasinda kin ve düsmanlik peyda olmasi demektir. Iste namaz safflarinin bozuk olmasina, kalblerin bozuklugu gibi siddetli ilâhî bir ceza terettüb ediyor. Müslümânlar arasinda amelen en büyük toplayici sebeb namaz oldugundan, salâhlari ve içtimaî nizâmlari, namazdaki salâh ve nizâmi güzel muhafaza etmeye bagli kilinmis demek oluyor.

[159] Peygamber'in arkasindakileri görmesi hakîkat de, mecaz da olabilir. Hakikat olmasi hâlinde bu, Peygamberlik hususiyetlerinden olmus olur

[160] Bu hadîsten de ikaamet ile namaza girme arasinda imâmin cemâate dönüp safflari düzeltme hususunda kelâm edebilecegi ve safflari düzeltmenin vâcib oldugu anlasilmaktadir.

[161] Bü hadîs bâzi lâfiz farklariyle daha önce de Kitâbu'I-Ezân, "Ezan okumak hususunda kur'a atmak" unvanli 9., ve keza ayni kitâb, "Ögle namazini ilk vaktinde kilmanin fazileti" unvanli 32. bâbda geçmisti. Burada bâb basligina delîl olan kismi, hadîsin son fikrasidir. Birinci saff da imâma yakin olan safftir.

[162] Bu hadîs, Kitâbu'I-Ezân, "Imâm ancak kendisine uyulmak için imâm yapilmistir" unvânh 51. bâbda ÂIse'den olmak üzere

geçmisti. Burada Ebû Hu-reyre'dendir ve bâzi ziyâdelikier ihtiva etmektedir.

Daha evvel geçen bâblarda "îmâni oturdugu hâlde namaz kildigi vaki! sizler de hep oturarak namaz kiliniz" emrinin Peygamber'in hastalik günlerinden birinde verdigi bir emir oldugu, bundan sonra, bu emrin Imâm oturdugu hâlde ayakta ona iktidâ edilmesi seklinde takarrür ettigi isbât edilip gösterilmisti.

Bu hadîste bâb basligina delîl olan kisim, son fikrasidir ki, saffi dogrultmanin namazin güzelliklerinden oldugunu takrir etmistir.

[163] Bu hadîslerde Peygamber'in safflanndümdüz yapilmasina atfettigi büyük ehemmiyet en açik surette görülmektedir

[164] Ukbetu'bnu Ubeyd,üstteki hadîsin râvîsi olan Saîd ibn Ubeyd'in kardesidir. Bu-hâri bu ikinci tarîki zikretmekle Buseyr ibn Yesâr'in bunu Enes'ten isitmesini göstermek istemistir.

"Demek ki, tabiîler zamanindaki namaz safflarini sahâbîler begenmemisler. Zamânimizdaki namaz safflari ise cidden yürekler acisidir. Ehli Islâm arasindaki tenâfur ve tebâguz hâli de Peygamber'in inzârina tastamam tetâbuk ederek safflarimtzin hâline denk geliyor" (Ahmed Naîm, Tecrîd Ter., II, 560).

[165] Nu'mân'in bu sözü, Ebû Davud'un tahrîc ettigi hadîsin bir tarafidir. Buna Ibn Huzeyme de sahihtir, demistir.

[166] Bundan maksad, safflari dogrultmak ve araliklari kapatmak hususundaki mübalagadir.

[167] Buhârî bu hadîsi simdiye kadar birçok yerde tahrîc etmis ve her bir yerde de, o yerle ilgili bulunan dînî hükümleri Istinbât eylemistir. Bunun benzerini bu kitabinda çok yapmistir. Bu da müellifin ictihâd kuvvetine delâlet eden hususlardan biridir. Çünkü o, hadîsin her bir cüz'ünden hüküm çikarir. Bu makaam ise cemâat mes'elesiyle ilgilidir. Me'mûm tek kisi oldugu zaman namaza durus sünneti, imâmin sagina durmaktir. Bununla beraber sayet me'mûm imâmin soluna durursa namazi bozulmus olmaz (Sâh Veliyyullah).

[168] Kadin erkeklere karismayarak, tek basina onlarin,arkasinda namaza durursa. bu durusu saff hükmünde olur. Bu hadîste kilindigi haber verilen namazda Enes ibn Mâlik'in annesi Ümmü Süleym, onlarin arkasinda tek basina namaza durmus ve bir saff teskil etmistir. Bu da bâb basligindaki mes'elenin delilidir.

[169] Me'mûm bir kisi oldugu zaman duracagi yer imâmin sagidir. Böylece imâma göre, mescidin de sag tarafinda bulunmus olur, ki bunda niza ve müskülik yoktur. Me'mûmlar çok olduklari zaman ise, mescidin sag tarafinin faziletine bir delîl yoktur... Çünkü biz, Buhârî bu bâb basligini ancak hadîste gelene uygun olmak üzere koymustur diyoruz... (Aynî).

[170] Yânî bu ona zarar vermez. Bu mes'elede görüs ayriliklari oldugu için Buhârî hükmü kesin beyân etmemistir.

[171] Hasen'in bu görüsünü Saîd ibn Mansûr sahîh bir isnâdla rivayet etmistir. Ha-sen'in nehir dedigi elbette küçük nehirdir; büyük nehir gibi genis bir hâilin ikti-dâya mâni' oldugunda sübhe yoktur. Bu da ihtilafli mes'elelerdendir.

[172] Ebû Miclez'in sözünü(îbn Ebî Seybe mevsûlen rivayet etmistir

[173] Sahâbîlerin bu fiilinden, imâm olmaya niyet etmemis kimseye iktidâ etmenin cevazina istidlal olundugu gibi, tatavvu' namazinda cemâat olmanin cevazina da istidlal olunabilir. Çünkü bu namazin tatavvu' oldugunda sübhe yoktur. Hattâ kissanin ramazânda cereyan etmis oldugu rivayetine bakilacak olursa bu, teravih namazi Idi.

Peygamber'in gece namazina mescidde cemâatle devam edilmesine müsâade etmeyip, bu suretle özür beyân etmesi ümmetine olan re'fct ve rahmetinin kemâline delâlet eden parlak delillerdendir.

Buhârî sarihi Ebû Süleyman Hattâbî söyle diyor: "Gece namazi Peygam-ber'e vâcib idi. Peygamber'in devam ettigi ser'î fiillerde kendisine uymak Kur'ân nâsslari mucibince ümmete vâcibdir. Mescide çikip gece namâzs kilmayi i'tiyâd etmeleri -bes namazdan baskaca yeni bir farz insâsi degil- kendisine teessî ve iktidarim vâcib olmasi yüzünden ümmete belki vâcib olur diye sakindi. Bu, ayniyle bir kimsenin kendi üzerine adak olan bir namazi vâcib kilmasi gibidir ki, o namaz nezreden hakkinda farz olmakla beraber asil dînde farz edilmis bir namaz degildir".

[174] Bâzilari bu baslik için söyle bir münâsebet zikrettiler: Kendisiyle imâmi arasinda duvar yâhud bir engel bulunan musallî olunca, bunun saff yapmaya mâni' olacagi zannolunabilir. Iste bu basligi, içindekilerle bu zanni def etmek için zikretti (Aynî).

[175] Bu hadîsteki "ramazânda" kaydindan, bu kilinan namazin ramazândaki gece namazi yânî teravih oldugu anlasiliyor.

Farzlarin mescidlerde cemâatle edasi, dînin seâirini izhâr içindir. Nafilelerin evlerde kilinmasi ise riyadan uzak oldugundandir.

[176] Bu tarîkin fâidesi, Müsâ ibn Ukbe'nin, hadîsi Ebu'n-Nadr'dan isitmesini beyân etmektir.